

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἡ γνώμη τοῦ διαλεχτοῦ συνεργάτη μας κ. Κ. Χατζόπουλου γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ κ. Δροσίη, πού τὸ θεωρεῖ, στὸ κριτικὸ του σημεῖωμα πού δημοσιεύεται περὶ μισροστά, ἰσοτίμο, ἂν ὄχι ἀνώτερο, ἀπὸ τὸ ἔργο ἑνὸς Παλαμᾶ, μᾶς φαίνεται τολμηρὴ καὶ ριψοκίνδυνη. Κατ' ἀρχὴν ἡ «Νέα Ζωή» δὲ δένεται μὲ τὴν ὁποιαδήποτε γνώμη κάθε συνεργάτη της καὶ γι' αὐτὸ ἴσως νὰ μὴν ὑπῆρχε ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ γίνει ἡ δήλωσή μας αὐτή. Ἐξαιρετικὰ ὁμως γιὰ τὴν περίστασι τούτη ἐνόμισε πὼς θὰ ἦταν χρέος της νὰ δηλώσει πὼς, μ' ὅλη τὴν ἐχτίμησι πού ἔχει γιὰ τὸν ἀγαπητὸ συνεργάτη της, δὲ συμφερρίζεται τὴ γνώμη του γιὰ τὸ Δροσίη. Τὸν ποιητὴ τῶν «Φωτερῶν Σκοταδιῶν» ἡ «Νέα Ζωή» δὲν τὸν ὑψώνει στὸ ἴδιο θρόνι μὲ τὸν Παλαμᾶ ἢ καὶ μὲ τοὺς λιγοστοὺς ἀκόμα δυνατοὺς Τεχνίτες τοῦ Στίχου, πού ἄσχετα μὲ τὴν ἡλικία τους ἔρχονται γιὰ τὴν ὥρα ὕστερα ἀπὸ τὸ Δάσκαλο. Κι αὐτὸ γιὰτι ἔχει τὴ σιέρα πεποίθησι πὼς τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ Δροσίη, μ' ὅλη τὴν ὁμορφία του καὶ τὸ περιποιημένο τῆς φόρμας του, δὲν κλείνει μέσα του τέτοια δύναμη καὶ βάθος, ὥστε νὰ ἔχει λογαριαστῆ γιὰ ὑπόδειγμα ὡς τὰ τώρα, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμέψει γιὰ δρομοδείχτης στὸ μέλλον, στὸ ξετύλιγμα τῆς Νεοελληνικῆς Ποίησις, σάν πού τὸ κρίνει ὁ κ. Χατζόπουλος.

Κρίνοντας ἀπὸ τὰ πρόσωπα πού τιμηθῆκανε φέτος μὲ τὸ μὲτάλλιο τῆς ἀξίας στὴ λογοτεχνία, φτάνομε στὸ θλιβερὸ συμπέρασμα πὼς μιὰ ὠραία ἰδέα πού εἶχεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι νὰ ἐνθαρρύνει τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐκδήλωσι τῆς πατρίδας μας, δίνοντας ἔτσι ὠθησι στὸ ταλέντο τῶν νέων πού θ' ἀποβλέπανε κι αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους σὲ μιὰ τέτοια ἐπιβράβευσι ἀπὸ τὴν Πολιτεία, μιὰ τέτοια εὐγενικὰ μ' ὅλη της τὴν καθυστέρησι ἰδέα, κιντυνεὺει νὰ χαντακωθεῖ μὲ τὸν τρόπο πού ἀναλάβανε νὰ τὴν πραγματοποιήσουν ἐκεῖνοι πού ἀποδειχτήκανε πὼς ἦσαν ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὸ χορδὸ.

Γιὰτι φαίνεται πὼς στὴ στενὴ σκέψη τῶν ἀδέξιων αὐτῶν ἐκλογέων ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο ξεχώρα ἀπὸ τ' ἄσπρα γένεια καὶ τὴν προβεβηκυϊαν ἢ λικυϊαν — τὸ μόνον προσὸν ἴσως πού θ' ἀνακαλύφθηκε καὶ στὸν Παλαμᾶ — ὁ ὄγκος τῆς σχολαστικότητις, ἡ φτηνὴ στιχοπλοκία, ἡ εὐχέρεια τῶν καλαμπουριῶν καὶ ἡ χρηστὴ μετριότητις. Κι ὅταν συλλογίζεται κανεὶς πὼς μιὰ τέτοια ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς βραβεύμενους θ' ἀποτελέσει τὸν πυρῆνα γιὰ νὰ ἀπονέμει στὸ ἐξῆς τοὺς στεφάνους στὶς πνευματικῆς κορυφῆς, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εὐχαρισθηθεῖ πέρα ὡς πέρα μὲ τὴν ἀποχώρησι τοῦ Παλαμᾶ ἀπὸ συναδέλφους ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ χωρίζει ὀλόκληρο χάος ἀντιλήψεων καὶ τὸ τεράστιο ὕψος τῆς ἀληθινῆς δημιουργικότητις του.

Γιὰ τὴν «Ἀπολογία τῆς Δημοικῆς» τοῦ Κλ. Π. πού δημοσιέφτηκε στὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικῦ Ὁμίλου ἀρ. 1—4 1914 θὰ εἶχαμε μὲ λίγα λόγια νὰ παρατηρήσουμε πὼς μᾶς ξάφνισε ὅταν εἶδαμε νὰ φηγουρά-

ρουν δίπλα στις γνώμες δοκιμασμένων νεοελλήνων λογοτεχνῶν γὰ τὴ δημοτικὴ καὶ κείνες μερικῶν, τρυφερῶν κατὰ τὰ ἄλλα, νεανίσκων, μὰ πὺ καθὼς γνωρίζουμε δὲν ἔδειξαν ὡς τὰ τώρα καμιά φιλολογικὴ δράση. Ἴσως ὁμῶς πάλι ἐκεῖνος πὺ σύνταξε τὴν ἀπολογία νὰ νόμισε πὺς θὰ μπορούσαν κι αὐτοὶ νὰ ἐπηρεάσουν τοὺς ἀναγνώστες των μὲ τὸ φιλολογικὸ τους ἄπαντο καὶ τότε τοὺς ζητᾶμε συχώρεση γὰ τὴ παρατήρηση μας αὐτή. Ξεχωριστὰ ὡς τόσο πρέπει νὰ τονίσουμε πὺς ὁ κ. Κλ. Π. μὲ ἀχαρακτήριστὴ ἐλαφρότητα μίλησε γενικὰ γὰ τὴ δημοτικιστικὴ κίνηση μὰ φορὰ πὺ φαίνεται πὺς δὲν ἔλαβε τὸν κόπο νὰ παρακολουθήσει τὴ δράση τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ στὸ ζήτημα πὺ τὸν ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ δὲ γράφει τίποτε γὰ περιοδικὰ σὰν τὰ Ἰαλιαντρινὰ «Γράμματα» καὶ «Νέα Ζωή», καθὼς καὶ γὰ τὸ φιλολογικὸ σύλλογο τῆς Νέας Ζωῆς πὺ πρῶτος στὴν Αἴγυπτο, ὀργανωμένη ὁμάδα πιά, ξεσπάθωσε θαρρετὰ γὰ τὴ δημοτικὴ καὶ ἀγωνίστηκε νὰ χτυπήσει κατακέφαλα τὸν καθαρηνουσιάνικο ραγιαδισμό.

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΤΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΑ ΕΝΖΥΜΑ ΤΟΥ ΖΩΪΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

(ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΕ ΣΤΕΝΟ ΚΥΚΛΟ ΦΙΛΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ".)

Πιστεύω νὰ συχωρέσετε, Κύριοι, τὴν ἀποψινὴ «παρέκβαση» — ὅπως θὰ ὠνόμαζε κανεῖς, καὶ δίκαια ἴσως, τὴ σύντομη ὁμιλία μας γὰ θέμα ξένο πρὸς τὸ λογοτεχνικὸ πρόγραμμα τῆς «Νέας Ζωῆς». — Ἀτομικά, ἔχω κάπως διαφορετικὴ γνώμη ὡς πρὸς τὴ σχέση πὺ ἔχουν μεταξύ τους γενικὰ καὶ ἀδρά προβλήματα ἄλλων πειθαρχιῶν τῆς Σκέψης πρὸς τὴν καθαρὴ λογοτεχνία. Νομίζω δηλαδὴ, πὺς ἡ Λογοτεχνία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶνε καὶ ἡ μεγάλη λεωφόρος τῶν ἰδενῶν στὴν ὁποῖαν κάθε μεγάλο ἐπιστημονικὸ πρόβλημα, κάθε σημαντικὴ φιλοσοφικὴ θεωρία, πράγματα ξένα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, πρὸς τὴ Λογοτεχνία, ἡμποροῦν, δταν τοὺς δοθεῖ ἡ κατάλληλη μορφή, νὰ κυκλοφορήσουν ἐλεύθερα, χωρὶς τὴν παραμικρὴν δυσαρμονία. — Κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες, τὰ ὄρια πὺ ἔχωρίζαν αὐστηρὰ τὴ Λογοτεχνία ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη καὶ τὴ Φιλοσοφία ἔχασαν σὲ μερικὰ σημεῖα τὴν ἀκρίβεια καὶ καθαρότητά τους. Σὲ μιά λιτὴ ἀλλὰ πολυσήμαντὴ φράση το διετύπωσε τέλεια ὁ γραμματολόγος Λανσόν: «Εἶνε πολὺ δύσκολο σήμερα νὰ σημειώσῃ κανεῖς πὺ σταματᾷ ἡ Λογοτεχνία». Καὶ γὰ νὰ φέρω ἕνα κλασικὸ πειὰ παράδειγμα γὰ τὴν ἐπαλήθευση τῶν λόγων τοῦ σοφοῦ γάλλου γραμματολόγου, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω τὸ ὑπέροχο ἔργο τοῦ φυσιολόγου Κλωντ Μπερνάρ «Εἰσαγωγή στὴ μελέτη τῆς Πειραματικῆς Ἰατρικῆς», ἔργον πὺ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια συνενώνει τὴ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη καὶ τὴ λογοτεχνικὴ μορφή. Ἄλλως τε, καὶ στὴν καθαρὴ Λογοτεχνία ποῖος ἡμπορεῖ νὰ λησμονήσῃ τὴ Ζολαϊκὴ Σχολή, Σχολή πὺ τὶ ἄλλο σημεῖο ἀφετηρίας εἶχε, ἐκτὸς ἀπὸ τὲς ἐπιστημονικὲς θεωρίας; Θὰ μοῦ πεῖ κανεῖς πὺς ἀπότυχεν ἡ Σχολὴ αὐτή. Ἀλήθεια! Ἔτσι τοῦλάχιστο πολλοὶ παραδέχονται. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, πὺς στάθηκε δυνατό νὰ ὑπάρξῃ Σχολὴ Λογοτεχνικὴ πὺ ὅλη τῆς τὴν ἔμπνευση τὴν ἐπῆρε ἀπὸ μιά μορφή τῆς σκέψης, πὺ λέγεται ἐπιστήμη, καὶ

ἢ ὅποια Σχολή δὲν ἐμποδίστηκε ἀπὸ ὄλο τὸν πολυκατηγορημένο ἐπιστημονισμό της νὰ βγάλει καὶ ἔργα τέχνης ἀξιόλογα, δὲν ἀρκεῖ νὰ δεῖξει τὴν ἀλήθεια τῆς θέσης μας ὅσον ἀφορᾷ τὴ σχέση τῆς καθαρῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ Σκέψη;

Μὲ τὰ λόγια μου αὐτὰ, Κύριοι, δὲν παραδέχομαι πὼς ἔπεισα ὅσους φρονοῦν ἀντίθετα, οὔτε ἄλλως τε μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τρέφω παρόμοια ὑπερβολικὴ πεποίθησιν μου ἐπιτρέπεται ὁμως — τὸ ἐλπίζω τοῦλάχιστο — νὰ πιστεύω πὼς ἦσαν ἀπαραίτητα γιὰ νὰ προλάβουν ἐκείνων πού θὰ παραξενεύοταν λιγάκι στὴν ἀρχή, ὅταν ἄκουε πὼς στὴ «Νέα Ζωή», σύλλογο καθαρὰ λογοτεχνικό, θὰ γίνεῖ ἀπόψε ὁμιλία γιὰ τὰ «Προστατευτικὰ ἔνζυμα τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ».

Μία ἀπὸ τὲς δυνατὲς καὶ ἐλκυστικὲς θεωρίες πού ἐφάνηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια στὴ Βιολογία εἶνε καὶ ἡ θεωρία τῶν «Προστατευτικῶν Ἐνζύμων», τοῦ φυσιολόγου Ἄμπντερχάλντεν. Ἡ θεωρία αὐτὴ συνοψίζεται σὰ ἐξῆς: «Κάθε φορὰ πού θὰ εἰσχωρήσει στὸν ὀργανισμό ἀνθρώπου ἢ ζώου, σῶμα ξένο πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς κυκλοφορικῆς ὁδοῦ, λ. χ. ὕστερα ἀπὸ ἔνεση κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα ἢ μέσα σὲ φλέβα, τότε ὁ ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ὑπερασπιζόμενος ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέα, κινητοποιεῖ μιὰ τάξιν οὐσιῶν πού εὐρίσκονται στοὺς χυμούς μας, ἰδιαίτερα καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὸ αἷμα, καὶ πού ἐπιδροῦν καταστρεπτικὰ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπάνω στὸ ξένο σῶμα πού εἰσχώρησε στὸ ζωϊκὸν ὀργανισμόν. Οἱ οὐσίαι αὐτὲς δὲν εἶνε ἀκόμη καλὰ-καλὰ γνωστὲς στὴν ἐπιστήμην ὅσον ἀφορᾷ τὴ φύσιν τους· ἔχουν ὁμως τέτοια κύρια χαρακτηριστικά, ὥστε οἱ βιολόγοι τὲς κατατάσσουν στὴν κατηγορίαν τῶν ἐνζύμων· αὐτὰ ὁ Ἄμπντερχάλντεν τὰ ὠνόμασε «προστατευτικὸ ἔνζυμα» καὶ τώρα τελευταῖα «ἀλεξίκακα ἔνζυμα». (1)

Ἄρκετὰ ἐνδιαφέρον εἶνε ὁ δρόμος πού ὠδήγησε τὸ σοφὸ φυσιολόγος τῆς Χάλλης στὴ θεωρίαν του. Σὲ σειρά πειραμάτων ἐπὶ διαφόρων ζώων, ἰδιαίτερος ὁμως κουνελῶν, σκύλων καὶ ἀλόγων, πού ἔκαμε μὲ διαφόρους συνεργάτες καὶ μαθητὲς του, παρατήρησε πὼς ἡ μία τάξιν τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος πού οἱ φυσιολόγοι ὀνομάζουν «ἔμμορφα συστατικὰ τοῦ αἵματος», δηλ. τὰ ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια, τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια καὶ τὰ ἀίμοπετάλια ἔχουν τὴν ιδιότητα, ὅταν βρεθοῦν σὲ κατάλληλες συνθήκες σὲ ἐπαφὴ μὲ ἕνα εἶδος λευκομάτων πού οἱ χημικοὶ ὀνομάζουν πολυπεπίδες, νὰ τὰ ἀποσυνθέτουν σὲ ἄλλες κατηγορίαι λευκομάτων, ἀκόμη ἀπλούστερες. Αὐτὴν τὴν ιδιότητα εὗρηκεν ὅτι τὴν ἔχει πολλὰς φορὰς καὶ ἡ ἄλλη τάξιν τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος, δηλ. τὸ πλάσμα καὶ ὁ ὀρός, πού οἱ φυσιολόγοι ὀνομάζουν «ἄμορφα συστατικὰ τοῦ αἵματος», ἀλλὰ σὲ πολὺ ὀλιγώτερο βαθμὸ. Καὶ τὴν ἀπόδοσε τὴν ιδιότητα αὐτῆ τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος, μὲ πιθανότητα βέβαια, στὴν παρουσία ἐνζύμων πού ὠνόμασε «πεπτολυτικὰ ἔνζυμα» μικρότερου μεγέθους.

(1) Ἔτσι μοῦ φαίνεται τοῦλάχιστο πὼς πρέπει νὰ ἀποδώσει φανερὰ τὴν ἔννοια τοῦ «Abwehrfermente», ὅπως τὰ ὠνόμασε ὁ συγγραφεὺς στὴν τελευταῖα ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου του.

Τότε, ὁ Ἄμπτερχάλντεν, μὲ σημεῖο ἀφετηρίας τὰ πειράματα πού ἀναφέραμε, ἔβαλε τὸ ἑξῆς ἐρώτημα :

Ἄρα γε, τὸ αἷμα δὲν ἀλλάζει καὶ τὴν ἰδιότητα αὐτῆ, εἴτε αὐξάνοντας εἴτε ἐλαττώνοντας τὴν, ἂν προηγουμένως, στὸ ζῶο ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐπήραμε τὸ πρὸς ἐξέταση αἷμα, γίνεῖ ἔνεση λευκώματος ξένου πρὸς τὸν ὀργανισμό του, λ. χ. λεύκωμα αὐγοῦ, ὀρρὸς αἵματος, καὶ ἄλλα; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὁ πειραματισμὸς ἀπάντησε καταφατικά. Καὶ πράγματι, ὁ ὀρρὸς τῶν ζώων στὰ ὅποια προηγουμένως ἔγινε ἔνεση λευκώματος ξένου πρὸς τὸν ὀργανισμό τους βρέθηκε ὅτι ἔχει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τὴν πεπτολυτικὴν ἰδιότητα δηλ. τὴν ἰδιότητα νὰ ἀποσυνθέτει τοὺς πολυπεπτίδες σὲ ἀπλούστερες οὐσίες γρηγορώτερα παρὰ ἐὰν δὲν τοὺς ἔχει γίνεῖ ἡ ἔνεση τοῦ λευκώματος πού ἀναφέραμε.

Γιὰ τὴ μελέτη τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ βιολογικοῦ προβλήματος καὶ τὴν ὅσο τὸ δυνατόν τελειότερη πειραμάτιση, μεταχειρίσθηκε ὁ Ἄμπτερχάλντεν δύο μεθόδους : ἡ μία εἶνε ἡ ὀπτική στὴν ὁποίαν τὸ κύριο μηχανήμα λέγεται *πολαρίμετρον* ἡ ἄλλη εἶνε ἡ μέθοδος τοῦ *διαλύτου*, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφή καθὼς ἄλλωστε καὶ τοῦ *πολαρίμετρον* δὲν ἐνδιαφέρει παρὰ μόνον τοὺς εἰδικούς.

Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ πειράματα αὐτὰ ἀφοροῦσαν γενικά ζητήματα κινουσαν τὸ ἐνδιαφέρον μόνον τῶν φυσιολόγων ἢ, γενικά, τῶν βιολόγων ὅταν ὁμως ὁ Ἄμπτερχάλντεν ἄρχισε νὰ δίνει *προσανατολισμὸ πραχτικὸ* στὰ πειράματά του, δηλ. νὰ προσπαθεῖ μὲ αὐτὰ νὰ λύσει ζητήματα σχετικά μὲ τὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἄρχισε τὸ ἐνδιαφέρον νὰ γίνεταί μεγαλῆτερο καὶ νὰ γεννᾶται καὶ σὲ ἄλλες τάξεις ἀνθρώπων καὶ πρῶτα-πρῶτα μεταξὺ τῶν γιατρῶν. Καὶ τοῦτο, γιατί τὸ πρῶτο πραχτικὸ πρόβλημα πού δοκίμασε νὰ λύσει ὁ Ἄμπτερχάλντεν εἶνε τὸ πρόβλημα τῆς «*πρώτης διάγνωσης τῆς ἐγκυμοσύνης*», δηλ. τῆς ἐγκυμοσύνης στοὺς πρώτους τῆς μῆνης. Ἡ πρώτη αἰτία πού παρακίνησε τὸ φυσιολόγο τῆς Χάλλης νὰ δώσει τὴν κατεύθυνση αὐτὴ στὰ πειράματά του, ἦτο μία «*ἐπίθεσις*» τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιρὸ εἶχαν ἐκφέρει δύο σοφοὶ γερμανοὶ ὁ Φάιτ καὶ ὁ Σμόρλ «*ὅτι κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη ἓνα εἶδος κύτταρα ἀπὸ τὸν πλακούντα τοῦ ἐμβρύου, ξεφεύγουν καὶ εἰσέρχονται στὴν κυκλοφορία τῆς μητέρας ἀπαράλλαχτα ὅπως θὰ συνέβαιναν ἐὰν ἐγένετο ἔνεση ἐνδοφλέβια.*» Καὶ τότε ὁ μητρικὸς ὀργανισμὸς πῶς συμπεριφέρεται ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν κυττάρων; Ἀπαράλλαχτα ὅπως ἐὰν ἐπρόκειτο γιὰ ξένον ἐπιδρομέα. Κινητοποιεῖ δηλαδὴ καὶ πάλιν ὁ ὀργανισμὸς στὸ αἷμά του μιὰ *τάξι ἐνζύμων* πού ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ προσβάλλουν τὸ *λεύκωμα τοῦ πλακούντος*, καὶ νὰ τὸ ἀποσυνθέτουν σὲ ἀπλούστερα συστατικά. Τὴν ἰδιότητα αὐτὴ τὴν ἔχει *μόνον ὁ ὀρρὸς αἵματος γυναικας ἔγκυας*, ἐνῶ ὁ ὀρρὸς αἵματος γυναικας μὴ ἔγκυας ἅμα βρεθεῖ σὲ ἐπαφὴ μὲ *λεύκωμα ἀπὸ πλακούντα* δὲν παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα νὰ τὸ ἀποσυνθέτει σὲ ἀπλούστερα εἶδη λευκώματος.

Ἔστερα ἀπὸ τὲς πρώτες ἐπιτυχίες στὸ πραχτικὸ πρόβλημα τῆς *πρώτης διάγνωσης τῆς ἐγκυμοσύνης*, ὁ Ἄμπτερχάλντεν καὶ οἱ συνεργάτες του ἔστρεψαν τὴν προσοχή τους καὶ σὲ ἄλλα προβλήματα. Ἄρχισαν τότε νὰ μελετοῦν τὸ πρόβλημα τῆς *διάγνωσης* τοῦ

καρκίνου και άλλων νοσημάτων, ιδίως μολυσματικῶν. Ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τὴν ὁποίαν ἐστηρίχθησαν ἔμεινε πάντοτε ἡ ἴδια, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν, ἕως τῆ στιγμῆν αὐτῆ τοῦλάχιστο, τόσον ἱκανοποιητικὰ ὅπως ἐπὶ τὴν ἔρευνα τοῦ πρώτου προβλήματος. Ἄλλ' αὐτὸ φαίνεται εἶναι μοιραῖο γιὰ κάθε θεωρία. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς πρώτους θριάμβους τοῦ ἀντι-διφθεριτικοῦ ὄρρου, πού εἶνε ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ μιᾶς περιφημῆς θεωρίας, τῆς θεωρίας τῆς «παθητικῆς ἀνοσίας» ἦρθαν οἱ μετριότατες ἐπιτυχίες τοῦ ἀντιπανωλικοῦ καὶ ἀντιχολερικοῦ ὄρρου, καὶ οἱ τέλειες ἀποτυχίες ἄλλων ὄρρων σὲ ἄλλες ἀσθένειες. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμποδίζει μιὰ θεωρία νὰ εἶνε δυνατὴ καὶ ἐκλυσιχτική γιὰ κάθε μυαλό πού ἀγαπᾷ τὸ παιχνίδι τῶν ἰδεῶν, καὶ ἐπεξηγητικὴ γιὰ κάθε μεγάλη ομάδα φαινομένων πού διαφοροτικὰ θὰ ἔμεναν ἀνεξηγήτα καὶ ἀσυνάρτητα γιὰ μᾶς. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν θεωρίαν τῶν «προστατευτικῶν ἐνζύμων».

Μὲ δύναμη διανόησης ὄχι τυχαία, ὁ σοφὸς φυσιολόγος τῆς Χάλλης κατώρθωσε μὲ τὴν ἔξυπνη θεωρίαν του νὰ μᾶς ἐξηγήσει ὀλόκληρες ομάδες φρεσιολογικῶν φαινομένων τόσον στοὺς ἀπλοῦστερους ὅσον καὶ στοὺς συνθετώτερους ζωϊκοὺς ὄργανισμούς, καὶ ιδιαίτέρως τὸ θαυμαστὸ φαινόμενο τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης ἐπὶ τὴν ἐπιτέλεση τῆς ὁποίας τὰ ἄγνωστα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀλλ' ἀρκετὰ γνωστὰ εἰς τὴν δρᾶση τους ἔνζυμα παίζουν τὸ σπουδαιότερο ρόλο. Ἄλλου καταλυτικὰ, γκρεμίζουν μεγάλα συνθετικὰ οἰκοδομήματα οὐσιῶν ξένων πρὸς τὸν ὄργανισμό καὶ τὰ κάνουν ἀπλούστερα καὶ καταλληλότερα γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ζώου, ἀλλοῦ πάλι συνθετικά, συνενώνουν ἀπλῆς καὶ μονωμένες οὐσίες καὶ φτιάχνουν ἄλλες συνθετώτερες, χρήσιμες σὲ ὠρισμένες λειτουργίες, ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε ἀκούραστοι ἐργάτες δουλεύουν ἀσίγητα γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ παραδοξώτερου καὶ μυστηριωδέστερου ἴσως ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς Φύσης, πού λέγεται Ζωή.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ : Ο ΠΕΤΕΙΝΟΣ

ΗΘΗ ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ

Ἐὸ Στέφανος γυρίζει γυμνασιόπαιδο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν του, πίσω ἐπὶ τὴν μικρὴν του πατρίδα, ἐκεῖ πού ἔζησε παιδί καὶ πού ξαναβρῖσκει τώρα τὴν παλιά του ἀγάπη, τὴν Μοσκούλα. Τὰ πρῶτα λόγια τῆς ἱστορίας μᾶς φέρουνε σὲ τρελλὸ εἰδύλλιο πού πλέκεται σὲ μιὰ γωνιά τῆς Ρούμελης: «Καὶ δὲ μοῦ φτάνανε τῶν δικῶν μου τὰ χάδια, τὰ κουραστικά λιγάκι, καὶ ὄλου τοῦ σπιτιοῦ ὁ θόρυβος μὲ τὸ ἔμπα κ' ἔβγα τοῦ κάθε συγγενῆ, φίλου καὶ γείτονα, ἦτανε καὶ τῆς Μοσκούλας, πού λεγόμαστε κουμπάρη καὶ ὄλα, δὲν ξέρω πῶς καὶ πούθε, ἦτανε καὶ τῆς Μοσκούλας ἡ χαρά, τὰ γέλια, τὰ τρεξίματα καὶ ὄλα αὐτὰ γιὰ τὸ δικό μου φτάσιμο, καὶ ἀφορμὴ τὸ φτάσιμό μου γιὰ νὰ ξεσπάσῃ ἡ τρέλλα αὐτοῦ τοῦ θεοτρέλλου τοῦ κοριττοῦ.» — «Ὅλο ἐπὶ τὴν αὐλή μου βρισκότανε, ἂν δὲ βρισκόμουνα γ' ὅτι ἐπὶ τὴν δικὴν της. Καὶ τί παιγνίδια; Κοριτσιότικα καμώματα' μικρόλογα, γέλια σκαστά, σπῆφωξὲς μὲ τὸ σωρό, χτυπιὲς βροχὴ καὶ τίποτ' ἄλλο.....» Ἐὸ Στέφανος κ' ἡ Μοσκούλα, — ἡ ὁ Κοκκοράκης κ' ἡ Τσουράπω καθὼς περαχτικά φώναζε ὁ ἕνας τὸν

ἄλλον, — μᾶς θυμίζουσαν ὅλη τὴν ἀθωότητα κι ὅλες τὶς ἁμαρτίες τοῦ παι-
 διάτικου καιροῦ· νοιώθουν βαθεῖα μέσα τους τὴ φωνὴ τοῦ πόθου, κ' εἶναι
 λές ἔτοιμοι νὰ καταλάβουν και νὰ ὁμολογήσουν τὸν καιμὸ τους, κι ὡς τόσο
 δὲν παύουν οὔτε στιγμή τ' ἀφρόντιστα παιγνίδια και τ' ἀσυλλόγιστα καιμώ-
 ματα, οἱ τρελλές ματιές και τὰ γέλια τ' ἀκράτητα· κι ἀκόμη δὲν παύει
 οὔτε τὸ ξύλο, τὰ σφοντύλια και τὰ χαστουκάκια, τὸ πιὸ συνηθισμένο και φι-
 λόδωρο τέλος πού θὰ πάρη κάθε τους συναπάντημα, κι ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ
 μαρτυρῇ ὁ ἄμοιρος ὁ Κοκκοράκης, τὸ κουτὸ κορμί, καθὼς τὸν φώναζε πε-
 ριπαιχτικά ἡ Μοσκούλα. Ὁλοζώνταναν και πλαστικά χαράζεται ἡ εἰκόνα τῆς
 Μοσκούλας, τοῦ ἀπονήρευτου κοριτσόπουλου μὲ τ' ἀγορίστικα φερσίματα
 πού «...ἀνοίγει ἀγάλια τὴν αὐλόθυρα, κ' ἐρχότανε· και τὰ γυμνά τῆς πόδια
 δὲν ψηνότανε μὲ τέτοιο λιοκάμμα! Τὰ χέρια τῆς, κι αὐτὰ ἀνασκουμπωμένα
 ἴσα μ' ἀπάνω, τραγανά σὰν ἄγουρο σταφύλι, ὁ καιμὸς ὀλάνοιχτος στὴν πλάτη
 κ' ἐμπροστά, κ' ἐρχότανε...» κ' ὕστερα πάλι «ἔφευγε τρεχάτη, τρικυμίζον-
 ταν τὸ κοντὸ μισοφόρι γύρω στὸ τρελλόκορμό τῆς» μὲ τὰ γυμνά τῆς πόδια,
 σὰ «δὺο περδίκια φεύγονταν μέσα σὲ σκίνα...» Ἡ συνηθισμένη και τόσο
 περιορισμένη σκηνογραφία τῆς ἱστορίας πλαταίνει γιὰ μᾶς και γίνεται σω-
 στὸς κόσμος! Ἐνα μεγαλοχωρὶ κάτου ἀπὸ τὸν ἠλιόχαρο ἑλληνικὸ οὐρανὸ,
 κοντὰ σὲ κάποιον κάμπο τῆς Ρούμελης. Κ' ὕστερα δὺο γειτονικά καιμὸ-
 σπιτα μὲ τὰ νοικοκυρεμένα μαγερεῖα και μὲ τὶς αὐλές τους, μὲ τὴν ἀριό-
 φυλλη κορομηλιά, πού πλαντάζουν τὸ καιλοκαιρι στὰ κλώνια τῆς τὰ ζιτιζί-
 κια ἀπὸ τὸ τραγοῦδι. Κι ἀκόμη ὁ ὀρνιθώνας, τὸ βασίλειο τοῦ σπιτιοῦ μὲ
 τὶς περισίσιες πουλάδες, τὴ Λιάρα, τὴ Γερασιά, τὴ Λαθουρή και τὴ γερόκοτα
 τὴν Πλουμοῦ. Μὰ ἐδῶ φανερόνεται κι ὁ τρίτος. Δὲν εἶναι ἄντρας ὄρμιος,
 οὔτε παλληκάρι, οὔτε κἄν παιδόπουλο. Εἶναι ὁ Κίτσος, ὁ πετεινός, ὁ βασι-
 λιᾶς τοῦ ὀρνιθώνα, τ' ὄμορφο ἀγριοπούλι, μὲ τὰ κόκκινα μάτια και τὰ λιανὰ
 πόδια, μὲ τὶς χρυσογέρανες ἀναλαμπές στὸ φτέρωμα και τ' ἀναγερό, σὰ
 φέσι, λιγὶ του. Ἦταν τ' ἀγαπημένο πουλι τῆς τρελλῆς του κυρᾶς, κι αὐτὸ
 ἔφτανε γιὰ ν' ἀνάγη τὴ ζήλεια στὰ στήθη τοῦ ἄμοιρου ἐρωτοχτυπημένου
 Κοκκοράκη. Και τώρα οἱ καιμοὶ και τὰ πειράγματα γίνονται πείσματα και
 μαλώματα, μὰ κρατοῦνε τόσο μόνο ὅσο φτάνει γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν ἀγάπη
 τους. Μιὰ μέρα πού τὰ δὺο παιδιά, χωρισμένα τώρα, περνοῦνε νοσταλγικά
 στὴ μοναξιά τους, ἄξαφνα στὸ μεσοτόιχο πού συνορεύει τὰ δὺο σπιτία, ξετρυ-
 πόνουν και θυμοῦνται ξανά κάποιον παλιὸ παραθυράκι, τετράγωνο μικρὸ
 ἄνοιγμα, φραγμένο τώρα μὲ λιθάρια και κουρέλια. Τῶχαν ἀνοίξει παι-
 διὰ πολὺ μικρὰ τὸ παραθυράκι, τὴν «παλεθύρα» καλλίτερα καθὼς συνη-
 θίζαν νὰ τ' ὀνομάζουν μὲ τὴν παιδιάτικη γλῶσσα τους, ἴσα ἴσα γιὰ νὰ
 περνοῦνε μὲ ἀπὸ τ' ἄνοιγμα τὰ χέρια τους μὲ κανένα φιλικὸ χάρισμα.
 Θαμπωμένος ὁ Κοκκοράκης μπροστὰ στὸ νοσταλγικὸ εὔρεμα, ἀποκρίνεται
 και γιὰ τὰ δὺο στόματα: «Πῶς ἦταν αὐτὸ, θέ μου, και συλλογιστήκαμε
 κ' οἱ δὺο μαζί ν' ἀνοίξουμε τὴν παλεθύρα; Τὶ τρελλοφαντασιά μᾶς ἦρθε
 ἀντάμα στὸ μυαλό;» Και ξεβουλόνοντας τὴν παλεθύρα τὰ δὺο ἐρωτεμένα
 παιδιά, γίνονται ἀκόμη περισσότερον παιδιά, και ξαναμιλοῦν σὰν ἄλλοτε τὰ
 ἴδια γλυκόλογα σκύβοντας ἀπάνω ἀπὸ τὸ θαμποφώτιστο παραθυράκι, και
 ζητοῦν νὰ δώση και τώρα ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου μουσταλευριά και γλυκολέμονο,
 κι ἄλλα χίλια δὺο φιλέματα. Κ' ἡ ἄπλοϊκή αὐτὴ ἱστορία, πού πλέκεται
 μέσα ἀπὸ τὰ παράμερα μιᾶς εἰρηνικῆς ζωῆς, ξετυλίγεται σὲ δράμα, — δράμα
 ἀληθινὸ γιὰ τὶς παιδιάτικες ἐκείνες ψυχές. Ὁ Κοκκοράκης σὲ στιγμή ἀκρά-

τητης ζήλειας πού έβροσκε από καιρό μέσα του για τόν Κίτσο, — τὸ λατρεμένο πουλί τῆς Μοσκούλας, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιοῦ τρελλὸ πείσμα τῆς κοριτσιώτικης καρδιάς της, εἴτε κι ἀκόμα ἀπὸ ποιὸν ὑστερόβουλο ὑπολογισμό τῆς γυναίκας πού ζητεῖ νὰ ξυπνήσῃ τὴ ζήλεια μ' ὅποιον τρόπο στὴν ψυχὴ τοῦ καλοῦ της, — ὁ Κοκκοράκης, γονατίζει μέσα στὸ σκοτεινιασμένο μαγερεῖο τὸ περήφανο ἀγριοπούλι καὶ τὸ σφάζει μ' ἓνα παλισουγιὰ πού κρατοῦσε. Ἡ ζήλεια του ἐξιλιδώθηκε μὲ τὴν παράξενη θυσία, κ' ἡ ἀγάπη του, ποτισμένη μέσα τὸ αἷμα τοῦ πουλιοῦ, θὰ στοιχίσῃ καὶ θὰ ρίξῃ ρίζες καὶ θ' ἀνθίσῃ ἀνεμπόδιστα. Ἡ Μοσκούλα, πού ὀρμᾷ στὸ μαγερεῖο, ξεθαρεμένη πέφτει μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Στέφανου γιὰ πρώτη φορὰ. Καὶ τὸ θῆμα, πού ἀστόχησε τὸ μαχαίρι νὰ κόψῃ πέρα γιὰ πέρα, μισοσφαγμένο σέρνεται πηδώντας ὀλοτρόγυρα στὸ μαγερεῖο μ' ἄγρια φτεροκοπήματα, ραντίζοντας μ' αἷμα τὸ νιόχαρο ταῖρι πού ἀλλάζει μέσα στ' ἀντίφεγγο τὸ πρῶτο φίλημα.

Ὁ Πετεινὸς τοῦ Βλαχογιάννη εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ζωηρὰ καὶ καλλογραμμένα διηγήματά του. Εἶναι πολλές οἱ χάρες του. Χάρη καὶ παρθενιά στὸ μῦθο, λιτότητα στὴ συγκίνηση, κάποια ρεαλιστικὴ παρατήρηση στὴν περιγραφή. Οἱ τύποι τῶν παιδιῶν πολὺ μετρημένοι στὴν ψυχολογία τους. Γλῶσσα καὶ ὕφος—τὶ στερεὸ περπάτημα,—κ' ἡ κάθε του φρασεολογία τόσο βαθεῖα ρομείκη! Εἶναι ἀλήθεια πὸς μέσα στὸ διηγηματάκι αὐτὸ ὅλα τους γελοῦν, πειραζοῦν, μαλόνουν, ἀγαποῦν ἑλληνικά, καὶ μόνο Ἑλληνικά. Τὶ ἀκράτητο καὶ τὶ ντόπιο κέφι, πού μᾶς θυμίζει ὀλοῖσα τὴ Ρούμελη μὲ τὰ βουνά της, καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους της τοὺς ἀνοιχτόκαρδους καὶ γοργόνοους. Μέσα στὶς σελίδες τοῦ Πετεινοῦ ἀντιφεγγίζεται ἓνας ἠλιόχαρος κύκλος ζωῆς, τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας, μὲ τὶς πρωτόγονες μὰ καὶ παμπάλαιες μικροσκοπικὲς κοινωνίες. Μᾶς δίνεται ἔτσι ἓνα ἀκόμη πετράδι στὸ ἠθογραφικὸ διήγημα τοῦ τόπου μας. Οἱ ἱστορίες αὐτὲς πού μᾶς γνώρισαν μὲ τὴ Ρούμελη, τὸ Μωριά καὶ τὰ νησιά μας, περιμένουμε νὰ μᾶς φέρον παντοῦ, ἀπὸ τὰ Ἡπειρώτικα βουνὰ ἴσαμε τ' ἀκρογιάλια τῆς Μάυρης Θάλασσας. Τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα θὰ γίνῃ ὁ μαγικὸς καθρέφτης πού θ' ἀντικρύσουμε μέσα του ὀλόκληρη τὴν ἑλληνικὴ πατρίδα. Ἀπὸ τὶς ἀπλοῖκὲς αὐτὲς ἱστορίες θὰ ξεπροβάλλῃ ἀργότερα τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα, πού θὰ χαράξῃ τελειωτικά, σὲ σελίδες πιὸ περίπλοκες καὶ συνθετικὲς, τὴ μορφή τῆς κοινωνίας μας καὶ τῆς φυλῆς.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΕ ΣΤΕΝΟ ΚΥΚΛΟ ΦΙΛΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

ΦΙΛΟΙ ΚΥΡΙΟΙ,

Ἡμῶνα φοιτητῆς στὴν Ἀθήνα ὅταν πρωτογνώρισα τὸν Παπαδιαμάντη, ἔδῳ καὶ δέκα χρόνια πάνω κάτω.

Ἡ Νεοϋϋϊστικὴ μας Ὁμάδα τότες ἤθελε μὲ κάθε θυσία νὰ δημοσιέψῃ κάτι τοῦ Σκιαθίτη Δασκάλου, καὶ ἀνέθεσε σὲ μᾶς, δυὸ-τρῆεις φοιτητῆς νὰ τοῦ μιλήσομε καὶ νὰ τὸν παρακαλέσομε νὰ μᾶς δώσει τὴ συνεργασία του.

Ἦταν μιὰ ἐποχὴ πού οἱ περισσότεροὶ λογοτέχνες φίλοι του, ὁ Κοντυ-

λάκης, ὁ Ξενόπουλος, ὁ Καρκαβίτσας καὶ ἄλλοι, δὲν ξέρανε καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ μᾶς πληροφορήσουνε καλὰ-καλὰ ἂν ὁ ἐρημίτης-διηγηματογράφος βρῖσκεται στὴν Ἀθήνα ἢ στὸ Νησί του. Οἱ προσπάθειες τῶν δύο φίλων μου ἀπέτυχαν. Ἐγώ, στάθηκα πειὸ τυχερός, καὶ ὕστερα ἀπὸ κάμποσες περιπλάνησες τὸν ἀνεκάλυπα σ' ἓνα σπητιάκι στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαβητοῦ.

Ἐκεῖ τὸν φιλοξενοῦσε ὁ Βλαχογιάννης.

Στὴν ξώπορτα βγήκε ὁ ἴδιος καὶ μ' ἄνοιξε. Τὸν ἐρώτησα ἂν κάθεται ἐκεῖ ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τὸν ὁποῖον θέλω νὰ μιλήσω.

— Εἶμαι ὁ ἴδιος, μοῦ εἶπε, μὲ ἄπειρη μετριοφροσύνη καὶ μὲ κάποιο ἀργὸ καὶ ὑποτρέμοντα τόνο φωνῆς πού τοῦ ξέρανε ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουν.

Ὁμολογῶ πὼς ἡ ἀσκητικὴ μορφή, καὶ ἡ ἀσκητικότερη περιβολὴ Ἐκείνου, πού ἐμεῖς οἱ Νέοι θεωροῦσαμε τὸν πρῶτο σύγχρονο νεοέλληνα Πεζογράφο, μ' ἐσυγκίνησε λυπητερά.

Σὰν τοῦ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ ἓνα περιοδικό, τὴ «Νέα Ζωή» πού βγάζομε μιά Ἀλεξανδρινὴ Ὁμάδα Νέων, μὲ παρεκάλεσε νὰ πάμε στὸ γειτονικό καφενεδάκι τῆς Δεξαμενῆς κ' ἐκεῖ νὰ τὰ ποῦμε.

— Ἐδῶ, ξέρετε, μοῦ λέγει συνεστραμμένος, φιλοξενοῦμαι ἀπὸ τὸ φίλο μου τὸ Βλαχογιάννη. Μιλήσαμε ὦρα πολλή. Τοῦ ξεμυστηρεῦτηκα τὰ νεανικά ὄνειρα τῆς Νεοζωϊστικῆς Ὁμάδας πού φιλοδοξεῖ νὰ δουλέψει γιὰ τὴ Λογοτεχνία μας καὶ τοῦ πῆρα τὴ ρητὴν ὑπόσχεση συνεργασίας.

Σὲ λιγάκι δημοσιεύαμε στὸ περιοδικό μας τὰ «Λιμανάκια».

.....

Προτίτερα, τὸν Παπαδιαμάντη τὸν γνώριζα ἀπὸ μερικά του διηγήματα πού εἶχα διαβάσει σκόρπια στὰ περιοδικά. Ἡ ἀγάπη μου γι' αὐτὸν ἦταν σχεδὸν ἡ ἴδια πού ἔτρεφα γιὰ ὅλους τοὺς διαλεχτοὺς Λογοτέχνες μας. Ἡ γνωριμία μας καὶ μιὰ συχνὴ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μαζί του μοῦ δῶκαν τὴν εὐτυχὴ εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω καλύτερα τὴν ψυχὴ, καὶ νὰ μελετήσω βαθύτερα τὸ ἔργον τοῦ ὑπέροχου δημιουργοῦ στὸ νεοελληνικὸ διήγημα.

Σὰν διαβάσει κανεὶς τὰ Ἄπαντα ἐνὸς συγγραφέα, καὶ θελήσει νὰ τοὺς κάμει μιὰν ἀνασκόπηση, ἄθελα καὶ ὑποσυνειδητὰ θὰ βγάλει τὶς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς πού τοῦ κάναν τὴ μεγαλειότερη ἐντύπωση. Ἔτσι στὸ ἔργο τοῦ Ροῦθι λόγου χάρι, ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει εἶνε ἡ δυτικὴ νοοτροπία, ἡ εἰρωνεία, ὄχι ἀμέτοχη λίγης κακίας, ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη πού λάτρευε θρησκευτικὰ ὁ συγγραφέας τῶν «Εἰδώλων».

Διαβάζοντας τὸν Παπαδιαμάντη νοιώθει κανεὶς πὼς βρῖσκεται στὸ καθάρια ἑλληνικὸ περιβάλλον μὲ βυζαντινὸ χρωματισμό. Ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι εἴμαστε ξωμακρυσμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιὰ κ' ἔτσι λίγο ξένοι στὴ βυζαντινὴ παράδοση. Γι' αὐτὸ παραξενενοῦμαστε κομμάτι στίς τόσες ἐκκλησιαστικὰς εἰκόνας τοῦ Παπαδιαμάντη. Ρημοκλήσια πού ἔστησεν ἡ λαϊκὴ εὐλάβεια σὰν νὰ ἤθελε νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ τὴ στέρηση τῶν ἱερῶν τῶν ἀρχαίων Θεῶν πού ἀντικατέστησαν οἱ νέοι ἅγιοι, ὄρθρους καὶ λειτουργ-

γίες κατανυκτικές με την υποβλητική ψαλμωδία, την επιβλητική και μεγαλόπρεπη ιεροτελεστία των παππάδων, με το γραφικό θέαμα του έσωτερικού του ναού, με τους όλοφωτους πολυέλαιους και τις άστραφτερές εικόνες.

Με λιτές γραμμές και με ποιητικό ρεαλισμό ανυπέρβλητο μάς χαρίζει το στίχο των ναών και παρεκκλησίων της Πατρίδας του· της 'Αγίας 'Αναστασίας της Φαρμακολυτριάς, του 'Αγίου 'Ιωάννου, του 'Αγίου Χαραλάμπους, της Παναγίας Γλυκοφιλούσης. Άλλοι έχουν περιέλθει σε παρακμή και άθλια κατάσταση, με λίγες εικόνες λαδομένες και φθαρμένες, και λίγες καντήλες μισοσπασμένες ή ραγισμένες, με θυσιαστήρια φτωχά, γυμνά, και σκονισμένα, άλλοι «πετροθεμιωμένοι» καλοδιατηρημένοι ακόμη, και πολλές φορές ώμορφοστολισμένοι με «ώρατα μικρά ζωγραφιστά πινάκια, γαλάζια, υποκράσινα και λευκά, βαλμένα ύψηλά άνω των υπερθύρων και υπό τὰ γείσα της στέγης, άφελή αναθήματα, λείψανα παλαιών χρόνων» και άλλοι με τὰ όλόασπρα κελιά τους, τὸ κωδωνοστάσιο, και τις γλυκολαούσες καμπάνες, ειωδιάζουν από τὸ «τέμπλον τὸ κύπαιρισσιν» και από τὰ άνηθη που φέρνουν άπλοϊκές και εύλαβητικές προσκυνήτριες.

'Η στάση του Παπαδιαμάντη στά μεγάλα προβλήματα τὰ συμφυή με τις διάφορες ανθρώπινες έκδηλώσεις δέν διαγράφεται πάντοτε τόσο ξάστερα όσο στο θρησκευτικό πρόβλημα. 'Εδώ καθαρότατα θ ε τ ι κ ή· καμιά άμβολία, καμιά παραχώρηση· μά πάλε τίποτε τὸ άποκλειστικό και φανατικό που χαρακτηρίζει όχι λίγους Δ ι α ν ο η τ ι κ ο ύ ς και μερικὸς δ ι α λ ε κ τ ο ύ ς Λογοτέχνες στη Δύση.

Νά παραδεχτεί κανείς τή θεωρία του Περικλή Γιαννόπουλου που άποδίδει στη Φυλή μας μιὰ έμφυτη ευγένεια, άπόρροια και αὐτή της άριστοκρατικής ευγένειας της 'Ελληνικής Φύσης που έκδηλώνεται στο κάθε τι, από τις γραμμές των βουνών της Ίσα με τὸ χρῶμα του τελευταίου λουλουδιου της;

'Ο Παπαδιαμάντης αγαπᾶ τὴν 'Ορθόδοξη 'Ανατολική 'Εκκλησία, γιατί του εἶνε ἡ μόνη Παρηγορήτρια που μπορεί νά του κάμει ύποφερτὴ μιὰ ζωὴ γεμάτη λύπες και βάσανα, και γιατί εἶνε ἡ μόνη πει θ α ρ χ ι α Σ κ έ ψ η ς που έναρμονίζεται τέλεια με τὴ μυστικοπάθη ιδιουσγκρασία του.

Μά ἔχει και στιγμές, όταν έκδηλώνονται ελεύθερα τὰ αισθήματά του στο αντίκρουσμα των επιβλητικῶν φαινομένων της Φύσης που αιώνια θά δονοῦν τις ποιητικές ψυχές, που πλάι στο χριστιανὸ Σκιαθίτη έμφανίζεται ὁ νοσταλγὸς ειδωλόλατρης Παπαδιαμάντης. Αὐθόρμητα άνεβαίνουν στα χεῖλη του τὰ λόγια του άρχαίου ποιητῆ που ύμνωδει τὸ λυκαυγές· μά γρήγορα συνέρχεται και «άφίνει τὸς παλιούς» κατά τὴ φράση του, γιά νά ψάλλει μετὰ του Κοσμᾶ του «θεσπεσίον» ὅπως τὸν ονομάζει.

Κοντὰ στο νοσταλγὸ ειδωλόλατρη, και σάν φυσική συνέπεια, άπαντᾶ όχι σπάνια και ὁ εἰκοῦρειος ἠδυπαθής, που ὄλη τὴν άπολαυστική δύναμη των αισθήσεων ἔρχεται νά εκμηδενίσει ἡ χριστιανική έννοια της άμαρτίας.

Σ' ένα από τὰ καλύτερα διηγήματά του, γραμμένο ἴσως σὲ στιγμές διονυσιακής μέθης, και που εἶνε ἕνας ὠραῖος ὕμνος πρὸς τὴν 'Ηβην, ἡ σκηνὴ της κόρης που κολυμβᾶ και γιά μιὰ στιγμή κινδυνεύει νά πνιγεί, εἶνε μιὰ από τις ζωρρότερες μά και ἠδυπαθέστερες που βρίσκονται στο έργον του Παπαδιαμάντη.

'Ητον άπόλαυσις, ὄνειρον, θαῦμα. Εἶχεν άπομακρυνθῆ ὡς πέντε ὄργυιές από τὸ άντρον, και ἔπλεε κ' ἔβλεπε τώρα πρὸς άνατολάς στρέφουσα τὰ

νώτα πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐβλεπα τὴν ἀμαυρὰν καὶ ὁμως χρυσιζουσαν ἀμυδροῦς κόμην της, τὸν τραχήλον της τὸν εὐγραμμιον, τὰς λευκάς ὡς γάλα ὁμοπλάτας, τοὺς βραχίονας τοὺς τορνευτούς, ὅλα συγγεόμενα, μελιχρὰ καὶ ὄνειρώδη εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης. Διέβλεπα τὴν ὄσφυν της τὴν εὐλύγιστον, τὰ ἰσχύα της, τὰς κνήμας, τοὺς πόδας της, μεταξύ σκιᾶς καὶ φωτός, βαπτίζόμενα εἰς τὸ κῆμα.

Ἐμάντευα τὸ στέρον της, τοὺς κόλπους της τοὺς γλαφυρούς, προέχοντας, δεχομένους ὄλας τῆς αἴρας τὰς ριπὰς, καὶ τῆς θαλάσσης τὸ θεῖον ἄρωμα. Ἦτον πνοή, ἴνδαλμα ἀφάνταστον, ὄνειρον ἐπιπλέον εἰς τὸ κῆμα, ἦτον νηρηΐς, νύμφη, σειρὴν πλέουσα, ὡς πλέει ναὺς μαγικὴ, ἢ ναὺς τῶν ὀνειρίων.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν ἐχόρταινα νὰ βλέπω τὸ ὄνειρον τὸ πλεόν εἰς κῆμα.

Ὁ κόσμος πού φυσικά κι' ἀβίαστα ἐδιάλεξε ὁ Παπαδιαμάντης εἰς τὸ ἔργον του ἀκολουθῶντας μιὰ μυστικὴ ἔλξη πρὸς αὐτόν, εἶνε ὁ κόσμος τῶν ναυτικῶν, τῶν ἀγροτῶν, τῆς ἐργατικῆς τάξης τῶν πόλεων καὶ τοῦ κατώτερου κλήρου.

Ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο πού φαίνεται νὰ ψυχολόγησε καλύτερα καὶ νὰ ζωγράφισε τελειότερα ὁ Παπαδιαμάντης, εἶνε ἡ ἀπλὴ Γυναῖκα ἢ νεοελληνίδα τοῦ περασμένου αἰῶνα μὲ τὴν τυφλὴ ἀφοσίωτη στοῦ σπῆτι της, στὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου της, καὶ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων της, χωρὶς καμιὰ ὑπόνοια πὼς ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀνοιχτότεροι ὀρίζοντες, καὶ χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀπόπειρα νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Σκλάβας πού εἶνε. Τῆς φαίνεται τόσο φυσικὴ ἡ ζωὴ της! Κόρη, σκλάβα τοῦ πατέρα της. Γυναῖκα σκλάβα τοῦ ἀντρός της. Μητέρα, σκλάβα τῶν παιδιῶν της.

Ἄλλου εἶνε ἡ «ὠχρὰ, ἀφελὴς καὶ ἄπλαστος» Μαχοῦδα, πού ὁ συγγραφέας προσονομάζει κάπου καὶ «νύμφην, ἰέρειαν καὶ γυναῖκα» ἢ ὁποῖα ἀνάβει «ἑπτὰ κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια, καὶ ζώνει τὸ ναῖδριον ἑπτὰ φορὲς μὲ κηρίον ἑκατονταόργυρον» λὲς κ' ἤθελε σὰν ἔφυγε ὁ παπᾶς, νὰ κάμει αὐτὴ καὶ δευτέρη λειτουργιὰ «πλεόν μυστηριώδη» γιὰ νὰ κάμει ἡ Ἁγία Ἀναστασία ἢ Φαρμακολύτρια τὸ θαῦμά της, καὶ λύσει τὰ μάγια τοῦ γιου της πού τὸν «πότισαν κακὰς μαγγανίας» κι' ἔπεσε ἐρωτοχτυπημένος.

Ἄλλου εἶνε ἡ Χρηστίνα ἢ Δασκάλα, ἢ εὐγενικὴ καὶ ἀνώτερη αὐτὴ ψυχὴ πού δὲν τολμᾷ νὰ πάει σὰν τίς ἄλλες χριστιανὲς στὴν ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς γιὰ ν' ἀσπαστεῖ κλεφτὰ κλεφτὰ τὸν Ἐπιτάφιο, γιὰ τὶ εἶνε ἡ γυναῖκα «χωρὶς στεφάνι»—δυὸ λέξεις πού κλειοῦν μέσα τους ἓνα ὀλόκληρο ἰδεολογικὸ κόσμον τοῦ σύγχρονου ρωμοῦ—ἀλλὰ παρακολουθεῖ τὴν ἱερὴ πομπὴ ἀπὸ τὴν κάμαρά της, μισοκρυμμένη πίσω ἀπὸ τὸ παραθυρόφυλλο, κρατῶντας τὴ λαμπιδίτσα της καὶ προσφέροντας κι' αὐτὴ μὲ τὸ θυμιατό της «μακρόθεν τὸ μῦρον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἠρνήθη τὰ ἀρώματα καὶ τὰ δάκρυα τῆς ἀμαρτωλῆς».

Ἄλλου πάλε εἶνε ἡ θειά τὸ Σειραῖνώ, ἢ σημαιοφόρος τῶν πανηγύρεων, πού πολλὰς φορὲς βοηθεῖ τὸν παπᾶ στὴ λειτουργιὰ, ἐχτελῶντας χρέη ψάλτου, ἐνῶ τὰ κορίτσια μόλις σταματοῦν τὰ γέλοια τους στοῦ γυναικωνίτη.

Καὶ ἄλλου, ἢ γρηὰ Φλωροῦ ἢ Συρρίχαινα παλαιὰ καπετάνισσα, πού παρ' ὅλα τὰ γρηατεῖα της, ἀνέβηκε ἴσα μὲ τὸ παρεκκλησί τῆς Παναγίας τῆς Κατενοδώτρας, «διὰ νὰ καμαρώσῃ διὰ τελευταίαν ἴσως φορὰν τὸ καράβι τοῦ γιου της πού ἔφευγε», καὶ πού ἀρχίζει νὰ διηγῆται τὸ θρύλλο τῆς Φλάνδρας ἢ Φλανδρῶς πού συμβολίζει τὴν τύχη τῆς νησιώτισσας πού ὁ καλὸς της ταξιδεύει.

Νειόπαντρη βγαίνοντας ν' άγναντέψει τόν άγαπημένο της μέ τó καινούργιο καράβι, έκλαψε πικρά κι' έπεσαν τά δάκρυα στά κύματα, τά κύματα επικράθησαν κι' εφάρμακώθησαν κι' εθύμωσαν κι' άγρίεψαν κι' εθέριεψαν και στό δρόμο τους ηΐραν τó καράβι κι' έπνιξαν τόν άντρα της.

Κ' ή Φλανδρὸν ηΐρθε, Ξανάρθε, μήνες και χρόνια στό γιαλό κ' εκύταξε κι' άγνάντεψε, κι' έκλαψε κι' έκλαψε ως πού δέν είχε πειά δάκρυα νά χύσει, κι' έπαρεκάλεσε τούς θεούς νά τήν κάμουν είδωλο, βράχο, πέτρα. Κ' οί θεοί εισήκουσαν τήν ευχή της.

*Άλλος τύπος γυναίκας, ή θειά Χαδούλα, ή κοινῶς καλουμένη Γιαννοῦ ή Φράγγισσα, διαφέρει πολὺ ἀπὸ τίς άλλες γυναίκες στό έργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ξεφεύγει ή ψυχολογία της ἀπὸ τὰ στενά ὄρια τῶν συντροφισσῶν της.

Εἶνε ή γυναικα-έγκληματίας, ή Φόνισσα, πού ἄθελα θυμίζει τὸν Τορκουεμάδα. Λυπείται κατάκαρδα τὰ θηλυκά, τὰ φτωχὰ αὐτὰ πλάσματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ πόνος της δέν έχει ὄρια, και θέλει νά τὰ σώσει πνίγοντάς τα. Εἶνε δυστυχημένα γιὰ τὸν ἑαυτό τους και κάνουν δυστυχεῖς τούς γονεῖς των, πού μαρτυροῦν ὅσο νά τ' ἀποκαταστήσουν, και πικραίνονται περισσότερο ὕστερα ἀπὸ τήν παγτρεία τους. Και δέ μπορεῖ νά κρατηθεῖ και νά μὴ πει μέσα της σὲ κάθε γέννηση κοριτσιοῦ: «Θεέ μου, γιὰ νά ἔλθει στὸν κόσμο κι' αὐτό;»

Τώρα ή κόρη της ή Δελχαρὸν ή Τραχήλαινα, εἶχε γεννήσει ἕνα μικρὸ κοριτσάκι. Μέρες παρακολουθεῖ τὰ συμπτώματα τῆς ἀρρώστειας πού ἐλπίζει κρυφὰ μέσα της νά τὸ πάρει. Μά ή μικρὴ ἔγγονή γυρίζει στό καλύτερο. Τότε σὲ στιγμὴ μανίας—πὼς ἄλλοιῶς νά ὀνομάσει κανεῖς τήν ψυχικὴ της κατάσταση—πνίγει μέ τέχνη τὸ μικρὸ. Τὸ ἔγκλημα πέρασε ἀπαρατήρητο, κι' ὁ θάνατος θεωρήθηκε φυσικός.

Τὸ πρῶτο ἔγκλημα διαδέχεται δεύτερο και τρίτο και τέταρτο και περισσότερα. Θύματα αἰώνια τὰ φτωχὰ κοριτσάκια πού ἀπαντᾷ στό δρόμο ή θειά Χαδούλα ή Φόνισσα. Μά τέλος τήν ἔννοιωσαν και τήν ἐκνήγησαν ὡς πού ηΐρε τὸ θάνατο στό «πέραςμα τοῦ Ἁγίου Σώστου, εἰς τὸν λαῖμόν τὸν ἐνόνοταν τὸν βράχον τοῦ ἐρημητηρίου μέ τήν ξηράν, εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ δρόμου—λέγει ὁ συγγραφέας,—μεταξὺ τῆς θείας και τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης».

Οἱ ἀνδρικοὶ τύποι δέν εἶνε ὀλιγότερο ἀληθινοί. Ὁ Γιάννης ὁ Παλούκας ὁ συνήθως ἄεργος πού κάπου-κάπου ἀποφασίζει νά κάμει κάτι τεμπέλικες μικροδουλειές γιὰ νά μεθύσει και γιορτάσει τὰ Χριστουγεννα, ὁ Μάρμπα-Δούμας ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος ὁ ὁποῖος «πτωχεύσας καινήτησε νά γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γῆράς του», ὁ γέρω-Γιατζίνος ὁ ἐπιλεγόμενος Ἄκουκατος, γιὰ τὸν παλιὸ καιρὸ πού ἦταν διαλαλητῆς στῆς δημοπρασίες φώναζε: «τ' ἀκούκατε βρὲ παιδιὰ;» ή ὁ πενηντάρης Φραγκούλας, ὁ τύπος τοῦ ἀγαθοῦ ηἠσιώτη προύχοντα, πού στό βασιλεμμα τῆς ζωῆς του τολαντεύεται μεταξὺ τοῦ ράσσου και τῆς συνέχειας μιᾶς ἄτυχης οἰκογενειακῆς ζωῆς, ή ὁ Μπαρπα-γιάννης ὁ Ἔρωτας ὅπως τὸν λέγανε ἐιρωνικά οἱ γειτονοποῦλες, ὁ τύπος τοῦ ναυτικοῦ πού ἄρχισε ἄσημος μοῦτσος κ' ὕστερα ἀπόχτησε χρήματα γιὰ νά τὰ φάει μέ τίς Φρύνες τῆς Μασσαλίας, και τώρα στό γεράματα, νά γυρίζει φτωχός, σακατεμένος, μπερῆς, και τὸ χειρότερο, ἐρωτοχτυπημένος, μέ τή γειτόνισσα τήν Πολυλογοῦ, πού αὐτὴ τὸν ἀντιπαθεῖ, ἀποτελοῦν μιὰ γαλερία ἐξίσου φυσική.

Στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν λείπει τὸ ρωμαντικὸ στοιχεῖο, ἂν καὶ σὲ ἐκδήλωση ὄχι καθὼς τὸ συναντᾷ κανεὶς στοὺς δασκάλους τοῦ ρωμαντισμοῦ τῆς Δύσης. Τὸ συναίσθημα τῆς καταθλιπτικῆς λύπης μὲ βυρωνικὴ χροιά δὲ λείπει ἀπὸ τὸν Σκιαθίτη Διηγηματογράφου. Μὰ σπαραχτικῆς κραυγῆς καὶ θορυβώδεις λύπες δὲν θαῦρει κανεὶς· οὔτε πάλι καὶ παγερὸ ρατσιοναλισμὸ πού παραλύει κάθε αἰσθηματικὴ ἢ συναίσθηματικὴ ἐκδήλωση. Ἐνα λεπτὸ κρᾶμα ἀρωματισμένου αἰσθήματος καὶ ὑποσυνείδητου ὀρθολογισμοῦ κυριαρχεῖ στὸ ἔργον τοῦ συγγραφέα τῶν «Ροδίνων Ἀκρογιαλιῶν». Ἐνα ὅμως πρωτεύει: Ἡ βαθειὰ συναίσθηση καὶ ἡ βαθύτερη ἀγάπη γιὰ τὸ ἄπειρο τοῦ ὄνειρου πού ἔζησε στὴν καθημερινή του ζωή.

Στὸ καφενεδάκι τοῦ Θησείου πού τὸν ἐπισκεπτόμασταν, ὁ ἀδελφός μου κ' ἐγώ, πολλῆς φορῆς ἄφινε τὴν ὁμιλία καὶ σιγοῦσε γιὰ κάμποση ὥρα· κύταζε ἀόριστα μπρὸς του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του ἀργοκινουῦνταν ἐλαφρά, δυσδιόρατα, σὺν τῷ ἔψαλλε—ποιὸς ξέρει—κανένα τροπάρι. Κι' ἐμεῖς εὐλαβητικὰ σιωπῶντας, δὲν τολμούσαμε νὰ ταράξομε τὶς ἱερῆς στιγμῆς. Νοιώθαμε πὼς ζοῦσε στὸ δικό του κόσμον, βυθισμένος στὸ ὄνειρό του.

Σὲ μερικοὺς νεώτερους ἀκριβῶς, πού ἀρχίζουν νὰ ἔχουν μιὰ ψυχικὴ κατάσταση διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκεῖνες πού κυριαρχοῦν σὲ κλασικῆς ἐποχῆς, ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τὸν ἐλαφρὸ του ρωμαντισμὸ, καὶ μὲ τὸ ἤρεμο θρησκευτικὸ του αἶσθημα, δὲν μπορεῖ παρά νὰ ἀρέσει.

Θὰ τοὺς ποῦνε ἴσως βαρβάρους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ κλασικὴ ὁμορφιά εἶνε ἀκατάληπτη. Σ' αὐτοὺς μποροῦνε νὰ ἐπαναλάβουν τὰ λόγια τοῦ Ρενάν πρὸς τὴν Παλλάδα:

«Νᾶξερρες τὸ γόητρο πού οἱ βάρβαροι μάγοι βάλανε στοὺς στίχους τοὺς, καὶ πόσο μᾶς κοστίζει νὰ ἀκολουθήσομε ἄδολη τὴ Σοφία».

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Π. ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗ

Η ΑΥΓΟΥΣΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑΙ

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΕΡΓΟ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες τοῦ Περιδικοῦ μας, ὁ Πλάτων Ροδοκανάκης ὁ γνωστός—σ' ἐκείνους πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία—συγγραφέας τοῦ «Φλογισμένου Ράσου», τοῦ «Βυσσινοῦ Τριαντάφυλλου», τοῦ «Θριάμβου», μᾶς διάβασε δύο ἀπογευματινῆς στὸ κέντρο τοῦ συλλόγου μας, μέσα σ' ἕνα στενὸ κύκλον φίλων τοῦ ἔργου τῆς «Νέας Ζωῆς» δυὸ κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἀνεκδοτό του νέο βιβλίον «Ἡ Αὐγούστα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ Ἀρχόντισσαι» πού θὰ δημοσιευτεῖ πρῶτα σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση καὶ πού σήμερον ἀκόμα, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος, δὲν ἔχει ντυθεῖ τὴ τελειωτικὴ γλωσσικὴ μορφή του γιὰ λόγους πού ἐνδιαφέρουν μόνο καὶ μόνο τὴ διευκόλυνση τῆς μετάφρασῆς του στὰ ἀγγλικά.

Φοβοῦμαι, μοῦ εἶχεν εἶπει μὲ ἄπειρη μετριοφροσύνη ὁ Ροδοκανάκης, μήπως ἡ ἀνάγνωσί μου κουράσει καὶ δὲν ἀρέσει στοὺς φίλους σας· τὸ ἔργον μου αὐτὸ δὲν ἔχει καθαρὴν φιλολογικὴ σημασία, εἶνε περισσότερον ἔργον ἰστο-

ρικῆς μελέτης καὶ πολὺ φοβοῦμαι μήπως δὲν μπόρεσα νὰ ἀποφύγω τὴ στέγνα πού συνοδεύει πάντα κάθε ἔργο πού ἀναγκαστικὰ περικλείει ὄρους ἀντικειμένων περασμένης ἐποχῆς καὶ ὀνομασίες ἀξιωματῶν μεσαιωνικῆς αὐτῆς. Ὡς τόσο ἡ ἐπιμονὴ μας ἐνίκησε τοὺς φόβους του· εὐλογημένη ἐπιμονή, γιατί μᾶς ἔκαμε νὰ ἀπολάβουμε τίς δυὸ ἀπογευματινὲς ἐκείνες τὸν ἀγαπητὸ συνεργάτη μας, πού με τὴν ὑποβλητικὴ καὶ λίγο καλογεριστικὴ φωνὴ του μᾶς ἀποκάλυψε ὀλόκληρο τὸ μυστικὸ τῆς τέχνης του, ξετυλίγοντας μπρὸς στὰ μάτια μας τὴν ἄγνωστη στοὺς περισσότερους ζωὴ τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ ξεχωριστὰ τῶν τάξεων ἐκείνων πού σὰν πεταλοῦδες τριγυρίζαν τὴν ἐκθαμβωτικὴ λάμψη πού σκόρπιζε γύρω του ὁ βασιλικὸς θρόνος.

Καὶ δὲν μᾶς παρουσιάζει μόνο μὲ μιὰ λεπτὴ ψυχολογία τὴν ἀνήσυχη ψυχὴ τῶν δεσποινῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ τίς βασιλικὲς ἰδιοτροπίες των, τὴ φιλαργυρία των, μᾶς ζουγραφίζει στὴν ἴδια στιγμὴ καὶ τὴν ἐξωτερικὴ των ὄψη, τὴ χαριτωμένη ὠμορφιά των τὴ στολισμένη μὲ πολὺτιμα πετράδια, φτερά σπάνιων πουλιῶν καὶ μὲ φορέματα ὑφασμένα μὲ τέχνη περισσή.

Καὶ ὁ Ροδοκανάκης κατορθώνει νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τόσο χτυπητὰ χρώματα τὴν κοινωνικὴ κατάσταση τῆς Βυζαντινῆς πρωτεύουσας, γιατί τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς ἱστορίας τοῦ γένους μας φαίνεται πὼς τὴν ἀγάπησε πολὺ καὶ γιὰ τοῦτο ἐργάστηκε καὶ τόσο εὐσυνείδητα. Μὰ καὶ ἡ δημιουργικὴ του φαντασία τὸν βοηθᾷ γιὰ νὰ ζωντανέψει μὲ πολλὴ δύναμη τίς ἄψυχες παραστάσεις τῶν εἰκονογραφιῶν καὶ τῶν μωσαϊκῶν μὲ τίς ἱερατικὲς στάσεις των, πού μᾶς ἐξηγεῖ ἔτσι μ' ἓνα φλογερὸ ταλέντο.

Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ ἐμπνευσμένος ἱστορικὸς — πού ἴδρωσε καθὼς μᾶς ξομολογήθηκεν ὁ ἴδιος, πάνω σὲ πολλὲς δεκάδες χρονικῶν καὶ βιβλίων ἱστορικῶν — ἐπιτυγχίνει νὰ βγάλει πάλι στὸ φωτερὸ κύκλο τῆς ζωῆς τὴν ρυμμένην, μὰ ὄχι γιὰ πάντα χαμένη ἐνεργὸ δύναμη τῶν συνολικοῦ κόσμου τῆς Πόλεως — Μυστηρίου, πού ὁ ἰδιαίτερός της πολιτισμὸς ἔχει ρίξει τόσες βαθεῖς ρίζες στὴν ψυχὴ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς φυλῆς.

Μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ πρέπει νὰ παρακολουθῆσει κανένας ἐκεῖνα τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου του, πού μέσα των καθρεφτίζονται οἱ ἀνεξάντλητοι θησαυροὶ πού φανερῶνει ἡ θρησκόληπη ψυχὴ τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Πόλης μὲ τὴ λεπτολογημένη ὀργάνωση τῆς φιλανθρωπίας.

Ἀμέσως παρακάτω δημοσιεύομε μὲ τὴν εὐγενικὴ συγκατάθεση τοῦ συγγραφέα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ νέο του αὐτὸ ἔργο, ὡραῖα λαξευμένα κομμάτια ἐνὸς ἁρμονικὰ καλλιτεχνικοῦ σύνολου. Ἄπ' αὐτὰ θὰ φανεῖ εὐκολα μὲ πόση ἐπιτυχία ὁ Ροδοκανάκης ἀναπαράστησε τὴν πολυτάραχη ζωὴ τῶν δρόμων τῆς μαγικῆς πόλης — καὶ πὼς δὲν εἶνε καθόλου ὑπερβολικὴ ἡ κρίσις μας γιὰ τὴ βαθεῖα ἐντύπωση πού θὰ κάμουν στοὺς ἀναγνώστες τους οἱ ζουμερὲς καὶ ὀλοζώντανες αὐτὲς περιγραφές του.

Μὲ τὸ καινούργιο του αὐτὸ βιβλίο πού ἐτοίμασεν ὁ Ροδοκανάκης ἡ Νεοελληνικὴ φιλολογία θ' ἀποχτήσῃ ἓνα ἔργο στηριγμένο σὲ μιὰ εὐσυνείδητη ἱστοριοφιλολογικὴ ἐξέταση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς ἱστορίας μας, πού τόσο λίγο ἀκόμα τράβηξε σὲ σοβαρὴ μελέτη τοὺς διαλεχτοὺς πεζογράφους μας, τὴ στιγμὴ πού τόσοι καὶ τόσοι τρανοὶ ξένοι λογοτέχνες ἀπὸ καιρὸ ἀσχολήθηκαν καὶ ἀσχολοῦνται μ' αὐτὴν ἀκατάπαυστα.

“Οποῖος θέλει ἄς φορέσῃ τὴν χλαμύδα τοῦ πατρικίου, ἄς ἀναβῆ διὰ τὰ ἐξαπλωθῆ εἰς τὸ μυρομένον φορεῖον μὲ τὰ μεταξωτὰ παραπετάσματα, τὸ φορεῖον ποῦ κρατοῦν δύο στιβαροὶ δούλοι ἀπὸ τὸν Εὐφράτιν.

“Ἄς ἔλθῃ νὰ περιπλανηθῆ μαζί μου δι’ ὀλίγας ὥρας εἰς τὸ Βυζάντιον τῶν φλογερῶν Βασιλισσῶν, ποῦ παρελαύνουν σύρουσαι τὰ μακρὰ αὐτῶν πέπλα μέσα εἰς ποταμούς χρυσοῦ καὶ αἱμάτων, τῶν Βασιλισσῶν μὲ τὰ μοιραῖα, τὰ μουσικὰ ὀνόματα καὶ τὰ βαρῆα διάλιθα στέμματα, διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν ὁποίων ξεκινᾷ τὸ ἀργὸ καραβάνι ἀπὸ τὰ ὄροπέδια τοῦ Ἰνδοστάν καὶ ἡ γαλέρα σηκώνει τὰ πανιά καὶ φεύγει ἀπὸ τὰ ὀμιχλώδη ἀερογιάλια τῶν φραγκικῶν λιμένων.

“Ἄς ἔλθῃ μαζί μου, νὰ χαθῶμεν μέσα εἰς τοὺς λαβυρίνθους τῆς Πόλεως-Θυροῦ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ περισσότεροὶ δρόμοι ἐκτυλίσσονται στενοὶ καὶ ρυπαροί. Αἱ οἰκοδομαὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑψοῦνται διώροφοι καὶ τριώροφοι, συνεχεῖς ὅμοι καὶ στηριζόμεναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Σπανιότατα εἶναι δυνατὰ νὰ ἴδῃ κανεὶς ἓνα ὑπαίθριον καὶ ἀνοικτὸν μέρος, ἐντελῶς ἐλεύθερον ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα πλησίον του. Οἱ εὐρύτεροι ὅμως δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ γραφικότητα. Αὐτοὶ κοσμοῦνται κατὰ διαστήματα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ στοᾶς ἀτελευτήτους, ποῦ φέρουν ὑπὲρ αὐτὰς ὑπεργείους πλακοστρώτους περιπάτους στολισμένους μὲ ἀγάλματα χαλκῆ καὶ μαρμάρου, τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθανάτων. Εἰς τὸ σκοτεινὸν βᾶθος τῶν ἀψίδων διακρίνονται αἱ ξύλινοι θύραι τῶν βυζαντινῶν οἰκοκυραίων, κατάφρακτοι ἀπὸ μεγάλα σιδηρᾶ καρφία καὶ ἐλάσματα.

“Οποῖος θέλει ἄς ἔλθῃ μαζί μου διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν παραμυθιῶν καὶ ἀνεγείροντες τὸ χρυσοκέντητον παραπέτασμα τοῦ φορεῖου, νὰ ρίψωμεν φευγαλέον βλέμμα εἰς τὴν πολυχρωμίαν τῶν προσόψεων τῶν περισσοτέρων οἰκιῶν, εἰς τὰς χρωματιστὰς ἄρμονίας τῶν μαρμάρων τὰ ὅποια ἐνδύουν τοὺς τοίχους τῶν περικόμφων παλατιῶν τῆς ἀριστοκρατίας, εἰς τοὺς μὲ ἄργυρον καταστίχτους χαλκοὺς πυλώνας τῶν μεγάλων ναῶν, εἰς τοὺς ἐκ χρυσοῦ ἀνδριάντας τῶν Βασιλέων καὶ Βασιλισσῶν, εἰς τὰς ἀψίδας, τοὺς ζιόνας, τὰ ποικίλλα ἔργα τέχνης καὶ εἰς ὅλα τὰ θαυμάσια, τὰ ὅποια ὁ κλασικὸς, ὁ ρωμαϊκὸς καὶ ὁ ἀλεξανδρινὸς κόσμος ἐκκληροδότησεν εἰς τὸ Βυζάντιον.

Μέσα εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἐμπορικὴν Βαβὲλ ἐκεῖνοι ποῦ ὀργιάζαν εἰς φωνὰς καὶ προσφοράς τοῦ εἶδους τῶν εἶνε οἱ πωληταὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, κηρίων καὶ θυμιαμάτων. Πλεονάζουσιν ὅμως οἱ ἀπατεῶνες καὶ μίαν κάραν θαυματουργοῦ μάρτυρος τῆς Ὀρθοδοξίας, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ σὲς προσφέρουν πρὸς πώλησιν ἀπὸ δύο ἀντίθετα σημεῖα τῆς ἐμπορικῆς ἀρτηρίας.

Οἱ ἀργυρομοιβοὶ καὶ οἱ ἐνεχυροδανεισταί, σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὰς στοᾶς, ἀλλάζουσιν νομίσματα εἰς τοὺς ἐκ τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἀποβλακωμένους πρὸ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν επαρχιωτάς. Τὰ ὀλοστρόγγυλα χρυσᾶ Κωνσταντινάτα καὶ Μανουηλάτα ἐξάγονται μὲ προσοχὴν ἀπὸ τὸ αἰώνιον ἑλληνικὸν κομπόδεμα, ἐκ φόβου πρὸς τοὺς κυκλοφοροῦντας λοποδύτας. Δυνατὰ γέλοια ἀντηχοῦν καὶ σβύνουν. Περνοῦν γυναῖκες ποῦ ἔχουν τὰ χεῖλη βαμμένα πορφρᾶ καὶ γύρω ἀπὸ τὰ μάτια σχεδιασμένους κύκλους ἀπὸ πρᾶσινον χρῶμα. Αἱ κομμώσεις τῶν περισσοτέρων εἶναι πασπαλισμέναι μὲ κόκκιν ἀργυρᾶν, αἱ θυρυβδέστεραι ὅμως φοροῦν περὸντες μὲ τρίχας κωνάς καὶ μὲ τρίχας ποῦ φαίνονται αἰμοσταγεῖς, τὸσον εἶναι κόκκιναι. Ὅμιλοι ἐξ αὐτῶν χορεύουν τὴν νύκτα εἰς τὰ καφωδεῖα τῶν Νεωρείων καὶ τῶν λιμένων τῶν Ἐλευθερῶν, τῆς Σοφίας ἢ τῆς Σκάλας τῆς Χαλκηδόνας. Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ ναυτικὸν κέντρον, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου Κόλπου, ὑπάρχει γνωστὸν καφωδεῖον ἐνὸς Ἀρμενίου ἀπὸ τὸ Βασπουρασάν, ὅπου προσφέρουν νὰ καπνίσετε κάποιον διαβολικὸν φυτὸν διὰ νὰ περιπέσητε ἀμέσως εἰς ἡδονικὴν νάρκην, γεμάτην ἀπὸ ὄνειρα παραδεισία.

Εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τὸ μωσαϊκὸν καὶ ἡ πολυχρωμία ἔφθασαν εἰς τὸν

κολοφῶνα τῆς ἐκδηλώσεώς των, πολυσύνθετος ὑπάρχει ἰδίᾳ ἡ ζωή, καὶ ὁ κάτοικος τοῦ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας του σταυροκοπεῖται πρὸ μιᾶς λιτανείας, εἰς τὸν δεύτερον δρόμον εὐρίσκειται πρὸ βακχικῆς σκηπῆς. Ἀπὸ τῆς πρωΐας, ὅτε τὰ σήμαντρα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, ἀνητηγμένα ἀπὸ τοῦ κορμοῦ μελαγχολικῶν κυπαρίσσαν προσκαλοῦν τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν μέχρι τῆς στιγμῆς, ὅταν αἱ τελευταῖαι κοράλλιναι ψεκάδες τῶν θρακικῶν δύσεων ἀποροφῶνται ἀπὸ τὸν χρυσὸν τοῦ λυκόφωτος, καὶ ἀπὸ τὰ κάστρα τὰ παράκτια καὶ τὰ χερσαῖα, οἱ φρουροὶ ἀρχίζουσιν νὰ διεγείρουν ἀλλήλους δι' ἤχηρῶν φωνῶν πρὸς ἐγρήγορσιν, ἡ Κωνσταντινούπολις, πάντοτε σφριγῶσα καὶ πάντοτε πολυθέλητος, ἀλλάσσει μυριάς φυσιογνωμίας. Ὁμολογουμένως, ἡ ἔλλειψις μονοτονίας, ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐμορφία τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐποχῶν.

Μέσα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ὑφαίνουσι τὸ πορφυροῦν νῆμα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐτῶν ζωῆς, αἱ φλογεραὶ Βασιλίσοι τοῦ Βυζαντίου, αἱ Αὐγοῦσαι μὲ τὰ μοιραῖα, τὰ μουσικὰ ὀνόματα καὶ τὰ βαρῆα διάλυθα στέμματα, αἱ δέσποιναι ποῦ παρελαύνουσιν ἀνά τὰ χρυσᾶ τρίκλινα, σύρουσαι τὰ μακρὰ αὐτῶν πέπλα, ὅμοια μὲ διπλωμένα πτερὰ ἀρχαγγέλων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἄνοδος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐγένετο κατὰ θεῖαν ἐκλογὴν ἢ γνῶσις ὅτι μόλις εὐφημηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Φατριῶν ὡς Αὐγοῦσαι, ἀπετέλουν τὴν συνέχειαν τῶν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης καὶ ἐντεῦθεν Βασιλισσῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς γῆς εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ. ἦσαν καὶ αὐταὶ κάτι παρόμοιον μὲ τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας, ὅλα αὐτὰ μαζὺ μὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ρευστὴ ψυχὴ τῆς γυναικὸς συνηθίζει εἰς τὸ μεγαλεῖον, τὸ κολακεῖον τὴν φυσικὴν τῆς ματαιοδοξίαν, συνέτεινον εἰς τὸ νὰ μὴ διαταράξουν καὶ αἱ 65 ἐκθροῖσις, οὐδ' ἅπαξ ἔστω, τὴν μεγαλειώδη ζωὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου. Ἡ σύζυγος Λέοντος τοῦ Μακέλη, πτωχοῦ κρεοπώλου, τοῦ ὁποῖου τὴν ὀλίγην πελατεῖαν προσεπάθει αὐτὴ νὰ ἀναπληρώσει στρίβουσα χορδὰς ἀπὸ τὰ ἔντερα τῶν ἀμνῶν, ποῦ ἐκρεμοῦσεν ἔξω τοῦ κρεοπωλείου του, δὲν θὰ ἐκράτει βεβαίως μὲ ὀλιγωτέραν κομπόσητα κατὰ τὰς τελετὰς τὸ πτεροφόρον σκήπτρον, ἢ οἰαδήποτε ἄλλη βασίλισσα, τῆς ὁποίας τὰ δάχτυλα εἶχον συνηθίσει εἰς τὴν ἄβραν ἐπαφὴν τῶν πολυτίμων ὑφασμάτων καὶ λίθων. Διὰ τοῦτο, μολοντί ὑπάρχουν Βασιλεῖς ἄξεστοι ἢ ἀποφεύγοντες τὴν εὐμάρειαν τοῦ Παλατίου, δὲν ἐπίσκοπον ὄμως ποθενὰ καμμίαν μαρτυρίαν ἀποκαλύπτουσα ἔστω καὶ ἓνα παρόμοιον φαινόμενον Βασιλείσης.

Εἰς τὴν μονὴν τῆς Χώρας, τὸ σημερινὸν Κεχριε Τζαμί τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπάρχει ἓνα περίφημον μωσαϊκὸν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, παριστῶν τὴν Παναγίαν λαμβάνουσαν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως τῆς Ἱερουσαλῆμ, ἔρια διὰ νὰ πλέξη. Ἡ ὅλη σύνθεσις ἐνεπνεύσθη ἀπὸ κάποιο ἀπόκρυφον εὐαγγέλιον, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ὁ ψηφιδωτῆς καλλιτέχνης, ἐφρόντισε νὰ παρατάξῃ εἰς ἓνα ὠραιότατον ὄμιλον, ὀπισθεν τῆς Παναγίας ἑπτὰ βυζαντινὰς κυρίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐξομολογοῦνται τὰ θέλητρα τῶν γυναικείων συρμῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων, τὴν μεγάλην ὅσο καὶ τραγικὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐφ' ἧς διῆλθε τὸ πνεῦμα μιᾶς ἐντόνου καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως. Πόσον χαριτωμένοι εἶναι αἱ στάσεις τῶν Ἑλληνίδων αὐτῶν ἀρχοντισσῶν μὲ τὰς σγουρομάλλους κομμώσεις, ποῦ καταλήγουσι εἰς ἐλικοειδεῖς βοστρύχους ἐπιχαρίτως κυμαινομένους ἐπὶ τῶν ὤμων. Πόσον αὐτὸ τὰς κάμνει νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὰς μεγάλας κυρίας τῆς Ναπολεοντείου ἐποχῆς, μιᾶς κυρίας Ρεκαμὲ ἐπὶ παραδείγματι, τῆς ὁποίας ἔχουν καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς περιβολῆς, διότι ἀποτελεῖται αὐτὴ ἀπὸ ἓνα κοντὸν μανδύαν ριπτόμενον ἐπάνω ἀπὸ στενὸν φόρεμα μὲ ἀνοιχτὸν περιλαίμιον, φόρεμα ἀπὸ λεπτότατον ὑφασμα, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἰχνογραφεῖται ἡ ἄβρα γραμμὴ τῶν μελῶν. Ἴσως ἂν ἔλειπεν ὁ μανδύας τῶν βυζαν-

τιῶν ἀρχοντισσῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Παλαιολόγου, θὰ εἶχομεν σωστάς προδρόμους τοῦ συρμοῦ τοῦ Διευθυντηρίου.

Καί παρ' ὄλην τὴν πομπικὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν διάγουν αἱ Αὐγοῦσαι, εὐρίσκουν ἐν τούτοις καιρῶν νὰ ἀναζητοῦν νέας συγκινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτουν τὴν αἰώνιαν ἀνησυχίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ Ἀθηναῖς ταξευδύουσα εἰς Ἱερουσόλυμα καταγίνεται εἰς συλλογὴν ἱερῶν ἀντικειμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων στέλλει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ μωροδιακά τοῦ Κυρίου καὶ σταγόνας ἀπὸ τὸ μητρικὸν γάλα τῆς Παναγίας. Ἡ Πουλχερία κολακεύεται τόσον διὰ τὴν ὄραιαν τῆς φωνὴν καὶ τὴν ὀδύκη τῆς τέχνης τῆς, ὥστε δὲν ἀπολείπει ἀπὸ τὸν χορὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μία ἀποτυχούσα αὐτοκράτειρα, ἡ Εἰκασία, συνθέτει ἕμνους ἐκκλησιαστικῶς βυθισμένη εἰς τὴν ἡρεμίαν τοῦ μοναχικοῦ κελλίου τῆς. Ἡ σύζυγος τοῦ Θεοφίλου, Θεοδώρα, φαινόμενον γυναικείας φιλαργυρίας, γίνεται ἐφοπλιστὴς ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ κέρδος, ἀποκτὰ πλοία ἰδιόκτητα καὶ μεταφέρει μὲ αὐτὰ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐμπορεύματα πρὸς πώλησιν, μὴ ἀπαξιοῦσα νὰ μετέρχεται καὶ λαθρεμπόριον. Ἀνακαλύπτεται ὁμως ὑπὸ τοῦ συζύγου, ὁ ὁποῖος διατάσσει νὰ τεθῆ πῦρ εἰς τὴν πλοτὴν περιουσίαν τῆς Αὐγοῦστης. Ἡ Θεοδώρα Πορφυρογέννητος εἶνε συλλέκτρια μανιώδους χρυσῶν νομισμάτων ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ τῆς, Ζωὴ, ἔχει προθήκας πλήρεις ἀπὸ φιαλίδια, περιεχόντα ὅλα τὰ μῦρα τοῦ κόσμου καὶ τὰ καλλονικά. Ἡ Εὐδοκία Μακεμβολίτισσα ἡ ὁποία ἀποφαινεται ὅτι «παιδείας οὐδὲν τιμιώτερον», καταρτίζει «τιμαλφεστάτην» βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν διαρκῶς πλουτίζει μὲ σπανιώτατα χειρόγραφα, συναθροισόμενα μὲ βασιλικὰς ὄντος δαπάνας. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ συγγράφει εἰς ἓνα θαυμάσιον ὕφος τὰ δεκαπέντε βιβλία τῆς Ἀλεξιάδος καὶ ἡ Εὐδοκία Παλαιολογίνα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, εἰμπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς σπάνιος τύπος ἐξόχως μορφωμένης κυρίας τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας, ποῦ ἔχει τὴν μανίαν νὰ εἶναι ἀνοικταὶ αἱ αἰθούσαι τῆς, ἀφοῦ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ μέγαρον τῆς Πατρικίας, συνήθροισεν ὅλους τοὺς σοφοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν συνέκρινον μὲ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Ὑπατίαν, καὶ ὅλους τοὺς καλλιτέχνας τῆς τότε ἐποχῆς, διὰ νὰ συζητοῦν ἢ νὰ ἐρωτολογοῦν μὲ ἄλλας ὄραιας καὶ πνευματώδεις ἀρχοντίσσας.

Τὸ Palatium Constantinum ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Seutter, παλάτιον τοῦ ὁποίου αἱ ἄλλοτε ψηφιδωταὶ αἰαλαί, καὶ οἱ μαρμάρειοι διάδρομοι, ἀντῆχον τὸ μουσικὸν κελάρυσμα τοῦ νεροῦ, ποῦ ἔρρεεν εἰς κοίτην ἀπὸ ἀλάβαστρον ἐν μέσῳ ἀνθισμένων ροδόρων, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ὄρθιον καὶ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον ἔτι αἰῶνα, ὅτε καὶ τὸ σχεδιάζει εἰς τὸν χάρτην του, ὑπερύψηλον τετράγωνον οἰκοδόμημα μὲ τρεῖς ὑπερκειμέναις ἀχανεῖς στοᾶς, φιλοτεχνούσας εἰς τὰς μνημειώδεις προσόψεις του τὴν δαντέλλαν βυζαντινῶν τῶν. Τὸ πανόραμα τοῦ Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν ἐνεῖχε κάτι τι, τὸ πλέον ἐπιβλητικὸν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν τοῦ Παλατίου τῶν Δογῶν, ὡς νὰ ἐριμήνευε τὴν ἰδέαν τῆς ἀκλονήτου διαρκείας μιᾶς νυστηριώδους δυνάμεως, ἣτις κατῴκει ἐν αὐτῷ, ἀφοῦ ἄλλως τε τὸ Παλάτιον τῆς Ἐνετίας ἐδέχτο ἓνα ἐστεμμένον ἐμπορον μὲ παροδικὸν ἀξίωμα, ἐνῶ τὸ Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ διαμονὴ τοῦ Αἰωνίου Αὐτοκράτορος, τοῦ διαδόσαντος τὰ φῶτα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἡμερότητος εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὸν Βορρᾶν καὶ τὴν Δύσιν, ἀνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς, καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν χιλίων ἑκατῶν ἐτῶν.

Διότι αἱ προφορισμένοι νὰ γίνων Αὐγοῦσαι, ὅσαι θὰ καθιερωθοῦν ὡς ἅγια ὑπάρξεις μέσα εἰς τὰς χρυσοκεντήτους στολὰς καὶ τὰ βαρέα διάλυθα κοσμήματα, δὲν ἦρχοντο ἀπὸ μεγάλα παλάτια. Πολλὰ ὄδηγοῦντο τυχαίως πρὸς τὰς βαθμίδας τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, ἔνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν ἢ καὶ πολεμικῶν ἀναγκῶν, καὶ ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας, ὁ ὄχλος ἰδίως τοῦ Βυζαντίου, ὁ τόσον τολμηρὸς καὶ τόσον ῥέπων πρὸς τὴν εἰρωνείαν, θὰ εὕρισκε θέμα διὰ νὰ ἐμπνευσθῇ καὶ νὰ τραγουδῇ ἔπειτα εἰς τοὺς δρόμους, πειρα-

κτικά διὰ τὴν Δέσποιναν δίστιχα, ὅταν αὐτὴ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπίδεικνύουσα τὴν μογγολικὴν μύτην τῆς χαζαρικῆς τῆς καταγωγῆς καὶ τὰ σχιστὰ τῆς μάτια, ἢ τὰ ἀπὸ σκληρὸν δέσμα φορέματα βουλγαρικῆς ὑψηλότητος, ἢ ὅποια ἔφθανεν εἰς τὸ ἀγίασμα τῆς Πηγῆς, συρομένη ἐπὶ βαρέος καὶ τρίζοντος σκυθικοῦ κάρρου, βωδαμάξης, τῆς ὁποίας καὶ οἱ τροχοὶ ἦσαν ἀπὸ ξύλα μονοζόμενα.

Ἦδη ἔφθασεν ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ στεφθῶσιν οἱ Βασιλεῖς. Ὅλοι τρέχουν ἀπὸ τῆς προτεραίας νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν θέσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου ἔχει κατασκευασθῆ ἐκ ξύλου μικρὸς οἰκίσκος περιβαλλόμενος ἀπὸ ἐρυθρὰ μεταξωτὰ. Ὁ οἰκίσκος αὐτὸς συνέχεται μὲ μίαν ἐξέδραν ὑψηλὴν, καὶ αὐτὴ ἀπὸ ξύλα, ἀφανῆ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρυθρὰ μεταξωτὰ ἐπικαλύμματα. Ἐπ' αὐτῆς ἔχουν στηθεὶ θρόνοι χρυσοί, ἰσαριθμοὶ πρὸς τοὺς ἐστεμμένους, ὅσοι θὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν τελετὴν, καὶ οἱ θρόνοι αὐτοὶ στηρίζονται ἐπὶ τεσσάρων ἢ καὶ πέντε βαθυίδων.

Τὰ ἀπειράριθμα πολυκάνδηλα τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ αἱ κανδήλαι, αἱ μιμούμεναι πλοῖα, ἄνθη, καρπούς, ἱερὰ σχήματα, ἀνάπτουν φανταστικὰς πυρκαϊὰς ἐπάνω εἰς τὰ πολύχρωμα ἐπὶ χρυσοῦ βύθους μωσαϊκά, ὅσα ἐπιστρέφονται τὰ κόγχας καὶ τὰς στοᾶς τοῦ μοναδικοῦ ἱεροῦ τῆς χριστιανωσύνης. Ἀστραποβολεὶ ὁ ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ σπάνια μάρμαρα — κίονας πρασίνους, κωανούς, μελιχρῶνους, ἐρυθροὺς, μέλαινας ἀλαστροῦδεις — μὲ τὸ ἔξ ἄργυρου τέμπλον καὶ τὴν μυθικοῦ πλοῦτου Ἁγίαν Τραπεζίαν, τὴν σιγὴν κατ' ἦν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ὥρας πύλης, καὶ χορὸς ἀπὸ ἄνδρας γυναικῶν καὶ παιδιά, μέλπει τοὺς θαυμασίους ψαλμοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν τῆς ἀνατολῆς, μὲ τὴν ποικιλίαν ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς πολυφωνίας, τῆς διφωνίας καὶ τοῦ μόνου ἁματός.

Τὰ σαλίσματα, οἱ ψαλμωδούμενοι χαιρετισμοὶ τῶν φατριῶν καὶ ὁ ἀλλαγμὸς τοῦ ἔξωθεν συνωθουμένου ὄχλου, ἀγγέλλουν τὴν προσέγγισιν τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς, ἢ ὅποια εἰσερχομένη βραδέως εἰς τὸν ναόν, μέσα εἰς ὅλην τὴν ἐπίδειξιν τῶν λαβάρων, τῶν ὑψηλῶν πτεροφόρων ριτιδίων, τῶν σταυρῶν, τῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ κοντοῦ φανῶν, τῶν ἐξαστερέγγων, τῶν σηματιῶν, τῶν πελεχυφόρων δοράτων τῶν σωματοφυλάκων, τοῦ χειμάρρου τῶν λαμπάδων, τὰ ὅποια ὅλα μαζὺ τὴν περιβάλλουν ὡς μία πλημμύρα φωτὸς καὶ δόξης, διευθύνεται βραδέως πάντοτε βαίνουσα, εἰς τὸν ἐρυθρὸν οἰκίσκον. Ἐκεῖ ἐνδύουν τὸν μέλλοντα νὰ στεφθῆ Βασιλεὺς καὶ τὴν μνηστῆν του, μὲ τὰ διάσημα τοῦ θεοῦ ἀξιώματα.

Τὸ γλέντι τοῦτο διήρκει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Τραπεζία ἐστρώνοντο εἰς ὅλας τὰς στενωποὺς τοῦ Βυζαντίου καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὰ, ἤρχετο νὰ ἐνθροισθῆ ὀλόκληρος ἡ γειτονιά. Ἐφιλοτιμῶντο δὲ αἱ οἰκοκυραὶ νὰ ἀνοίξουν ταῖς κάσας τῶν καὶ νὰ βγάλουν ἀπὸ ἐκεῖ μέσα, διὰ νὰ ἐκδέσσουν, ὅτι πολὺτα μὲν σκευὴ εἶχεν ἡ καθὲ οἰκογένεια, ἀργυροὺς ἀμφορεῖς, δίσκους, λεκανίδας, μικρὰ πινάκια, ποτήρια μὲ χέρια, δοχεῖα καὶ κάνιστρα. Ὅλοι οἱ οἰκιακοὶ θησαυροὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἐξετίθεντο τότε καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Ρωμαίων διεγέετο. Αὐλοὶ, σύριγγες, κithαί, ἀνήγηρον χαρμωσύνας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Εἰς τὰ κέντρα ἠγείροντο πλεῖστα θεατράκια, ὅπου οἱ θαυμαστοὶ κατ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπεδείκνυον τὴν τέχνην τῶν εἰς τὸ φιλοθεάμον κοινόν. Ἄλλα πάλιν θεατράκια ἐφιλοξένονον θιάσους κωμικῶν, οἵτινες εἶχον τὴν ἐλευθερίαν νὰ λοιδορῶσιν ὅποιον ἤθελον. Τὸ μεγαλεῖτερον ὅμως ρεῦμα τῶν θεατῶν ἐσπευδε πρὸς τὸν ἱππόδρομον ὅπου διεξήγοντο οἱ λατρευόμενοι ἀπὸ τοῦς Βυζαντινοὺς ἱππικοὶ ἀγῶνες καὶ ἀγῶνες ἀρμάτων, ἐπεδεικνύοντο ἄγρια θηρία, σπάνια τετράποδα καὶ πτηνὰ καὶ ἐτελοῦντο σχινοβασαίαι καὶ ἄλλα παίγνια ξετρελλαίνοντα τὸν λαόν.

Ἀπὸ τῆς Ἀσπασίας καὶ τῆς Λαΐδος τῆς ἐποχῆς τῶν μαρμάρων, παρέλαβον τὰ κάτοπτρα, αἱ Θεοδῶραι καὶ αἱ Εἰρήναι τῆς ἐποχῆς τῶν μωσαϊκῶν. Διὰ τοῦτο, αἱ βυζαντιναὶ ἡγεμονίδες καὶ ἀρχόντισσαι, ποῦ περιβάλλονται μὲ

τά πολυτελή ένδύματα και τά ιδιότροπα έκείνα τής κεφαλής καλύμματα, προτού εμφανισθούν εις μίαν άνακτορικήν ή εκκλησιαστικήν τελετήν, άποθανυμάζονται μέσα εις καθρέπτην μεγέθους ίσου πρὸς τὸ άνάστημά των, καθρέπτην άπό λεπτόν φύλλον άργύρου ή χρυσοῦ, επάνω εις τὸ όποϊον άπλοῦται προσηρμοσμένον δι' ύλης συγκολλητικῆς μονοκόμματο κρύσταλλον. Μέσα εις τήν γαλακτώδη άνταύγειαν τοῦ άργύρου και τοῦ χρυσοῦ, παρήλασαν επί αἰῶνας αυτοκράτειραι και πατριζαί, έλαμψαν μειδιάματα θριαμβευτικῆς καλλονῆς, και εκκεῖ επάνω άπετυπώθη ὁ πρώτος μορφασμός τής άπελπισίας κάποιας φίλαρέσκου, ποῦ έσπευδε με' ένα πτερό χίνας βουτηγμένον εις άφένχημα νοπῶν καρυδιῶν ή κλαδίσκων κυπαρίσσου, νά εξαφανίση τās πρώτας λευκάς τρίχας τής κόμης τής.

• • • • •
 Ἐρχόμεθα τώρα εις τὰ μυστήρια τοῦ κτενίσματος.

Τὸ κεφαλάκι τής μεσαιωνικῆς έλληνίδος άρχοντίσσης, εκτενίζετο άπό δύο χέρια κοσμητικά, φήμης αρχαίας, άπό τās κοιμητικῆς συνηθείας τής Ρώμης τῶν Αυτοκρατόρων και άπό τās παραδόσεις τής άλεξανδρινῆς εποχῆς. Ἡ Βερενίκη, ποῦ εἶδε τοὺς βοστρύχους τής νά μεταβάλλονται εις άστειρισμόν και αἱ αυτοκράτειραι τής Ρώμης, αἱ όποιαί διαρκῶς ήλλασσον περὸυκες νέων κτενισμάτων, συνεισέφερον πολὺ εις τήν διαμόρφωσιν τής κοιμητικῆς καλαισθησίας τής βυζαντινῆς πατριζαίας. Μία Ἄργυρη ή μία Ταρωνίτισσα, εκ τῶν μεγαλειότρον όνομάτων τής Κωνσταντινουπόλεως, μόλις έξυπνούσε και ώλισθαίνειν άπό τὸ κωνοπεϊον τής κλίνης τής, παρεδίδοτο εις λουτρόν θερμόν και μαλάξεις άνανεωτικῆς. Ἐπειτα έλάμβανεν εις ένα άσημένιόν τραπέζακι τὸ ακράτισμα, χλιαρὸ γλυκὸ κρασί, άχνίζον μέσα εις δοχεῖον άπό όνυχα, όπου έβουτούσε ζυμαρικά, πασπαλισμένα με' σησάμι και μυρωμένα με' κανέλλαν. Ακολούθως ήρχιζε τὸν καλλοπισμόν τής κεφαλῆς τής. Ἡ θαλαμηπόλος έχει ήδη απαλλάξει κατά τὸ λουτρόν τὸ πρόσωπον τής κυρίας τής άπό τήν καλλυντικὴν πάσταν, ποῦ άπέσβεσε κατά τήν νύκτα άπό τήν δροσεράν τής επιδερμίδα εν' ίχνος ρυτίδος, τὸ όποϊον έσυραν επ' αὐτῆς αἱ άσχολαί τής προτεριαίας.

• • • • •
 Μαζὺ με' τὸ κτενισμα τῶν φυσικῶν μαλλιῶν, ύπήρχε εν' μεγάλη χρήσει κατά τοὺς πρώτους αἰῶνας, ή περούκα, άλλη κληρονομία τήν όποϊαν τὸ Βυζάντιον έχρεωστούσεν εις τήν Ρώμην. Καί θά έσημειώθῃ εποχή, κατά τήν όποϊαν μία άρχόντισσα τοῦ κόσμου, θά ήρίθμει εις τὸ καλλυντήριόν τής συλλογήν δλόκληρον άπό περούκες, περούκες άπό μαῦρα μαλλιά τής Ἄνατολῆς, ποῦ έκοβαν σύρριζα όσαι εισήρχοντο εις τὰ μοναστήρια, περούκες άπό μαλλιά μελίχρομα τής θρυλικῆς Θούλης, ή άπό μαλλιά κόκκινα τῶν συμπατριωτισσῶν τής Ἄγιας Γενεβιέβης.

• • • • •
 Παρ' όλα δμως ταῦτα, ή περούκα αναφαινεται πάλιν κατά τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Ὁ Νικητῆς Χωνιάτης, περιγράφων τὰ όργια τῶν Σταυροφόρων οἱ όποιοι εισήλθον ως νικηταί εις τὸ Βυζάντιον, λέγει ότι οἱ βάρβαροι αὐτοὶ περιέθεσαν εις τοὺς ἵππους των πρὸς σαρκασμόν τοὺς γυναικειούς κεχυράλους τῶν βυζαντινῶν και τὰ επικροτάφια, τὰ άποτελούμενα εκ σγουρῶν και λευκῶν τριχῶν. Βέβαια καμμία μαρτησία τής αὐτῆς Λουδοβίκου ΙΕ', όταν καθισμένην άπέναντι τοῦ καθρέπτου τής εθαύμαζε τήν λεπτότητα τής περούκας τής, δέν θά ήτο δυνατόν νά υποθέσῃ ότι τὸν καιρὸν ποῦ οἱ άξεστοὶ πρόγονοί τής, άναχωροῦντες διὰ τήν άπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων έφορούσαν εις τās πυργοδοσποίνας των τήν περίφημον ζώνην τής σεμνότητος, αἱ έλληνίδες άρχόντισσαι άνεδείκνουν τὰ ρόδα τῶν παρειῶν των με' τὰ ζωνώδη σγουρά μαλλιά, και προέτρεχον κατά έπτά ὅλους αἰῶνας τῶν χαριτωμένων μενουέτων και τῶν άγορτικῶν έορτῶν, διὰ τās όποϊάς αν' ύπήρχεν ένας βυζαντινὸς Watteau, ἴσως νά έβλέπομεν ότι πολὺ πρὶν άπό τās Βερσαλλίας, άκτινοβολούσεν άπό παρομοίαν χλιδὴν και άνετα ήθη, τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν.

Διτηρήθη ὁμως ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ του μέχρι τέλους τῆς αὐτοκρατορίας ὑφιστάμενον σχετικὰ τροποποιήσεις τὸ προπόλωμα, καπέλλο τῶν κυριῶν τῆς ἀριστοκρατίας, στρογγύλου σχήματος, ὑψηλὸν καὶ ἀνοιγόμενον πρὸς τὰ ἑπάνω, ἐν εἰδει πύργου, κατὰ παρομοίον μὲ τὸ ἐθνικὸν κάλυμμα τῶν ρωσσίδων. Τὸ προπόλωμα ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ χάρτην χονδρόν, περιβάλλετο ἀπὸ μεταξωτὸν ὕφασμα, ἐποικίλλετο μὲ πολυτίμους λίθους καὶ ἐφιλοξένει τριγύρω πλήθος μικροσκοπικῶν ἁγίων εἰκόνων μέσα εἰς πολύτιμα πλαίσια. Βραδύτερον ἔγινε χρῆσις καὶ ὑψηλῶν ὀξυγωνίων ἰσίων ὁμοίας κατασκευῆς. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἀπέληγον εἰς περὰ χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, ποικιλλόχρωμα, ἄλλοι εἰς ἄνθη καὶ ἄλλοι ἄφινον ἀπὸ τῆς κορυφῆς των νὰ κυματίζῃ ἐπιχαρίτως ἐνα ἐλαφρότατο βέλο, εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ «ὀθωνοσκαπεῖς περικράνιοι καλύπτραι» περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος κατὰ τὴν ἄλωσησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Σπάνιον εὐτυχῶς ἦτο τὸ φαινόμενον ἐνὸς Μιχαῆλ, ὅστις διὰ τὸ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ὀργιστὸν βίον του, ἐπωλοῦσεν ἢ παρέδιδεν εἰς τὸ κωνεντήριο, ὅλον αὐτὸν τὸν ἀμύθητον πλοῦτον. Παρὰ πάσας ὁμοίως τὰς προρηθείας περιπτώσεις καὶ πολλὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς ἠλάττωναν τὸ περιεχόμενον τῶν ἱερῶν ἱματιοφυλακίων, τοῦτο ἐπληροῦτο ἀνά πᾶσαν στιγμὴν, διότι ἐξ αὐτοῦ κυρίως ἐξηγοῦντο ἡ ἐπιβολὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ιδέας, καὶ τὰ φορέματα αὐτὰ τὰ ἀτίμητα, περισσότερον ἀπὸ τὰ δικαιώματα τὰ κληρονομικὰ τὰ ὅποια εἶνε τόσον σπάνια εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, περισσότερον ἀπὸ τὰς ρωμαίαις τῆς αὐτοκρατορικῆς σωματοφυλακῆς, τὸν ἀριθμὸν τῶν λεγεῶνων καὶ τὸ πάχος τῶν τευχῶν, περισσότερον καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμη τὸ χρίσμα τοῦ Πατριάρχου, ἐξησφάλιζον τὸν σεβασμὸν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν, καὶ προσέδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἱερότητος τὸ ὁποῖον τοῖς ἐχρειάζετο.

Τὰ ὑποδήματα παίζον οὕτω τὸν ρόλον τοῦ φορητοῦ οἰκοσῆμου. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη εἰς τὸ Βυζάντιον νὰ κεντήσῃ μία ἀρχόντισσα ἑπάνω εἰς τὰ φορέματά της τὸ στέμμα τῆς εὐγενείας της, ὅπως ἔκαμνον εἰς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ τύχῃ τῶν τιμῶν τῶν ὁποίων δικαιούται. Τῆς ἀρκεῖ τὸ χρῶμα τῆς ὑποδήσεώς της.

Ὅσοι κομφενομένοι δὲν εἶχον κανὲν ἀξίωμα ἐπιτρέπον νὰ φέρωσιν ὑποδήματα χρωματιστά, εὕρισκον τρόπον νὰ διακριθοῦν ἀπὸ τὸν ἄλλον σαρφετὸν τῶν ἀστῶν, ποῦ ἔβροντοῦσαν ἑπάνω εἰς τὰ λιθόστρωτα, ὑποδήματα δερμάτινα βερνικομένα μὲ πῖσαν καὶ γυαλισμένα. Διότι ἐφοροῦσαν κομφὰ ὑποδήματα ἀπὸ μαῦρο μεταξωτὸν ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνον μὲ χρυσᾶ ἢ μὲ ἀργυρᾶ στίγματα μέχρις ἀστραγάλων, ἄλλα δὲ καὶ μὲ κεντήματα διὰ πολυχρῶμων ἐκ μετὰξῆς κλωστῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ ἀπαιτοῦσαν χροήματα πολλὰ, αἱ πτωχότεραι τῶν φιλαρέσκων κατεδικάζοντο μὲν εἰς τὰ δερμάτινα μαῦρα ὑποδήματα, ἀλλὰ παρήγγελλον νὰ τοὺς τὰ κάμουν μὲ λευκὰς ραφάς, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύουν κάποια παρήγορα σχέδια.

Ἡ δύναμις τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ Βασιλέως ἢ τῆς Βασιλείσσης εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς ἐθιμοτυπίας ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ, γίνεται καταφανὴς ἀπὸ τὴν τόλμην Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, θελήσαντος νὰ ἀνακηρύξῃ ἁγίαν Ζοιὴν τὴν Πορφυρογέννητον, ἣ ὁποία μὲ τὰ ὄργια της εἶχε σκανδαλίσει τὴν χριστιανοσύνην ὁλόκληρον. Εἰς τὰς τριόδους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιλαμβάνετο τότε τὸ δηκτικὸν χαριτολόγημα, ὅτι ὁ Αὐτοκράτορ ἐξελάμβανε ὡς θαύματα, ὅλα τὰ μανιτάρια ποῦ ἐφύτρωναν γύρω ἀπὸ τὸν τάφον τῆς βασιλείσσης, ἣ ὁποία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της, εἶχε συνυπογράψει συμβόλαιον μὲ τὴν ἐρωμένην του Σκληραϊναν, ὅπως ἀπὸ τοῖνου νέμονται τὰς αὐτοκρατορικὰς θωπείας καὶ ἐκρηφοκύνταζεν ἀπὸ τὴν κλειδαφόρτυπα τοῦ βασιλικῆς κοιτώνοσ διὰ νὰ βεβαιωθῇ προηγουμένως ὅτι δὲν ἦτο μέσα ἢ ἀντίζηλος, ὅπως κροῖσῃ τὴν θύραν.

Αἱ γυναῖκες τῶν θρησκολήπτων ἐκείνων χρόνων, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυον νὰ γνωρίζουν τὰς συγνήσεις τῆς ὥραιας τῆς Σπάρτης προγόνου τῶν. Ἡ ἄφθοτος αἰσθηματικότης τῆς Βυζαντινῆς γυναικὸς καταδεικνύεται ἢ μᾶλλον ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀφοσιώσεώς της πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ περσικά ἔθνη, δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπιβάλει διὰ τὰ πρόσωπά των τὴν χρῆσιν τῆς καλύπτρας τῶν θηλειῶν τοῦ Ἰσλάμ, ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι εἰς τοὺς στίλβοντας κίονας τῶν ναρθῆκων τῶν βασιλικῶν, θὰ εὐρίσκετο ἀκουμβισμένον τὸ πυκνόμαλλο κεφαλάκι νεαροῦ Σπαθαρίου ἀναμένοντος νὰ ἴδῃ καταφθάνουσαν εἰς τὸν ναὸν τὴν νύμφην τῶν ὄνειρων του. Ἐπειτα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον ἐσύχναζε τὸ ἄθος τῆς ἀριστοκρατικῆς νεολαίας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, γαλανόφθαλμοι Γενσερίοι καὶ μελανόφρονες Μουζούλ ὡς ὄμηροι, ὡς ἀκόλουθοι πρεσβειῶν, ὡς ξένοι τοῦ Αυτοκράτορος, ὡς σπουδασταί, εἴτε καὶ ὡς νεανία θέλοντες νὰ ἐξοδεύσουν μὲ ἀνεστὶν τὰ χρυσᾶ νομίσματα τῶν ρηγῶν τῶν. Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν στοιχεῖα σχέσεων ἀκινδύνων διὰ τὰς βυζαντινὰς πατριζίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπεφάσιζον ἀφόβως νὰ ἀκουμβήσουν τὸ χρωματιστὸν σανδάλιον αὐτῶν εἰς ἓνα αἰσθηματικὸν κατήφορον. Διότι ἔπειτα ἀπὸ μερικὸς μῆνας ἢ ἔτος, θὰ ἐπέστρεφον οἱ παρεπίδημοι εἰς τὰς πατρίδας των, καὶ εἰς τοὺς ροδῶνας τοῦ Ἰσπαχάν ἢ τὰς λιμνοθαλάσσας τῆς Φλάνδρας θὰ ἐσβύνετο καὶ ἡ τελευταία μιᾶς ἐρωτικῆς περιπετείας ἀνάμνησις.

Αἱ Βασίλισσαι Ζωὴ καὶ Εὐδοκία, ὅσαι ἔψαλλον τὸ Κύριε ἐλέησον γονατισταὶ εἰς τὰς λιθίνους πλάκας τῶν μοναστηρίων—φυλακῶν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Πριγκίπου ἢ τῆς Μυτιλήνης εἶναι τὰ μεγάλα κεφαλαῖα ψηφία τῶν χειρογράφων τοῦ ἐφιλοτέχνησαν μὲ τὸ καλαμάκι των οἱ χρυσογράφοι, ὥραϊα σχήματα ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα καθηλοῦται τὸ βλέμμα μας, ἀλλὰ τὰ μικρὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος τῶν ἀκολουθιῶν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὴν ἀφήγησιν. Καὶ μάτια ἐξωρῶχθησαν καὶ λαιμοὶ ἀπεκόπησαν καὶ γλῶσσαι ἐσχίσθησαν καὶ ἐγωῖσμοὶ ἀκόρεστοι ἐτάφησαν ἐφ' ὄρον ζῶης, ὅπως ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς πύλας των. Ἄλλ' ἢ τραγικὴ εἰμαρμένη ἢ ὁποῖα καταδιώκει κάθε ἐξαιρετικὴν ὑπαρξίν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν, καὶ οἱ σταυροὶ ὅσοι ὑψοῦντο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἀρμονικοὺς τροῦλους τῶν ἐκκλησιῶν των, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμφανίζονται ὡς βουβοὶ μάρτυρες μυστηριωδῶν βασάνων. Περιβαλλόμενα ἀπὸ τὰς γαλανότερας θαλάσσας καὶ ἀπὸ ἀληθινὰ ὄργανα τῆς εὐγενεστέρως βλαστήσεως, εἴτε εἰς τὸν Ἄθω, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Πάτιμον, τὸν Ὀλυμπον τῆς Βιθυνίας, εἴτε εἰς αὐτὰ τὰ κράσπεδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠγείροντο τὰ μοναστήρια αὐτὰ, ἦσαν ὅμως ἀναντιρρήτως κέντρα προόδου, βιομηχανίας, ἐπιδόσεως εἰς τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν χρυσοχοικίαν, τὴν ταπητουργίαν, τὴν ὑφαντουργικὴν, τὴν κεντητικὴν, ἦσαν ἐστία ἱατρικῶν μελετῶν ἐπὶ τῶν θαυμασιῶν ἐνεργειῶν τῶν βοτανῶν εἰς τὰς διαφόρους παθήσεις, καὶ ἐκεῖ μέσα ἢ χημεῖα ἐκράτησεν ἀβεβαστον τὴν φλόγα τῶν φουρνέλων της, ἂν καὶ ἀνάμικτος μὲ τὴν ἀνοησίαν τῆς ἀστρολογίας. Ἐκεῖ αἱ μουσικαὶ μελέται θὰ κατέληξαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ πρώτου ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου, ποῦ υἰοθέτησαν μὲ τόσον ἔρωτα πρὸς τὸ ὥραϊον αἱ ἐκκλησῖαι τῆς Λύσεως. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων εἶναι ὅτι τὰ μοναστήρια τῆς Ἀνατολῆς ἀνεδείχθησαν οἱ φύλακες ὄλων τῶν βαρῶν κωδίκων ἐκείνων, εἰς τὰς ἀπὸ περγαμηνῆν σελίδας τῶν ὁποίων, ἢ Ἰταλικὴ Ἀναγέννησις ἔκλυε διὰ τὰ ἀναγνώσθη τὴν σοφίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Εἰς τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἐμορφοῦντο καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξήρχοντο οἱ ἀπολογηταὶ τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ ὁποίου πολλὴ γρηγορὰ ὁ φασμαθισμὸς ἤρχισε νὰ διεκδικῇ τὸ ἔδαφος, εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βάσιν τῆς δυναμείας του. Ἀπὸ τὰ μοναστήρια κατήρχοντο εἰς τὰς πόλεις, οἱ διδάσκαλοι τῶν κλασικῶν σπουδῶν τῶν τῶσων διαδεδομένων εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, τὴν δυναμένην νὰ ἀποστηθίσῃ στίχους ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, καὶ ἀπὸ τὰ ἱδρύματα ὅπου ἤρεμος συνεκεντροῦτο ἢ σκέψις καὶ συνελάμβανεν ὁ νοῦς κάθε μεγάλῃν πρωτοβουλίαν, ἀνεχώρησαν αἱ ἐνθουσιώδεις ἀποστολαὶ τῶν ρασοφόρων προπαγανδιστῶν, ὅσαι ἐμήνησαν εἰς

τὸν ἑλληνικὸν χριστιανισμὸν τοὺς βαρβάρους, ἀπὸ τῶν φλεγομένων ἐρήμων τῆς Αἰθιοπίας μέχρι τῶν ἀξένων στεπῶν τοῦ Νοβογροδ.

K. N. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΝΕΟΖΟΪΣΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Ἡ ὑπερήφανη χαρὰ ποὺ ἦταν ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλεξάνδρειας ὅλο τὸν καιρὸ, ποὺ βάστηξε στὴν πόλιν μας ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Βενιζέλου, εἶχε τὴν ἀγνή πηγὴ τῆς στὸ γερὸ συναίσθημα, ποὺ πλημμύριζε τὸ νοῦ καὶ τὶς καρδιές μας πὼς εἶχαμε ἀνάμεσώ μας τὸν διαλεχτὸ τῆς φυλῆς μας, ἐκεῖνον ποὺ συμβολίζει σήμερα γιὰ τὸν Ἑλληνισμό τὴν Ἰδέα - Δύναμη, τὴ Δράση - Πραγματώσιον, ἐκεῖνον ποὺ διαφεντεύει ἀκόμα καὶ σήμερα στὸν καλὸ, τὸν ἴσιο δρόμο τῆς εὐγενικῆς ὁρμῆς τοῦ ἔθνους μας ὀδηγώντας τὸ πάντα στὴν ἐξέλιξί του. Ἐνωμένα στὴ μεγάλη του μορφὴ δύο κύρια χαρακτηριστικὰ γοητεύουν ὅλους μας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἢ θέλησι του γιὰ μιὰν ἀκατάπαυστη δράση καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ ἱερὴ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐλεύθερον σκέψιν.

Γιατὶ ἐγνώρισε πάντα ὁ Βενιζέλος πὼς νὰ πραγματοποιήσῃ τέλεια μιὰν ἀτράνταχτη κατεύθυνση πρὸς κάθε τι ὑψηλὸ καὶ μεγάλο, χωρὶς καὶ νὰ ζητήσῃ ποτὲ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴ σκέψιν ἐκείνων ποὺ ὀδήγησε πάντα μπρὸς κάτω ἀπὸ τὰ στενόχωρα δεσμὰ αὐταρχικὰ ἐκδηλωμένης θέλησις. Προνομίωχος φύσις στολισμένη μὲ τὸ χάρισμα τῆς εὐκρίνειας καὶ τῆς πεισιτικότητος σέρνει θριαμβευτῆς πίσω του ὅλους μας ποὺ βλέπουμε νὰ ζωντανεύουν ἀπὸ τὴ δράσι του τὰ ἰδανικὰ ποὺ τόσα χρόνια τώρα ὑποσυνειδήτα κρυβόντουσαν βαθειὰ στὰ σπλάγχνα τῆς φυλῆς μας.

Ὡς τόσο ἔξωρα γιὰ μᾶς τὴ Νέα Ζωή, ποὺ νομίζουμε, πὼς στὴν πόλιν τοῦτῃ τοῦ παλαιοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλεξανδρινοῦ πολιτισμοῦ συντελοῦμε τὸ κατὰ δύναμιν στὸ ξάνοιγμα τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντα τῆς πατρίδας μας, ἡ ἐπίσκεψη τοῦ ἀληθινοῦ Κυβερνήτη μας ἐγένεν ἀφορμὴ μιᾶς ἀσύγκριτης ἠθικῆς ἀμοιβῆς γιὰ τὸ ἔργον μας.

Ἦταν γνωστὴ στοὺς κύκλους τῶν διανοοῦμενων τοῦ ἔθνους μας ἡ θερμὴ στοργὴ ποὺ ἔδειξε πάντα ὁ Βενιζέλος γιὰ τὴ Λογοτεχνία μας καὶ οἱ δυσκολώτερες ἀκόμα στιγμῆς τοῦ πολιτικοῦ τοῦ βίου, καὶ κανενὸς τὴν προσοχὴ δὲν εἶχε διαφύγει ἡ φωτεινὴ του καὶ σωστὴ ἀντίληψιν γιὰ τὸ ζωντανὸ ὄργανον τῆς Ἑλληνικῆς σκέψις, ζήτημα ποὺ ἄδικα χωρίζει σὲ ἀντίθετα στρατόπεδα πνευματικῆς δυνάμεις ποὺ θὰ μπορούσαν—χωρὶς καμμιὰν ἀμφιβολία—ἐνωμένες νὰ συντελέσουν πῶς γλήγορα σὲ μιὰ ἀποκρυσταλλωμένη λύση.

Μὲ τὶς ξάστερες ὁμως καὶ χτυπητὲς δηλώσεις του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὅταν ἐδέχτηκε τοὺς Νεοζωϊστῆς σὲ ἰδιαίτην ἀκρόαση καὶ μὲ τὴν ἐκδήλωσιν βαθειᾶς ἐχτίμησις γιὰ τὴ δράσι τῆς Νέας Ζωῆς νομίζουμε πὼς ἔξωρα τιμήθηκε ἡ ἐργασία μας ἀπὸ τὴν κορυφὴ αὐτῆς τῆς φυλῆς μας καὶ μάλιστα στὸν τόπον τοῦτο. Γιατὶ χωρὶς νὰ θέλωμε νὰ προσβάλωμε κανένα, ὅταν φάνηκεν ἡ Νέα Ζωὴ μὲ τὸ περιοδικὸ τῆς μετρημένοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ, σάν τὸν Καβάφη, τὸν Γκίκα, τὸ Γνευτὸ, ἔδειχναν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ

νεώτερη φιλολογία μας* οί πολλοί, τότε, με μιάν ἐθνική συνείδηση πού τὰ κυανόλευκα χρώματά της εἶχαν ξεθωριάσει κάτω ἀπό τὴν καυστική ἐπίδραση ἑνὸς λεβαντίνικου κοσμοπολιτισμοῦ, δὲν ἤξεραν ἀκόμα καθόλου πὼς ἡ νεοελληνική λογοτεχνία εἶχε κ' αὐτὴ νὰ ἐπιδείξει ἀρκετοὺς ἐργάτες τοῦ πνεύματος, δίπλα σὲ λιγοστοὺς σταλήθεια Δασκάλους.

Μὰ καὶ ἀπὸ γενικώτερη ἄποψη ἡ Νέα Ζωὴ εἶνε ὑπερήφανη γιὰ τὴν ἔδωσε ἀφορμὴ στὸ Βενιζέλο νὰ φανερώσει μὲ ἀσύγκριτη δύναμη μιὰ τέλεια συγκαίριτικὴ ἰδεολογία, τονίζοντας ἰδιαίτερα, καθὼς θὰ φανεῖ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες δηλώσεις του τὴ μεγάλη σημασία πού ἔχει ἡ σωστὴ θέση τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος σχετικὰ μὲ τὰ διδαχτικὰ βιβλία τῆς κατώτερης ἐκπαίδευσης. Καὶ ἔτσι πὰ στὶς δηλώσεις αὐτὲς καθρεφτίζεται πλέρια ἡ φωτεινὴ δημοτικὴ ψυχὴ του πού ζητᾷ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀνόρθωση τῆς φυλῆς μας—ἀνάμεσα στὸν Εὐρωπαϊκὸ κόσμον—μὲ τὸ ξεπέταγμα ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στηριγμένου σὲ μιάν ἀληθινὰ ζωντανὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Στὶς δεκατέσσερες τοῦ Ἀπρίλη ὁ Βενιζέλος δέχτηκε στὴν ἑλληνικὴ Λέσχη τῆ Νεοζωϊστικῆ Ὅμάδα πού πῆγε νὰ χαιρετήσῃ τὸν πρῶτον Ἑλληνα Πολιτικόν, τὸν μεγάλον Διανοητικόν τῆς Φυλῆς μας.

Ὁ Γραμματέας τῆς Ὅμαδας μὲ λίγα μετρημένα λόγια τοῦ ἐξέφρασε τὴν ἄδολη χαρὰ τῶν Νεοζωϊστῶν γιὰ τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴν πόλιν μας, τὴ λατρεία καὶ ἀφοσίωση τοὺς πρὸς τὴν ὑπέροχον ἑλληνικὴν Διανοητικόν ἔργον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοὺς γιὰ τὰ τόσον ἐπαινετικὰ λόγια πού εἶχε πει τὴν προηγούμενη μέρα σὲ μιὰ δημόσια συνάθροιση, σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς Νεοζωϊστῆς, λόγια πού τοὺς δώσανε καινούργιον θάρρος γιὰ τὴν ἐξακολούθηση τοῦ ἔργου τοὺς.

Ὁ κ. Βενιζέλος μὲ ἐνθουσιασμὸ πού δύσκολα κρυβότανε, εὐχαρίστησε τοὺς Νεοζωϊστῆς, καὶ μὲ εὐκρίνεια καὶ ἀγάπη εἶπε καὶ πάλιν: «Σεῖς ἐδῶ ἐγένεστε τὸ φιλολογικὸν κέντρο. Ἀπὸ Σᾶς ὁμως τοὺς Ἑλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ, περιμένομε περισσότερα.»

Ἐπειτα μὲ γνώση βαθειά, καὶ μὲ φιλοσόφηση βαθύτερη τοῦ προβλήματος τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, ἄρχισε φιλολογικὴ συζήτηση μὲ τοὺς Νεοζωϊστῆς, πού βάσταξε πάνω ἀπὸ τρία τέταρτα τῆς ὥρας.

Τὴ στάση του μπροστὰ στὸ γλωσσικὸ πρόβλημα ὄρισε ὡς ἑξῆς: Ὁρθολογικῶς, θεωρητικῶς, ὁ ἀμιγῆς δημοτικισμὸς εἶνε ἴσως τὸ μακρινὸν τέρμα εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τείνομε. Ὡς πού νὰ φθάσομε ὁμως στὸ εὐχάριστον αὐτὸ σημεῖον, πρέπει μὲ δεξιότητα νὰ παρακάμψομε τοὺς διαφόρους σκοπέλους κάνοντας γύρες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σήμερον πρέπει νὰ εἴμεθα κάπως ἐφεκτικοί, καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἀποφεύγομε τὰ ἐξέζητημένα καὶ ἀκλαίσθητα τὰ ὁποῖα παραξενεύουν καὶ ἐμᾶς ἀκόμη τοὺς δημοτικιστάς. Ἀφοῦ π. χ. ὑπάρχει ἡ λέξις ἐπιφάνεια ἡ ὁποία προσαρμόζεται τέλεια εἰς τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς, ποία ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῆ ἄλλη λέξις, ἡ ἐπανασία λόγου χάριν; Τὸ ἐξεζητημένον ἀκριβῶς φαίνεται νὰ ἔκαμε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν νὰ μὴ διάκειται φιλικῶς πρὸς τὴν γλώσσαν ἐκείνην, πού φυσικώτατα εἶνε ἡ ἰδικὴ του.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ προσκρούωμεν εἰς τὸ σημερινόν—διεστραμμένον ἂν θέλετε—γλωσσικὸν αἰσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἰσθημα πού στηρίζεται εἰς τὴν παράδοσιν καὶ εἰς ἱστορικὰ δεδομένα. Ἔτσι παραδείγματος χάριν καὶ ὁ Πάλλης δὲν ἔκανε καλὰ καὶ δὲν ὠφέλησε τὸν γλωσσικὸν ἀγῶνα μὲ τὸ νὰ δημοσιεύσει τὴ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου σὲ ἡμερήσιο φύλλο. Θὰ ἦταν πολὺ σκοπιμώτερο νὰ τὴν ἔβγαζε σὲ βιβλίον πού θὰ κυκλοφοροῦσε μὲ ἓξι τοὺς κύκλους ἐκείνων πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ Λογοτεχνία μας.

Διὰ τοῦτο θέλω νὰ σημειώσω πόσο καλὰ τὰ εἶπεν ὁ Ροΐδης καὶ πόσο συμφωνῶ μὲ τὰ συμπεράσματά του. Δὲν θέλω ὅμως καὶ νὰ παρεξηγηθῶ ἀπὸ τοὺς ἄκροατοὺς Δημοτικιστὰς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Ψυχάρη τοῦ ὁποίου τὸ ἐπισημονικὸ καὶ φιλολογικὸ ἔργο ἐκτιμῶ ἀπειρώς καὶ θαυμάζω.

Ἄλλως τε κάποια ἐφεκτικότης εἶνε ἀπαραίτητος, διότι ἡ γλῶσσα, ὁ ζωντανὸς αὐτὸς ὀργανισμὸς, ἡμπορεῖ νὰ μᾶς παρουσιάσει καὶ ἐκπλήξεις.

— Μὲ τὰ λόγια Σας αὐτὰ κύριε Πρόεδρε, αἰσθανόμαστε τὴ συνειδηση μας ἥσυχη πιά, γιὰ τὴν ἠραμε μὲ κάποιο φόβο μήπως Σᾶς ἐκθέσομε. Ἐμᾶς ἐδῶ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ τύπου μᾶς ὀνόμασε καὶ προδότης ἀκόμη.

— Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ σᾶς τρομάζει, ἀπάντησε ὁ Βενιζέλος, γιὰ τὴν κάθε καινούργια ἰδέα εὐρίσκει ἀντίδραση στὴν ἀρχὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθῆι μονομιάς. Ἄλλως τε, μὴ ξεχνᾶτε πὼς ἔως τώρα τὸ περισσότερο μέρος τῆς ζωῆς μου τὸ πέρασα ἀποκαλούμενος προδότης. Ἐπειτα δὲν θὰ ἤμουν πολιτικῶς τόσο ἀνόητος ὥστε νὰ διακινδυνεύσω τὸ πολιτικὸν ἔργον μου ὑπολείπεται νὰ κάμω, ἂν δὲν ἐνόμιζα πὼς ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πεῖ κανεὶς καθάρᾳ στὸν ἑλληνικὸν λαὸ πὼς ἡ δική του καὶ ἀληθινὴ γλῶσσα εἶνε ἡ δημοτικὴ.

Ἔστερα, ἀπάνω στὴν ὁμιλία ἦλθε καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος πού ὀρίζουν ἐπίσημη γλῶσσα τῆς Πολιτείας· μερικοὶ ἐξέφρασαν φόβους μήπως παραβλασφηγεῖται ἐξ αἰτίας τῶν τῶν ζήτημα τῆς ἐπικράτησης τοῦ δημοτικισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ Βενιζέλος διάβασε στὰ μάτια μας σὰν κάποιο παράπονον—μᾶς ἐξήγησε ἀμέσως, πὼς ἡ σύνταξη τοῦ πρώτου ἄρθρου πού ἀναφέρει πὼς ἡ γλῶσσα τῶν νόμων εἶνε ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους, εἶνε τέτοια πού δὲν θὰ ἐμποδίσῃ καθόλου νὰ χαρακτηρισθῆι μιά μέρα καὶ ἡ δημοτικὴ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς στιγμῆς πού θὰ ἔχει προχωρήσει τόσο τὸ ζήτημά μας ὥστε νὰ γραφτοῦν σ' αὐτὴν οἱ νόμοι τοῦ κράτους. «Δὲν μποροῦσα, ἄλλως τε, νὰ ἐπιμείνω περισσότερον γιὰ τὴν ἐσκέφθη πὼς ὑπῆρχε φόβος νὰ διακινδυνεύσω ὀλόκληρον τὸ ἀνορθωτικὸν ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως.» Ὅταν ὅμως ἦλθε ἡ ὥρα νὰ ψηφισθῆι τὸ ἄλλο ἄρθρον πού ἀφορᾷ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, σηκώθηκα πλέον καὶ ὑπεστήριξα μὲ ὄλον τὸ γόητρον καὶ τὸ κύρος πού ἐξήσκουν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν γνώμην πὼς δὲν πρέπει νὰ τεθοῦν περιορισμοὶ στὴ γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Εἶνε καιρὸς νὰ ἐννοήσουν ὅλοι πὼς εἰς τὰ βιβλία τὰ προωρισμένα διὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ πρέπει νὰ τεθῆι κατὰ μέρος ἢ μέχρι σήμερον ἐν χρήσει γλῶσσα, τελειῶς ἀκατάληπτος διὰ τοὺς μικροὺς ἐγκεφάλους. Τὰ βιβλία αὐτὰ πρέπει νὰ εἶνε γραμμένα στὴ μητρικὴ γλῶσσα τῶν παιδιῶν. Ἐφ' ὅσον εἰς τὰ ἀλφαβητάρια κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα μικροῦ σκύλου δὲν βάλουν τὴν λέξιν «σκυλάκι» ἀντὶ «κυνάριον», τὸ παιδί θὰ πηγαίνει εἰς τὸ σχολεῖο διὰ νὰ χάνει τὸν καιρὸ του εἰς τὴν ἐκμάθησιν λεξιδίων.»

Ἄλλοτε πάλι ἐγένετο λόγος γιὰ τὴν ἀδιαφορίαν πού δείχνει ἡ ἑλληνικὴ κοι-

νονία για τὴ λογοτεχνία, εἶπε πὸς ἡ ἔλλειψη συστηματοποιημένης λογοτεχνικῆς ἐργασίας, πὸν ἄρχισε νὰ γίνεται μόνον ἀπὸ δεκαπέντε ἐτῶν περίπου, εἶνε μία ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς. — Γι' αὐτὸ ἐξακολουθεῖτε τὴν προπαγάνδα σας. Ἡ προπαγάνδα πρέπει πάντα νὰ γίνεται. Καὶ ἐγὼ τὴν κάνω ὅταν μπορῶ. Καὶ ὅταν σὲ στιγμὲς σπουδαιοτάτων ἀσχολιῶν θέλω ν' ἀναπαυθῶ, πάντα κατορθώνω νὰ κάνω τὴν προπαγάνδα. Διαβάζω π. χ. στοὺς φίλους μου, κανένα βιβλίο τοῦ Ψυχάρη—τοὺς τὸ διαβάζω σημειῶν—δὲν τοὺς δίνω νὰ τὸ διαβάσουν, καὶ ὅλοι γενικὰ μένουν εὐχαριστημένοι μὲ τὴ γλώσσα του.»

Πρέπει μὲ ἰδιαίτερη εὐγνωμοσύνη νὰ τονίσουμε τὴν εὐμένεια, μὲ τὴν ὁποία δέχτηκε ὁ Βενιζέλος τοὺς Νεοζωϊστῆς—καὶ τὸ φλογερὸ ἐνθουσιασμὸ πὸν ἔδειξε συζητῶντας μαζί τους σὰν συναγωνιστῆς καὶ αὐτὸς γιὰ τὸ θρίαμβο μᾶς κοινῆς ἰδεολογίας, καὶ ὁμολογῶντας πὸς ἔχει βάλει τὸν ἑαυτὸ του κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ δημοτικισμοῦ.

Κατενοδώνοντας τὸν Βενιζέλον οἱ Νεοζωϊστῆς εἶχαν τὴν τιμὴ νὰ συνομιλήσουν ἀκόμα μιὰ φορὰ, κάπου μιὰ ὥρα, μαζί του μέσα στὸ τραῖνο. Ἀπὸ τὶς σοβαρὲς καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσες στ' ἀλήθεια δηλώσεις του ἀναφέρομε ὁσες ἀποβλέπουνε ἀποκλειστικὰ στὸ σκοπὸ μας.

« Εἶμαι ἐνθουσιασμένος πὸν παρατηρῶ τέτοιαν πνευματικὴν κίνησιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. (Τὸ εἶχε τονίσει καὶ στὸ ἐπίσημο γεῦμα πὸν δόθηκε γιὰ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παροικία.) Ὅπου ὑπάρχει κίνησις, ὑπάρχει ζωή. Ποτὲ νὰ μὴ σᾶς ἀποταρῶναι ἢ ἐπίκρισις. Ἀκριβῶς νὰ ἐπιζητεῖτε τὴν ἐπίκριση διὰ νὰ τὴν κτυπᾶτε. Εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα νὰ εἰσθε ἀμείλικτοι. Εἶμαι ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀμιγῶς δημοτικῆς εἰς τὰ σχολεῖα. Νὰ μὴν κάμνετε ὑποχωρήσεις εἰς τὰς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ. Ἄλλως τε καὶ ἐγὼ εἰς τὸν πολιτικόν μου βίον οὐδέποτε ἐπεδίωξα νὰ κολακεύσω τὰς λαϊκὰς πλάνας.

Ὅλοι οἱ ἀγῶνές μας πρέπει νὰ τείνουν εἰς τὴν δημιουργίαν νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἄν δὲν τὸ ἐπιτύχωμεν, ματαιῶς ἐκοπιάσαμεν. Τότε καὶ οἱ ἀγῶνές μας καὶ αἱ θυσίαι μας εἰς οὐδὲν θὰ ἔχουν ὠφελήσει. Μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρύσωμε τὸν πολιτισμὸν μας εἰς τὰ πατρῶα ἐδάφη. Θὰ τὸ κατορθώσωμε διὰ τῆς συμπήξεως μεγάλου κράτους καὶ τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν ὁμαιμόνων. Ἡμῖς ἑκατομμύριον, ἐπὶ παραδείγματι, Ἑλλήνων κινδυνεύει νὰ χαθεῖ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ὅλους τοὺς κινδυνεύοντας διεσπαρμένους Ἑλληνας θὰ δυνηθῶμεν νὰ συγκεντρώσωμε ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ, ἂν ἀνακτήσωμε τὴν χώραν ταύτην.

Τί εἶδους πολιτισμὸς ἀκριβῶς θὰ προκύψει, κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ προβλέψει. Πάντως ὁμως θὰ εἶνε ἓνα μεταίχμιον μεταξὺ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ.»

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΒΟΡΙΑ, Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΠΟΥ ΣΚΟΤΩΝΕΙ

ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ" 1915, ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 1.50

Δὲν εἶνε ὁ μόνος ἔπαινος πὸν θὰ κάνω στὸν Ἄλκη Θρύλο, τὴν τρυφερὴ κορασιά, πὸν καθὼς μοῦ εἶπαν κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ ποιητικὸ αὐτὸ ψευδώνυμο πὸν γιὰ βέβαια τὴ συμβολίζει, ἂν τοῦ ἑομολογηθῶ πὸς δυ-

σκολεύομαι ακόμα να πιστέψω πώς εἶνε νεαρή κοπέλλα. Γιατί, ἔχοντας στό νοῦ μου πώς πρόκειται νά κρίνω πρωτόλεια, βρίσκω καί στά δύο του μονόπρακτα δράματα προτερήματα τέτοια πού συνήθως ἀπαντῶνται μόνο σέ μεστωμένα μυαλά πού πέρασαν καί τή νεανική ἡλικία.

Μοῦ φαίνεται παιδί μελετημένο καί μέ ἀρκετό ταλέντο· ἐπρόσξε πολύ στήν ἐξωτερική μορφή τοῦ διαλόγου τῶν δραμάτων του. Ὅχι μονάχα τίποτε δέ βρίσκω περιττό σ' αὐτόν, μά καί ὅλα σφιχτοδεμένα. Καί ἡ γλώσσα του, πρῶτα καλοντυμένη—ξέχωρα ἀπό μερικούς γαλλικισμούς,—καί κάθε λέξη καί φράση στόν τόπο της καί μέ περίσσια πρωτότυπη καί φρέσκια χάρη. Μά καί νόημα βαθύ σκοπιέται ἀπό κεῖ μέσα—θαμπό ὡς τόσο λιγάκι, ἴσως καί θεληματικά, σύμφωνα μέ ξενικές ἐπιδράσεις—σάν τό μυστηριώδικο φῶς χρωματισμένου κανδηλιού.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικό προτέρημα τοῦ Ἄλκη εἶνε πῶς ἀπό τὰ πρόσωπα τῶν δραμάτων του κανένα δέν χρησιμεύει γιά παραγέμισμα· ὅλα εἶνε στόν ἴδιο βαθμό ἀπαραίτητα γιά τὸ ὀλοκληρωτικό ζετύλιγμα τοῦ ἔργου. Καί ἡ ἰδεολογία τῶν—ἀγκαλά ἰδίως στά παιδιά πού μᾶς παρουσιάζει κάμποσο τολμηρά ψυχολογημένη, κ' αὐτό τοῦ συχωριέται εὐκολα γιά τή νεαρή του ἡλικία—ἀποδίδει ἐπιτυχημένα τίς βασικές ἰδέες πού πάνω τῶν στήριζεν ὁ ποιητής τὰ δύο του δράματα: μέ ἄλλους λόγους στό πρῶτο του ἔργο, τὸ πῶς δέν φτάνει κανένας νά ζεῖ δίπλα στοὺς δικούς του γιά νά τοὺς νοιώσει ἀναγκαστικά ἂν δέν ἔχει καί ψυχική συγγένεια μαζί τῶν· καί στό δεύτερο τὸ πῶς εἶνε ἀνοησία, νά μὴ πιστεύει κανένας πῶς ὁ πόνος εἶνε ὁ μεγάλος καί μοναχὸς δάσκαλος γιά τὸ βίο καί τὸ πῶς οἱ δυστυχισμένοι θνητοὶ δέν πρέπει νά ζητήσουν ποτέ νά ἀποφύγουν τὸ σκληρὸ του ἀγγίγμα, ἂν θέλουν νά ζήσουν πραγματικά καί ὄχι νά πέσουν ξάφνω σκοτωμένοι ἀπὸ τὰ πρῶτα πικρὰ χάρδια του.

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΤΗΣ Κ. ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ.

Συνοπτικά χαρακτηρίζοντας τὴν «Ἀρρωστή Πολιτεία» τῆς κυρίας Ψηλορείτη, μπορεῖ νά τὴν ὀνομάσει κανεὶς μέ πολλοὺς ὁμως περιορισμούς καί ἀρκετὲς ἐπιφυλάξεις, ἕνα ρομάντσο ἔξω τ ὀ π ο υ καὶ χ ρ ὀ ν ο υ, ρομάντσο θεμελιώδικο διάφορο ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ ἑλληνικοῦ ρομάντσου ὅπως τὸ δημιουργήσε ὁ μεγάλος Σκιαθίτης Δάσκαλος Παπαδιαμάντης. Οὔτε ὁ γεωγραφικὸς τόπος ἔχει τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ νά ἀποτελεῖ ἕνα ἀναπόσπαστο μέρος μέ τὸ ὄ λ ο ν οὔτε ὁ χρόνος ἀκόμη. Μποροῦσε θαυμάσια ἡ ἐξέλιξή του νά γινότανε ὀπουδήποτε ἄλλοῦ καί ὀποτεδήποτε ἄλλοτε γιὰ τὰ πρόσωπα ἢ καλύτερα οἱ ψυχὲς πού μᾶς παρουσιάζει ἡ κ. Ψηλορείτη εἶνε οἱ ψυχὲς μέ τίς θεμελιώδικες ἰδιότητές τους πού κάτω ἀπὸ ὀποιοδήποτε οὐρανὸ καί σέ ὀποιαδήποτε χρονικὴ στιγμή εἶνε σχεδὸν οἱ ἴδιες, καί ἔτσι εὐκολα ταυτίζονται μέ τίς ἰδικές μας καί κινοῦνε τὸ ἐνδιαφέρον. Θὰ τολμήσω νά πῶ, πῶς τὰ πρόσωπα τῆς «Ἀρρωστης Πολιτείας» εἶνε Ψυχὲς-Σύμβολα, παρ' ὄλο τὸ δυνατὸ καί ἀδρὸ ρεαλισμὸ, —πολλὲς φορὲς καί ἄγριο ἴσως, — πού μ' αὐτόν τοὺς ἔχει περιγράψει ἡ συγγραφέας. Γι' αὐτὸ δὲ θὰ διαβαστεῖ μ' εὐχαρίστηση παρὰ ἀπὸ ἀναγνώστες διανοητικούς, πού τὴ συγκίνηση πού τοὺς δίνει ἕνα ἔργο τὴ διυλίζον μέ τὸ νοῦ, ἀντὶ νά τὴν ἀφήσουν νά τοὺς κυριεύσει.

Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις τοῦ ἔργου κυμαίνεται. Κανένα συμπέρασμα, μὲ θετικὴ τάση, δὲ βγαίνει. Τίποτε πού νά ὀδηγήσει εἴτε στὴ θετικὴ εἴτε στὴν ἀρνητικὴ δράσει τοῦ ἀτόμου· ὅλα ἐκκρεμῆ καὶ μονάχα παραχωρήσεις στὶς συνθήκες ἐκεῖνες πού συνολικὰ ὀνομάζομε « Ἀνάγκη ».

Π.

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ

ΑΠΟ ΤΑ "ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΕΜΗΣ"

ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ ΑΠΟ ΤΑ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ"

Τοῦ φίλου Πέτρου Μάγνη ἔχω διαβασμένα σὲ διάφορα περιοδικὰ ὁμορφους στίχους πού τότες μοῦ εἶχαν ἀρῆσει. Μερικοὺς μάλιστα τοὺς θυμᾶμαι ἀκόμα. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα θὰ ἤθελα νά εἶχα συγκεντρωμένη ὅλη τὴν ποιητικὴ ἐργασία του γιὰ νά μποροῦσα ν'ἀλεγα τὴν ἐντύπωσή μου. Σήμερα ὅμως δὲν τολμῶ νά γράψω (χωρὶς κίνδυνον νά τὸν ἀδικήσω) τί μοῦ λέγει ἡ μικροσκοπικὴ συλλογὴ τοῦ ποιητῆ τῶν « Φθινοπωριασμάτων » στέκοντας πού δὲν περιλαβαίνει παρὰ ἓνα μονάχα μέρος μιᾶς κοινούργιας σειρᾶς τραγουδιῶν του πού δὲ δημοσιεύτηκε ἀκόμα ὀλάκερη. Ἔπειτα τυχαίνει τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ λιγοστά αὐτὰ τραγούδια νά μὴν εἶναι ἀπὸ κείνα πού θεωρῶ ἀπὸ τὰ καλύτερά του.

Β. Ε. Π.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΙΝΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Στὸν « Ταχυδρόμον-Ὀμόνοια » ὁ φίλος ποιητῆς κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης ἐδημοσίεψε δύο καλογραμμένα πεζογραφήματα μὲ τὸ γενικὸ τίτλον « Σκίτσα ἀπὸ τὴ Ζωή ». Τὰ ξανατυπώνουμι εὐχαρίστως πρὸς κάτω. Ἔτσι θὰ φανεῖ πὼς ὁ ἀρμονικὸς λαξευτὴς τῶν « Βαλσάμων » ἐπιτυχαίνει ὄχι μονάχα στὴν Ποίησιν μὰ καὶ στὴν Πρῶξα ἀκόμα. Κι εἶναι ἀλήθεια κρῖμα πού ὁ ἀγαπητὸς ποιητῆς δὲν ἀσχολεῖται περισσότερο καὶ μὲ τὸν πεζὸ λόγον γιὰτὶ εἴμαστε βέβαιοι πὼς, ἂν καταπιανότανε καὶ στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς Λογοτεχνίας, θὰ μᾶς χάριζε ὥραιες ἀπὸ συγκινημένον αἴσθημα καὶ φιλολογικὴ εὐλικρίνεια σελίδες.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Συνωδεύαμε τὸν ἀγαπητό μας φίλον στὸν τάφον.

Μιὰ εἰκόνα μὲ ὅλους τοὺς χτυπητὰ πένθιμους τόνους. Ἡ μητέρα ἀπὸ τὰ ἴδια σπλάγχνα ποῦδσαν τὴν πνοὴν στὸ παιδί της, ἄφηνε τώρα νά ἔσχύνεται ἓνα σπαραχτικὸ μυρολόι, ρυθμικὰ τονισμένον ἀπὸ τὸν Πόνον.

Συντριμμένον ὁ γέρον πατέρας, ἀκολουθοῦσε τὴ νεκροφόρον, σκυφτός, ἐκτελῶντας κάποιον ἀνώτερον προσταγὴ τῆς Μοίρας.

Μπροστά, κόκκινα τριαντάφυλλα προβοδώνανε στὸ ταξίδι τους τὰ εικοσιεννέα χρόνια. Κόκκινα, κόκκινα, λὲς κι εἶχαν προσθέσει στὸ χρωμά τους καὶ τὸ χρωμα τῆς γλωμῆς ταξειδεύτρας Νειότης. Στὴν ἐκκλησίαν ψάλλανε τὶς νεκρικὰς ψαλμοφῶδεις οἱ ἴδιοι παπάδες πού θάλεγον ὕστερ' ἀπὸ λίγο τὶς χαρούμενες εὐχὰς σὲ δυὸ ἐρωτευμένους.

Τὰ κρῦα κερὰ χαρίζανε τὴν στερνὴν τους λάμψην στὴ συμπαθητικὰ μορφὴν πού δὲ θὰ δοκίμαζε πειὰ τὴ λύπην νά θυμηθῆ « τὸ πρῶτον φῶς των ».

Καί ἡ εἰκόνα ξετυλιγότανε θλιβερή, σάν κάθε φορά πού τὴν πλαισιώνει ὁ θρήνος.

Μὰ νά, πού ἦρθε κάτι ξαφνικά νά δώσῃ μιὰ ξεχωριστὴ κι ἔντονη σφραγίδα στὴ συγκίνηση.

Τὴν ὥρα πού σήκωναν τὸ φέρετρο γιὰ νά τ' ὀδηγήσουν στ' ἀνήλιο μοναστήρι τῶν ἀνεκπλήρωτων πόθων, μιὰ κοπέλλα ἐξέσπασε σὲ λυγμούς.

Ποιὰ νάταν αὐτή, ἡ λευκοφορεμένη πένθημα πού ἦρθε νά χύσῃ τὰ μῦρα ἀπὸ τὴ λήκυθο τῆς ψυχῆς της;

Μήπως ἦταν ἀρὰ γε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ αἰσθαντικὰ πλάσματα, πού στ' ἀντίκρουσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μας νεκροῦ ξυπνήσανε μέσα της πόνοι παλλοί; Μὰ ἡ κόρη ἀκολούθησε μαζί μας ὡς τὸ νεκροταφεῖο κ' ἔστειλεν, ἀχώριστους συντρόφους στὸν τάφο, φορτωμένους μὲ τὴν εὐωδιά τοῦ λιβανοῦ, τὰ δάκρυά της.

᾿Ω εὐλογημένες μυστικὲς ἀγάπες, πού δὲ λογαριάζετε καμμιά πρόληψη, μὰ πού δείχνετε σάν τ' ἀγριολούλουδα ταπεινὸ κι ὠραῖο τ' ἀνθοβόλημά σας!

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ποῦ εἶνε ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ μεγάλος μας Παπαδιαμάντης, μὲ τὸ μαγικὸ του κοντύλι πού ἐπαιρνεν δόλωφωτα χρώματα ἀπὸ τὰ ρόδι ν' ἀκρογιάλια καὶ τὰ θυμαρόσπαρτα βουνὰ καὶ τὰ ἐσφιχτόδεμε μὲ τὴν ἀγνὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ, πού εἶνε νά μᾶς ζωγραφίσῃ γοητευτικὰ τὸ συγκινητικὸ αὐτὸ ταξεῖδι τῆς Παναγιάς πού ἄφησε τὸν μοσκολιβανισμένον Ναὸ της, μὲ τὰ πλούσια ἀφιερῶματα—τὰ χρυσομένα αὐτὰ εὐχαριστήρια μιᾶς αὐθόρμητης λατρείας—κ' ἐμπῆκε στὸ Βασιλικὸ πλοιο μὲ ὅλες τὶς τιμές, προβοδισμένη ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς νησιῶτες! Μὲ πόση συγκίνηση θὰ τρέξανε στὸ λιμανάκι αὐτοὶ πού εἶχαν περισσότερα δικαιώματα στὴν ἀγάπη της, νά τὴν παρακαλέσουν νά φτάσῃ μιὰν ὥραν ἀρχήτερα στὸ Παλάτι γιὰ νά γιάνῃ μὲ τὴ χάρη της, αὐτὴ ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ Παρηγορητέρα, τὸ Μεγάλον μας Βασιληᾶ.

Καὶ θά'λεγαν βέβαια ἀναμεταξύ τους οἱ καλοὶ νησιῶτες πὼς μόνο γι' αὐτὸ τὸ χρυσὸ Βασιληᾶ μας, ἔκαμνεν αὐτὴ τὴ ξεχωριστὴ χάρη ἡ Παναγιά, ν' ἀφήσῃ τὸ λατρευτὸ της νησί, γιατί ἦταν ὁ ἀγαπημένος της, πού τὸν εἶχε στελεῖ νά λευτερώσῃ μὲ τὸ τρισευλογημένο του Σπαθὶ ἐκείνους πού τὴν παρακαλοῦσαν τόσα χρόνια. Καὶ θὰ λυπούντανε κατάβαθα πὼς τόσον καιρὸν ἐκεῖ πέρα στὴν Ἀθήνα δὲν φωνάζανε τὴ Μεγαλόχαρη, μόνον ἄφηναν τὸν καιρὸ νὰ περνᾷ κ' ἐγύρευαν δεξιὰ κι ἀριστερὰ φράγκους γιαιτροὺς, πού ὄχι μόνο δὲ θὰ κύτταζαν μ' ἀφοσίωση τὸν Μεγάλον Ἄρρωστο, μὰ πού μποροῦσαν στὸ κάτω κάτω—φράγκοι καλέ, ἔχουνε πίστη!—νά τοῦ κάνουν καὶ κακό.

Ναί, μονάχα ἓνας Παπαδιαμάντης μὲ τὶς πλαστικὲς του εἰχόνες, μὲ τὴν ἀνεπιτήδευτὴ του μυστικοπάθεια, μὲ τὸν ὀρμητικὸ μὰ καθάριο χεῖμαρρο τῆς θρησκοληψίας του, θὰ μποροῦσε νά μᾶς χάρισῃ μιὰν εὐγενικὰ συγκίνηση, θὰ δημιουργοῦσεν ἕνα ἔργο Τέχνης ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ποιητικὸ αὐτὸ ταξεῖδι τῆς Παναγιάς.

Τώρα, ὅσοι ζητοῦν τὴ συγκίνηση ἀποκλειστικὰ μὲς τὰ ἔργα μὲ ὠρισμένες συνταγὲς καὶ καλοῦπια, καὶ σ' ἐκεῖνα πού ἀναταράζουν κάθε στιγμή τὰ λιμνασμένα προβλήματα μιᾶς κοινωνίας, αὐτοὶ ἴσως νά χαμογελοῦσαν ἐκείνοι ὅμως πού τοὺς κλονίζει μιὰ ἐντύπωση αἰσθητικὴ καὶ ζητοῦν κάθε

εὐκαιρία γὰ νὰ λούσουν τὴ ψυχὴ τους σ' ἓνα κῦμα ὁμορφιάς, αὐτοὶ θὰ βρῖσκανε πὼς εἶχαν προσθέσει στὸ ἐνεργητικὸ τῆς καλλιτεχνικῆς τους ὑπόστασης μὴν ἀκόμα φωτεινὴ γραμμὴ.

Τὸ «Ταξίδι τῆς Παναγιάς» ἔδωκεν ἀφορμὴν σὲ φιλολογικὴ συζήτηση. Ὁ Ἕνας ἔγραψε τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν στὰ «Νέα» :

«Θὰ ἤθελα νὰ πῶ δύο λόγια εἰς τὸν φίλον μου ποιητὴν κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδην διὰ τὴν περὶ τέχνης θεωρίαν του ποὺ ἐπρόσθεσεν ὡς ἐπίλογον εἰς τὸ πρὸ ἡμερῶν δημοσιευθὲν σημειωμὰ του, ποὺ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξύμνησιν τῆς μεταφορᾶς εἰς Ἀθήνας τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας. Ὁ φίλος ποιητῆς, καταστρέφων τὸν ὕμνον του, ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, μὴ συγκινούμενοι ἀπὸ τοιαῦτα θέματα, ὡς τὸ ἰδικόν του, γυρεύουν τὴν τέχνην εἰς ὠρισμένα καλούπια. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ εἶπω ὅτι μεταχειρίζεται τὰ καλούπια μὲ ὀλίγην ἀχυριολεξίαν, διότι μόνον ἐπὶ ὑπερβολικῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἐπὶ ἐπαναστάσει κατὰ τῶν συνειθισμένων φιλολογικῶν τύπων ἠμπορεῖ νὰ κατηγορηθῆ ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ φίλου μου ὑπερασπιζομένην τέχνην. Ὅσον δὲ διὰ τὸ «κῦμα τῆς ὁμορφιάς» ποὺ νοιώθει ὁ κ. Κωνσταντινίδης εἰς τὴν τέχνην, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται, τὶ νὰ γίνῃ, ἂν ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ τὸ εὐρίσκουν πολὺ ἄυλον καὶ πολὺ μεταφυσικόν ;

Ὁ δὲ κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης ἀπάντησε στὸν «Ταχυδρόμο» μὲ τὸ παρακάτω χρονογράφημά του.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Ὁ φίλος μου Ἕνας, ἔρχεται ὑπερασπιστῆς ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους ἐξέφρασα τὴν ὑπόνοιαν πὼς ἴσως νὰ χαμογελοῦσαν μπροστὰ σ' ἓνα ἔργο τέχνης, ποὺ θὰ εἶχεν ὡς θέμα τὸ ταξίδι τῆς Παναγιάς, γραμμένο ἀπὸ ἓνα γερὸ δημιουργὸ σὰν τὸν Παπαδιαμάντη. Μὲ ἄλλους λόγους ζητᾶ νὰ δικαιολογήσῃ ὅσους δὲ θεωροῦν τόσον ὑψηλὴ τὴν τεχνοτροπία του, ποὺ μπορεῖ—κατ' αὐτοὺς—νὰ ζωγραφίξῃ βαθεῖα τὴν ἑλληνικὴ φύσιν καὶ ψυχὴν, μὰ δὲν κεντρίζει κοινωνικὰ προβλήματα—τὴ συζυγικὴν ἀπιστίαν νὰ ποῦμε καὶ ἄλλα! «Ἐπαναστατοῦν κατὰ τῶν συνειθισμένων τύπων» ὅσοι δὲν ἀρκοῦνται στὴ τέχνη τοῦ Παπαδιαμάντη;

Μὰ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἀξία τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου μας, ὅτι ξεπερνᾷ τὰ τετριμμένα, ὅτι δὲν περιορίζεται σὲ ξερὴ ἠθογραφία, μὰ πλάττει δικούς του κόσμους, γεμάτους φῶς, δράσιν, αἴσθημα. Ὁξὺς παρατηρητῆς καὶ ψυχολόγος ὅπως εἶνε, μᾶς χαρίζει πλούσιες εἰκόνας ποὺ συχνά! φτάνουν τὸ σύμβολο. Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα δὲν τὸ παίρνει γιὰ θῆσιν, μὰ γιὰ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία μαζὶ μὲ τόσες ἄλλες ποὺ τοῦ δίνει τὸ ἑλληνικὸ milieu, περνᾷ δυνατὴ ἢ ἔμπνευσή του, καὶ παίρνει τὴ διαφάνειαν καὶ τὴ δροσερότητα.

«Κανεῖς ἐπιπόλαιος ἀναγνώστης, λέει ὁ Παλαμᾶς, θὰ μποροῦσε καὶ μ' αὐτὰ, σιμὰ στὴ μεγάλη ὁμοιολογία ποὺ ἀπλώνεται σ' ὅλα τὰ ἱστορήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, νὰ συμπεράνῃ πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μνήμη μόνον ἔχει, καὶ φαντασία σπειρὶ δὲν ἔχει. Καὶ ὅμως δὲν πιστεύω νὰ βρῖσκεται ὡς τὴν ὥρα στὴ φιλολογία μας τεχνίτης κατέχοντας τόσο ζωερὰ τὴ δύναμιν ποὺ οἱ ψυχολόγοι ὀνομάζουν συμπαιθητικὴ φαντασία».

Θεωρεῖ ἀσήμαντους συγγραφεῖς ὁ φίλος Ἕνας ὅσους συγκοινωνοῦν τόσο

στενά με τὴ ψυχὴ ἑνὸς λαοῦ, ὅσους «εὐρύνουν τὴν ἠθικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους τῶν»;

Μήπως ἡ θρησκεία μας δὲν ἔχει ἄφθονα τὰ ποιητικὰ στοιχεῖα, πὺν μαζεμένα ἀρμονικὰ ἀπὸ ἐπιδέξιο χέρι νὰ μποροῦν νὰ δώσουν τὴ συγκίνησιν σ' ἕναν esthète; Ἡ ποίησις τοῦ μοναδικοῦ μας Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ δὲν εἶνε πέρα καὶ πέρα ἐκκλησιαστικὴ; Εἶνε γι' αὐτὸ ἀνάξια λόγου; Φτωχὴ καὶ ἡ Μοῦσα τοῦ μεγάλου Μιστρὰλ πὺν ψάλλει τὴν Προβηγκιανὴν ψυχὴν; Δὲν ὑπάρχουν μεγάλα θέματα. Ὑπάρχουν μεγάλοι τεχνίτες. Τὰ θυμάρια εἶνε στὴ διάθεσιν τοῦ κάθε ἐντόμου, μὰ μόνον ἡ μέλισσα μπορεῖ καὶ κάνει μέλι ἀπὸ τοὺς χυμούς τους.

«Ἡ τεχνικὴ, λέει ὁ Oscar Wilde, πὺν πιστεύω νὰ ἐκτιμᾷ ὁ φίλος μου, εἶνε πραγματικὰ ἡ προσωπικότης. Γι' αὐτὸ ὁ τεχνίτης δὲ μπορεῖ νὰ τὴν διδάξῃ, ὁ μαθητὴς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν μάθῃ καὶ ὁ κριτικὸς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβῃ. Γιὰ τὸ μεγάλο ποιητὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ μέθοδος ἀρμονίας, — ἡ δική του. Γιὰ τὸ μεγάλο ζωγράφο, δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνας τρόπος ζωγραφικῆς, — αὐτὸς πὺν μεταχειρίζεται ὁ ἴδιος.

Ὁ αἰσθητικὸς κριτικὸς καὶ μόνος αὐτός, μπορεῖ νὰ ἐκτιμῆσιν ὅλες τὶς φόρμες καὶ ὅλους τοὺς τρόπους. Αὐτὸν ἐπικαλεῖται ἡ Τέχνη».

Ὅσο γιὰ τοὺς «πολλοὺς πὺν εὐρίσκουν τὸ κῶμα ὁμορφιάς πὺν πολὺ αἶλον καὶ μεταφυσικόν», ποιοὺς νὰ ἐννοῇ ὁ αἰσθαντικὸς φίλος μου;

Γιὰτι μὲ τὸ νὰ τὸν ἀντιλαμβάνομαι τέτοιο, δὲν παραδέχομαι πὺν συγκαταλέγει καὶ τὸν ἑαυτὸ του σ' αὐτὴ τὴν ἐκλεκτικὴν πλειάδα. Μήπως ὑπονοεῖ ἐκεῖνους πὺν ὅλη τους ἡ ἰδεολογία καὶ ἡ αἰσθαντικότης περιορίζεται στὴν ἀπογευματινὴ φυσιολατρεία τῆς plage μὲ τὰ ρεαλιστικὰ τῆς κῶματα; Καὶ ἀκόμα μπορῶ νὰ τὸν ἐρωτήσω; Ποιοὶ νάνε ἀρά γε οἱ ὀρισμοὶ τῆς ὁμορφιάς; Καὶ μὲ τὴν ὑλικὴν κατασκευάζει τὰ χρώματα τοῦ ἕνα ὄρατο δειλινό;

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΥΠΟΣ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἀκόμα πὺν ἡ «Νέα Ζωὴ» ἦταν ὁ στόχος κάθε ἀνίδεξης γύρω μας ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸν ἀμύνητορα τῆς καθαρῆς τύπου, τιμητικὴν ἐξαιρέσιν ἀποτελοῦσιν ἡ φωτεινὴ ἀντίληψιν τοῦ ἀγαπητοῦ μας κ. Ν. Καραβία, πὺν ἐρχότανε πάντα αὐθόρμητα νὰ χυτῆσιν τὴν ἀνοῦσιαν αὐτὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀγραμματοσύνης ἑνὸς ὀπισθοδρομημένου κοινοῦ. Καὶ τὴν ἀκόμα μὲ θέρημιν ἐξῆμνησε τὶς δηλώσεις καὶ τοὺς ἐπαίνους τοῦ Βενιζέλου πὺν ἦρθε μὲ τὴν ἐπιβλητικότητά τῆς γνώμης του νὰ βάλει τὰ πράγματα στὴ θέσιν ἐκεῖνῃ πὺν οἱ πολλοὶ ποτὲ δὲν θὰ φαντάζονταν πὺν μποροῦσαν νὰ εἶνε. Ἀντιγράφουμε τὸ δυνατόν ἀρθρο του ἀπὸ τὴν «Ἐφημερίδα» του ἐκφράζοντας καὶ τὶς εὐχαριστίες μας στὸν διαλεχτό μας φίλο.

Μὲ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν δημοσιεύομεν κατωτέρω ὅσα ὁ κ. Βενιζέλος εἶπε προχθὲς εἰς ἐπιτροπὴν τῆς «Νέας Ζωῆς», τοῦ γνωστοῦ φιλολογικοῦ κέντρου τῆς πόλεός μας. Τὰ ὅσα εἶπεν ἀποτελοῦν τιμὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀλεξανδρινοῦ τούτου κέντρου φιλολογίας καί, ἀναποσπάτως, καὶ τοῦ ἄλλου συναφοῦ καὶ συναγωνιστοῦ, τῶν «Γραμμάτων», διότι μαρτυροῦν φωτεινὴν καὶ δογματικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐπιτελουμένης μεγάλης εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν γλῶσσαν ὑπηρεσίας. Καὶ ἡ ὑπέρολαμπος αὐτὴ καθιέρωσις ἐπεβάλλετο, διότι τὸ ἔργον τῶν νεοῖδεατῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, τόσο γόνιμον δι' ὁ-

σους τὸ γνωρίζουν, περνᾶ σχεδὸν ἀπαρατήρητον εἰς τὴν μακαρίαν πόλιν, ἢ ὅποια τὸ ἐξεμαίευσεν ἐν τούτοις.

Ἄλλά, ταυτοχρόνως, ἰδιαιτέραν χαρὰν ἐμποιεῖ ἡ στάσις τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι καταδεικνύει αὐτὸν καὶ εἰς ζήτημα ἐκτὸς μὲν τοῦ κύκλου του, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ εὕρῃ θεωρητικὴν λύσιν εἰς φωτεινὴν καὶ ἰσοσταθμισμένην διάνοιαν, ἐμφανίζοντα τόλμην παρομοίαν πρὸς τὴν χαρακτηρίσασαν καὶ πᾶσαν πολιτικὴν πράξιν τοῦ ὑπερέχου, ἀληθῶς, ἀνδρός. Ἔως τώρα τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐχρησίμευσεν εἰς χεῖρας ἐκμεταλλευτῶν ὡς πολιτικὸν ὄργανον, τοῦ ὁποίου τὰς συνεπείας ὑπέστη, ὅχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Βενιζέλος. Ἄλλ' ὁ τέως πρωθυπουργὸς κατανοῶν τὸ γενόμενον εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν γησίαν του γλῶσσαν ἀδίκημα, ἐννοεῖ ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς ν' ἀντιταχθῇ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐντιμότης καὶ εἰλικρινὴς ἀντίληψις εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ὀλιγώτερον εὐσυνειδήτος πολιτικὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν συνειδήσιν του μὲ τὴν εὐκολον σκέψιν ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶνε ἔργον πολιτικοῦ. Μὲ τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον προμηθεύει ἡ ἀγνότης τῆς προθέσεως καὶ ἡ εὐρύτης τῆς σκέψεως διὰ τὰ καθόλου πράγματα, ὁ κ. Βενιζέλος ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸν λογιωτατισμὸν ὡς ἐμπόδιον διὰ τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ. Κ' αἰσθανόμενος τοῦτο καὶ διαβλέπων τὴν λύσιν, ἀνατόφρευκτον, ἀλλὰ δυναμένην νὰ ἐπιβραδυνθῇ ὡς ἐκ τῶν παρεμβالλομένων ἐμποδίων, προβάλλει τὸ ἠθικὸν του κῶρος, τὴν λιτὴν καὶ ἐλευθερὰν παντὸς ὑπολογισμοῦ δυνατὴν σκέψιν του εἰς ὑπεράσπισιν ὑποθέσεως, τῆς ὁποίας τὸ δίκαιον ἀντιλαμβάνεται.

Καὶ εἶνε πράγματι νὰ ἐξαρθῇ ὅχι ἡ εὐθυκρισία τοῦ ἀνδρός ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἢ δυναμένη πάντοτε θεωρητικῶς νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἡ ἐθελουσία προσφορά του πρὸς συνεργασίαν εἰς ζήτημα τοιοῦτον, μὴ ὑποκείμενον εἰς τὸν κύκλον τῶν ἔργων αὐτοῦ, δυνάμενον δὲ ἀσφαλῶς νὰ δημιουργήσῃ ἐπιπροσθέτους δυσκολίας, παρ' ἐκείνων, οἵτινες καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα καταβιβάζουν μέχρι τῆς εὐτελοῦς πατριδοκαπηλείας.»

Καὶ ὁ διανοούμενος φίλος χρονογράφος τῶν «Νέων» κ.Μ.Περίδης (Ἔνας) νέος καὶ αὐτὸς καὶ ὁμοϊδεάτης, λαβαίνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου στοὺς Νεοζωϊστῆς καὶ τὴ συνομιλία του μὲ τοὺς Γραμματιστῆς, μ' ἐνθουσιασμὸν ἐχαιρέτησε τὸ εὐγενικὸν του κίνημα πού μ' αὐτὸ ἐπιβράβευσε τὶς προσπάθειες καὶ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Τέχνη τῶν νέων ἐκείνων ἀκριβῶς πού οἱ περίεργοι ἐθεωροῦσαν ἀνάξιους λόγου ματαιοσκόλους.

«... Τὸν βλέπουν νὰ δίδῃ τὸ χεῖρ πρὸς ἐκείνους, ἔγραφε, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐσυνείθησαν νὰ παραγνωρίζουν, μὲ τὸ νὰ μὴ δύνανται νὰ τοὺς ἐννοήσουν, τὸν βλέπουν νὰ συγκαταλέγεται μὲ ἐκείνους τῶν ὁποίων τὴν πραγματικὴν ἀξίαν οὐδὲ ὑποπτέοντο καὶ αὐτοί. Ὁ Βενιζέλος ἔχει σαγηνεύσῃ ἀμετακλήτως τὸν θαυμασμόν των. Πῶς νὰ ἐξηγήσουν αὐτὸ πού νομίζουν ἀποστασίαν του; Ἡ κατάπληξις εἶνε τὸ μόνον συναίσθημα πού δοκιμάζουν. Αὐτὸ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ μὴ αἰσθανθοῦν τὸν κόλαφον... Ἦτο προωρισμένον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ν' ἀποκαλύψῃ ὁ Βενιζέλος τὴν καθαρὰν του ἰδεολογίαν, τὸ βάθος τῆς διανοητικότητός του. Νὰ λάβῃ τὸ θάρρος νὰ κτυπήσῃ τὰς πλέον ριζωμένας προλήψεις. Καὶ νὰ τὰς κτυπήσῃ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ πού τὰς ἀντιπροσωπεύουν τὸν περιβάλλον με τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν των...»

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ-ΑΣΙΑΤΙΚΗ Ή ΔΥΤΙΚΗ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΑΝΤΑΛΙΤΕ;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΟΥ Κ. Γ. ΣΚΑΡΟΥ ΣΤΟΝ Κ. Π. ΓΝΕΥΤΟ

Πολύ άργά δυστυχώς καταπιείσθηκα στην άπάντηση αυτή στο φίλο μου κ. Γνευτό, που είχε την εὐγενειὰ καλωσύνη νά κάμη μερικῆς παρατηρήσεις στη τελευταία μας συζήτηση με τὸν ἀγαπητό μου φίλο Παῦλο Πετρίδη γιὰ τὸν πολιτισμὸ ἐν γένει καὶ τὸν δικό μας ἐν μέρει, με τὴ πρόθεση, ὅπως λέει, ὄχι τόσο νά λύση τὸ ζήτημα, ὅσο νά πῆ « μερικῆς ἀμφιβολίες καὶ ὑποβάλλη μερικῆς ἐρωτήσεις ». Λυπούμαι πολὺ τοῦ σήμερα δὲν μοῦ μένει καιρὸς νά ἀπαντήσω ἐκτενῶς στις ἐρωτήσεις του καὶ ἀναγκαστικά θὰ περιορισθῶ γιὰ τὴν ὥρα σὲ λίγα σημεῖα, τὰ σπουδαιότερα, ἐπιφυλασσόμενος στὴν πρώτη εὐκαιρία νά τοῦ δώσω περισσότερες ἐξηγήσεις σὲ ὅ,τι θελήσῃ. Ἡ οὐσία τῶν συλλογισμῶν τοῦ φίλου μου με λίγα λόγια εἶνε ἡ ἑξῆς: 1) Ὁ ψυχικός, ἠθικός καὶ πνευματικός πολιτισμὸς δὲν ἔχει καμιὰ ἄμεση σχέση καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ καθεστῶς, φεουδαρχικὸ λ.χ. ἢ ἀστικὸ· αὐτὰ εἶνε ἀπλῆ μόνον στάδια οἰκονομικῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἄσχετα με τὸ φαινόμενο τοῦ πολιτισμοῦ. 2) Γιὰ κριτήριον τοῦ πολιτισμοῦ δὲν πρέπει λοιπὸν νά παίρνωμε τὸ ἐκάστοτε στάδιον τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ κυρίως τὸν ἠθικὸ πολιτισμὸ, ποῦ ὅπως εἶπαμε παραπάνω, εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰ γύρω φαινόμενα. 3) Ὁ ἠθικὸς καὶ ψυχικός πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδας καὶ Ἀνατολῆς εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ, ποῦ εἶνε ὕλιστικὸς καὶ ἐγωϊστικὸς. Καὶ ἐὰν πνευματικῶς εἶνε κατώτερος, αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε, εἶνε τυχαίον ἀποτέλεσμα καλύτερας ἐκεῖ ἀνατροφῆς καὶ σχολικῆς μορφώσεως. Αὐτὰ φρονεῖ ὁ φίλος μου κ. Γνευτός. Θὰ πῶ τώρα καὶ ἐγὼ σύντομα τὴ γνώμη μου, ἀπάνω στὰ ἴδια σημεῖα καὶ ὁ ἀναγνώστης, παραβάλλοντας τις δυὸ ἀπόψεις, μπορεῖ νά παραδεχθῆ ὅποια συμφωνεῖ περισσότερο με τὴν ἀντίληψη του. Γιὰ μένα εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατο, ἀφύσικο καὶ ἀφιλοσόφητο νά θελήσῃ κανεὶς νά χωρήσῃ τὸν ψυχικὸ, ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ πολιτισμὸ ἀπὸ τὸ γύρω οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ καὶ πολιτειακὸ καθεστῶς· ἡ διαμόρφωση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ἀπὸ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴ νομοθεσία, τὰ διάφορα κοινωνικὰ συστήματα κ.τ.λ. ποῦ δὲν εἶνε ἄλλο τίποτε παρὰ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή καὶ ἀποκρυστάλλωση τῶν βαθυτέρων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, δηλαδὴ αὐτοῦ τοῦ πολιτειακοῦ καθεστώτος. Ὅταν λοιπὸν λέμε: γεωργικὸ-φεουδαρχικὸ καθεστῶς ἢ πάλε βιομηχανικὸ-ἀστικὸ, δὲν ἐννοοῦμε ἀπλῆ οἰκονομικὰ στάδια, ποῦ δὲν ἔχουν διῆθεν καμιὰ σχέση με τὴν οὐσία τοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ εἶνε διῆθεν μεταφυσικὴ, ἀναλλοίωτη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ ἐξωτερικῆς ὕλικῆς συνθήκης, ἀλλὰ ἓνα σύνολο πολιτισμοῦ: οἰκονομικοῦ, ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ ταυτοχρόνως, πολιτισμοῦ ποῦ βάση του καὶ πηγὴ ἔχει τοὺς ἐκάστοτε τεχνικούς καὶ οἰκονομικούς ὄρους τῆς ζωῆς, ποῦ προσδιορίζουν ἀναγκαστικά καὶ τις σχέσεις, τὴν ψυχολογία καὶ τὴ νοοτροπία τῶν πολιτῶν. Καὶ ὅλα αὐτὰ μαζί γεννιῶνται, μαζί ἀλλάζονται καὶ ἐξελίσσονται κ.τ.λ. ὅπως, καὶ ὄχι μονομερῶς σὲ ἓνα μόνο σημείον καὶ κλάδον τῆς ζωῆς ὅπως φαντάζεται ὁ κ. Γνευτός ὅταν λέει: μπορεῖ οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς ἡ Εὐρώπη νά εἶνε προωδευμένη, ἠθικῶς ὅμως καὶ ψυχικῶς μένει πολὺ πίσω ἀπὸ τὴ μεγαλόκαρδη ἀνατολή! Δὲν σὰς φαίνεται ὁ διχασμὸς αὐτὸς πολὺ ὑποπτος; Πῶς εἶνε δυνατόν ἓνας

πολιτισμός ἄλλοῦ νὰ εἶνε ἐμπρὸς καὶ ἄλλοῦ πολὺ πίσω : Ἐξάπαντος κάποιο λάθος γίνεται ἐδῶ, κάποια παρεξήγηση, κάποια σύγχυση. Τὸ λάθος εἶνε τὸ ἐξῆς : Ὁ φίλος μου Γνευτὸς γελιέται ἀπὸ κάτι ἐξωτερικὰ φαινόμενα τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος, ποῦ τοῦ φαίνονται πῶς ἔχουν μεγάλη ψυχικὴ ἀξία, ἐνῶ ἀπλούστατα εἶναι κατώτερος τρόπος προσαρμογῆς ἀρχεγόνου πατριαρχικῆς κοινωνίας ποῦ δὲν κατώρθωσε ἀκόμα νὰ δημιουργήσῃ εὐρύτερους ὄρους ζωῆς καὶ χειραφετήσεως τοῦ ἀτόμου. Ἡ φιλοξενία λ.χ. ἀνθεῖ στὶς ἀπλῆς κοινωνίες, ὅπως εἶνε σὲ ὅλους μας γνωστό.

Καὶ ὅσο πιὸ ἀρχέγονες, τόσο πιὸ ἱερὸ τὸ καθήκον τῆς φιλοξενίας. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ ἄλβανὸς λ.χ. ὁ τσερκέζος καὶ ἄλλοι ἄγριοι λαοὶ εἶνε πιὸ φιλόξενοι παρὰ ὁ κάτοικος τοῦ Παρισιοῦ, τῆς Λόντρας, τοῦ Βερολίνου κ.τ.λ. Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ὅτι ἡ ψυχὴ του εἶνε πιὸ πολιτισμένη ἀπὸ τοῦ εὐρωπαίου ; Ὅχι βέβαια. Διότι ἐνῶ εἶνε ἕτοιμος νὰ κλέψῃ γιὰ νὰ σὲ φιλοξενήσῃ — ἐπειδὴ ἔτσι τοῦ τὸ ὑπαγορεύει τὸ ἔθιμό του — μόλις βγῆς ἀπὸ τὸ σπίτι του μπορεῖ νὰ σὲ σκοτώσῃ γιὰ νὰ σὲ ληστέψῃ. Ποῦ στηρίζεται λοιπὸν τὸ περιβόητο ἔθιμο τῆς φιλοξενίας, ποῦ τὸ ἔχουν ἀνεξαιρέτως ὅλοι οἱ ἀρχέγονοι λαοὶ καὶ χάνεται μοιραίως στὶς ἀνεπτυγμένες κοινωνίες ; Στηρίζεται ἀπλούστατα στὸν ἀπλὸ τρόπο τοῦ βίου, στὴν ἔλλειψη συκοινωνίας, ξενοδοχείων κ.τ.λ. Εἶνε ἀπλοῦς τὸ ὅπως προσαρμογῆς, γιὰτὶ ὁ ταξειδιώτης δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ στὸ δρόμο. Μόλις ὅμως ἀναπτυχθῇ ἕνας τόπος κοινωνικῶς καὶ ἀνοίξουν ξενοδοχεῖα, ἀμέσως καὶ τὸ ἔθιμο τῆς φιλοξενίας χαλαροῦται. Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ἔλλειψη αἰσθήματος καὶ πολιτισμοῦ ; Ὅχι βέβαια. Εἶνε ἀπλούστατα ἀνώτερος τρόπος προσαρμογῆς. Ἄς πάρωμε ἄλλο παράδειγμα : Ἄλλοτε, λέει ὁ κ. Γνευτὸς, οἱ φελλάχοι μὲ τὸ λόγο τους μόνο ἔκαμναν τὶς δουλειές τους, τώρα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ συναλλαγματικές ! Καὶ αὐτὸ εἶνε φεουδαρχικὸ σημάδι ποῦ συμβαίνει ὄχι μόνον μὲ τοὺς φελλάχους ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀρχεγόνους λαοὺς. Ὅταν ἡ κοινωνία εἶνε ἀπλὴ καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα πατριαρχικά καὶ οἱ δεσμοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των εἶνε στενωτέρω, ἡ ἐξέλεγχῃ καὶ κοινωνικὴ ἐπιβολὴ πιὸ ἄμεση, ἐπομένως καὶ ὁ φόβος μεγαλείτερος καὶ καθέννας μπορεῖ νὰ στηριχθῇ στὸν λόγο τοῦ ἄλλου, γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος ποῦ θὰ παραβῇ τὸν λόγο του δὲν μπορεῖ πιά νὰ σταθῇ καὶ νὰ ζήσῃ σὲ τέτοια μικρὴ κοινωνία, ποῦ ὅλοι τὸν ξέρουν ἀπὸ κοντά. Ὅταν ὅμως ἡ κοινωνία γινῇ πολὺπλοκὴ καὶ πολυσύνθετη τότε ἡ ἐξέλεγχῃ καταντᾷ δυσκολώτερη καὶ ἐπομένως μόνον ὁ λόγος δὲν εἶνε ἀρκετὸς δεσμὸς καὶ ἀναγκαστικὰ δημιουργοῦνται νέοι νομικοὶ τρόποι συναλλαγῆς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀτιμία καὶ ἔλλειψη συναισθήσεως καθήκοντος, ἀλλὰ ἀνώτερο τρόπο προσαρμογῆς, σύμφωνα μὲ τὶς νέες πολυπλοκώτερες συνθήκες τοῦ βίου. Τὸ ὅτι ὅμως σήμερα ὁ ἀράπης καὶ οἱ διάφοροι ἀνατολίτες καὶ λεβαντῖνοι ποῦ ζοῦν στὶς μεγαλουπόλεις δὲ βαστοῦν τὸ λόγο τους, ὅπως τὸ βαστοῦσαν στὸ χωριό τους, σαυτὸ δὲν φταῖν καθόλου οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ ἀκριβῶς ὁ σάπιος πολιτισμὸς ποῦ ἔχουν μέσα τους. Στὸ χωριό τους ἀναγκαστικὰ ἔκαμναν τὸν τίμιον, γιὰτὶ ἐφοβοῦντανε τὴ μικρὴ ἐκεῖ κοινωνία. Μόλις ὅμως ἦρθαν στὴ μεγαλοῦπολη, ποῦ κανεὶς δὲν τοὺς ξέρει, ἔδειξαν ὅλη τους τὴν ἐσωτερικὴ σαπίλα. Τί σημαίνει αὐτό ; θὰ πῆ ἀπλούστατα πῶς ὁ πολιτισμὸς ποῦ ἔφεραν ἀπὸ τὸ χωριό τους ἦταν κούφιος, δὲν εἶχε σοβαρὴ βάση, δὲν ἦταν γνήσιος, προερχόμενος ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ συνειδητὸ αἰσθημα καθήκοντος, ποῦ ὅπου καὶ νὰ πάγῃ μένει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ μὴ ἀναγκαστικὴ ἠθικὴ, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν τρομοκρατία τῆς μικρῆς κοι-

ωνίας τους, αποτέλεσμα μικρής κοινωνικής προσαρμογής. Το ίδιο και η περιβόητη έννοια της τιμής και της ήθικης. Στο χωριό τους από το φόβο του γείτονα κάνουν τον ήθικό και τίμιο, μόλις όμως φθάσουν στη μεγαλούπολη, μη έχοντας μέσα τους κανένα ήθικό χαλινό και καμιά ήθική πειθαρχία και κανένα φόβο πιά, άμέσως το ρίχνουν έξω σε όλες τις ανηθι- κότητες και άτιμιές. Γιατί όμως ο γνήσιος ευρωπαίος όπου και νά πάη δεν ξιπάζεται και δεν διαφθείρεται και σε όλα τὰ μέρη του κόσμου φέρνεται όπως και στο σπίτι του; Διότι έχει γνήσιο, βαθύ, πειθαρχημένο πολιτισμό, που του τὸν ἔδωκε ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς τοῦ τόπου του. Στὴν ἀνατολή οἱ λαοὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη προφθάσει μόνοι τους νὰ δημιουργήσουν δικό του πολιτι- σμὸ δυνατό, οικονομικὸ και ψυχικὸ και ἤρθαν οἱ εὐρωπαῖοι και τοὺς ἔχι- σαν μεγαλουπόλει μπάζοντας και τὸν ἀνώτερο οικονομικὸ και κοινωνικὸ πολιτισμὸ τους, μέσα στὸν ὅποιον μπαίνοντας ὁ ἀνατολίτης ποῦ δὲν ἔχει μέσα του τίποτες γνήσιο και στερεὸ, ἀμέσως ξιπάζεται, διαφθείρεται και κυριο- λεκτικῶς πελαγώνει. Ἀλλὰ ποῖος φταίει σαυτό; Ὁ εὐρωπαῖος γιὰ λό- γους οικονομικοῦς, τοῦ ἔφερε τὸν πολιτισμὸ του, ἢ ὁ ἀνατολίτης ποῦ ἀπὸ ἔλλειψη ἀνάλογου πολιτισμοῦ δὲν μπόρεσε νὰ προσαρμοσθῆ σαυτό; Φταίει βέβαια ἡ ξεροκεφαλιά και ὁ ψευτοπολιτισμὸς τοῦ ἀσιάτη και ὄχι ὁ εὐρω- παῖος, ποῦ στὸν τόπο του εἶνε καλὸς και ὅλα τάχει τίμια, καλὰ, λογικά και πειθαρχικά.

Ἄς ἔρθομε τώρα σᾶλλο σημεῖο: στὴν περιβόητη οἰκογενειακὴ ἀλ- ληλεγγύη τῆς ἀνατολῆς! Ἄλλο πάλε φρουδαρχικὸ φαινόμενο, ποῦ ἀπαν- τᾶται ἀνεξαίρετως σὲ ὅλες τῖς ἀρχέγονες πατριαρχικὲς κοινωνίες μὲ κατώτερο τρόπο προσαρμογῆς, και ποῦ στηρίζεται στὴν οἰκονομικὴ και κοινωνι- κὴ σκλαβιά τῆς γυναικῆς και πολλὲς φορὲς και αὐτὸν τῶν ἀνδρῶν. Φαινόμενο ποῦ στὶς ἀνεπτυγμένες οικονομικά και βιομηχανικά κοινωνίες ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν πέφτει, γιατί ἡ γυναῖκα και ὅλοι ἀνεξαίρετως θεωροῦν πρώτη τους δουλειὰ νὰ χειραφετηθοῦν οἰκονομικῶς, δηλαδὴ κοι- νωνικῶς διότι βάση κάθε χειραφετήσεως εἶνε ἡ οικονομική. Τώρα ἂν ὁ κ. Γενετὸς προτιμᾷ τὸ πατριαρχικὸ σύστημα, ὅπου ἕνας ἀδελφὸς ἢ πατέρας τρομοκρατεῖ ἀδελφὲς και ἀδελφοὺς, γιουὺς και θυγατέρες μόνο και μόνο διότι τοὺς τρέφει και ὅπου ὅλοι τοῦ ὑποτάσσονται, ὄχι τόσο ἀπὸ ἀγάπη στὸ ἄτομο του και στὴ σκλαβιά, ὅσο ἀπὸ φόβο γιὰ τὴ βιοπάλη και τὴ δουλειὰ, ποῦ θεωρεῖται μάλιστα και ἐντροπή, αὐτὸ πιά εἶνε ἀτομικὸ γούστο τοῦ κ. Γενε- τοῦ. Δὲν θὰ μᾶς ἀρνηθῆ ὅμως ὅτι τὸ σύστημα ποῦ στηρίζεται στὴ σκλα- βιά, οικονομική και κοινωνική δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀντιπροσωπεύη κατώ- τερη ἠθική, παρὰ, ἄλλο ὅπου καθένας εἶνε ἐλεύθερος, ἐργατικὸς, δουλεύ- οντας γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐπομένως και χειραφετημένος ὄχι μόνον οἰ- κονομικῶς, ἀλλὰ και ψυχικῶς και πνευματικῶς. Γιατί μόνο μέσα σὲ ἐλεύ- θερο ἄνθρωπο μπορεῖ νὰ ὑπάρχη πραγματικὴ ἠθική, εἰλικρινῆς και γνή- σια, ἐνῶ στὸ σκλάβο ὅλα εἶνε φαινομενικά, ὑποκριτικά και ψεύτικα. Μὰ δια- σπᾶται ἡ οἰκογένεια, οἱ ἀδελφοὶ κατοικοῦν χωριστά, οἱ ἀδελφὲς κάνουν ὅ,τι θέλουν! Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τρομάξῃ ἕνα ποῦ εἶνε ὑπνωτισμένος μὲ τὰ παλαιὰ πατριαρχικά σχήματα τῆς ζωῆς, νομίζοντας τα ἀπόλυτα, ἀναλλοίωτα και ἱερά. Ἡ οὐσία τοῦ πράγματος μὲ τὴν διαρκῆ ἀλλαγὴ κερδίζει, και ἀπόδειξη ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐνῶ ἔξωτερικῶς φαίνεται στὸν ἀνατολίτη τραγελα- φικὸς και διεφθαρμένος ὡς τόσο ὡς πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἐπιβάλλεται και τὸν ἀναγκάζει ὅλα νὰ τὸν μιμηθῆ, πράγμα ποῦ δὲν εἶνε καθόλου τυχαῖο,

ἀλλὰ ἡ καλύτερη ἀπόδειξις τῆς ὑπεροχῆς του. Γιατί ποτέσ ἕνας ἀνώτερος πολιτισμός δὲν θὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκη νὰ μιμηθῆ ἕνα κατώτερο. Μιμοῦνται σήμερον οἱ εὐρωπαῖοι τοὺς ἀσιάτες σὲ τίποτε ; ὄχι βέβαια ! Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διπλωματικὴ ἀνηθιζότῃα τῶν εὐρωπαϊῶν, ποῦ τὴ δείχνουν στὴν ἐγωϊστικὴ πολιτικὴ των, τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν πολέμων, δὲν πιστεύω νὰ μιλήσῃ σοβαρὰ ὁ κ. Γνευτός. Αὐτὸ εἶνε γενικὸς νόμος τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγη κανεὶς ἀπολύτως, καὶ τοῦ κάκου ὁ φίλος μου μοῦ φέρνει τοὺς ἠθικοὺς λόγους τῶν Ἀθηναίων περὶ πολιτικῆς δικαιοσύνης κ.τ.λ. Ἄς θυμηθῆ καλύτερα τὸ μεγάλο ἀποικιακὸ ἱμπεριαλιστικὸ κράτος των καὶ τὸ πῶς με τὴν ἴδια εὐκολία ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ ἔσφαζαν καὶ ἔσερναν στὴ σκλαβιά τοὺς ἐχθροὺς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐπαναστατημένους, ἀπὸ τὴν τυραννία τους, συμμάχους των, καὶ τὸ πῶς ἂν δὲν τοὺς ἐγονάτιζε ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ἡ δύναμη τῶν Σπαρτιατῶν θὰ ἔκαμναν ἀκόμη μεγαλύτερο ἀποικιακὸ κράτος με μεγαλύτερες ἀδικίες, δηλαδὴ κατακτήσεις, γιατί ὡς γνωστό : «L'appétit vient en mangeant». Ἀπόδειξις ἡ ἐκστρατεία των τῆς Σικελίας ποῦ τὴν κἀνανε γιὰ τὰ φανταστικά πλοῦτη της καὶ ὡς ἕνα σταθμὸ γιὰ ἀπώτερες κατακτήσεις στὴ Μεσόγειο, ἴσαμε τὶς στῆλες τοῦ Ἡρακλέους. Κανεὶς δὲν τοὺς κατηγορεῖ. Αὐτὸς εἶνε ὁ γενικὸς νόμος τῆς ζωῆς ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγη κανεὶς. Ἄλλοτε ὅταν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ εἶχαν τὴ δύναμη, ἔκαμναν αὐτοὶ τὶς κατακτήσεις, τὶς ἀρπαγές, τὶς ἀδικίες, τὶς σφαγές. Τώρα τὴ δύναμη τὴν ἔχουν οἱ Εὐρωπαῖοι. Εἶνε ἡ σειρὰ τους νὰ τὰ κἀνουν. Δὲν σημαίνει ὅμως ἐπειδὴ οἱ ἀσιάτες κἀθονται ἡσυχὰ τὸ κἀνουν δηθεν ἀπὸ ψυχρονομία καὶ πολιτισμὸ ! Τὸ κἀνουν ἀπλούστατα ἀπὸ ἀδυναμία. Δόστους κἀμπόσα ντρέτνωτ καὶ μερικὰ ἑκατομμύρια λογῶν καὶ τότες βλέπουμε. (Ὅρα καὶ Τουρκία με τὰ δυὸ ψωροτρέτνωτ της νὰ ἀπειλῆ τὸν κόσμον !) Ὁ πολιτισμὸς λοιπὸν ἐνὸς λαοῦ δὲν πρέπει νὰ κριθῆ ἀπὸ τὴ φυσικὴ του τάση σὲ κατακτήσεις καὶ ξάπλωμα τῆς δύνამης τοῦ πολιτισμοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπόστασι καὶ τὴν οὐσία τοῦ πολιτισμοῦ του, στὴν ὁμαλὴ εἰρηνικὴ ἐποχὴ τοῦ βίου του.

Καὶ τελευταῖα γιὰ τὸν « ἀνώτερο ἐσωτερικὸ πολιτισμὸ » τοῦ Ἑλληνοσ, ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ κ. Γνευτός, ποῦ ἀφίνει τὰ χῶματά του καὶ θυσιάζει τὰ νιάτα του γιὰ τοὺς σπιτικούς του.

Κι' αὐτὸ πάλιν δὲν εἶνε εἰδικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ρωμηοῦ, ἀλλὰ ὄλων τῶν πατριαρχικῶν κοινωνιῶν ποῦ ἔχουν τὸ σύστημα νὰ θυσιάζωνται οἱ λίγοι γιὰ τοὺς πολλοὺς, ποῦ ἐπειδὴ δὲν εἶνε χειραφετημένοι οἰκονομικὰ εἶνε ἀναγκασμένοι νὰ παρασιτοῦν. Καὶ δὲν εἶνε μόνον οἱ ρωμηοὶ ποῦ στέλλουν ἑκατομμύρια ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἰταλοὶ, σλαβοὶ, ἱρλανδοὶ κ.τ.λ. ὅλοι ὅσοι ἄφισαν στὸ σπῆτι τοὺς πατριαρχικὰς ἀπροστάτευτες οἰκογένειες. Αὐτὸ δὲν εἶνε σημάδι ἀνώτερο πολιτισμοῦ καὶ μεγάλης καρδιᾶς, ὅπως νομίζει ὁ φίλος μου κ. Γνευτός, ἀλλὰ ἀναγκαστικὸ κακὸ σύστημα, κατώτερης κακομοριασμένης κοινωνίας. Ὁ πολιτισμὸς δυνατὰ δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε στὴν Ἀμερικὴ νὰ πηγαίνῃ, οὔτε χρήσιμα νὰ στέλνῃ. Καὶ τελειώνοντας :

Τὰ γνήσια σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ δὲν πρέπει νὰ τὰ γυρεῦσουμε σὲ μερικὰ ἀναγκαστικά, ἐξωτερικῶς, μόνον ἰδεαλιστικά, σημεῖα, κατωτέρου τρόπου κοινωνικῆς προσαρμογῆς, ἀλλὰ στὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἐκφάνσεων μιανῆς κοινωνίας, στὸ γενικὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ της καὶ στὸ ποσοδὸ τῆς ἀτομικῆς χειραφετήσεως, οἰκονομικῶς, ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς, τιμιότητος, ἀξιοπρε-

πείας και συναισθήσεως γενικωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων και ὄχι μόνον οικογενειακῶν, πού ὅπως εἶπαμε παραπάνω, στηρίζονται συνήθως στή δεσποτία τοῦ ἐνός και στή σκλαβιά και τὸν παρασιτισμὸν τῶν ἄλλων, και εἶνε ἀκριβῶς γνήσιο σημάδι ἀρχέγονης στενοκέφαλης και στενόκαρδης πατριαρχικῆς κοινωνίας.

Αὐτὰ τὰ λίγα προφάνω νὰ πῶ σήμερα, βιαστικά και ἐντελῶς ἀμέθοδα. Θάθελα νὰ πῶ περισσότερα και νὰ ἀναλύσω καλύτερα τὸ θέμα μου, ἀλλὰ δυστυχῶς μου λείπει ὁ ἀπαιτούμενος καιρός. Ἄς μοῦ συγχωρέσει ὁ ἀναγνώστης τὸ ἀναγκαστικὸ βιαστικὸ και ἀτημέλητο ὕφος μου. Σήμερα θέλησα νὰ δώσω μερικὲς μόνο νύξεις γιὰ τὸ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ζήτημα, ἀπάνω στοῦ ὁποῖο γίνονται τόσες πολλὲς παρεξηγήσεις.

Ἄν θελήσῃ ὁ φίλος μου κ. Γενυτὸς και οἱ ἀναγνώστες εἶμαι πρόθυμος ἄλλες φορὲς νὰ δώσω περισσότερες και συστηματικώτερες ἐξηγήσεις.

ΚΑΪΡΟ 8 VI 1915.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

O MAURICE MAGRE

Ὁ ποιητὴς πού δημοσιεύομε σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τ' ὠραῖο στ' ἀληθινὰ ποιήμα του «Σὰν θὰ πεθάνω» (ἀπὸ τὴ Συλλογὴ «τοῦ Τραγουδιοῦ τῆς Νειότης») μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, ἔχει διαλεχτὴ θέση στὴ σύγχρονη Γαλλικὴ ποίηση. Εἶνε ἀκόμα νέος 38 χρονῶ. Οἱ στίχοι του εἶνε γεμάτοι παρατηρητικότητα, συγκίνηση και εὐκρίνεια. Οἱ κυριώτερες συλλογές του εἶνε: «Τὸ Τραγοῦδι τῆς Νειότης» και «Τὰ χεῖλια και τὸ Μυστικόν.»

ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Ἡ «Νέα Ζωή» χύνει ἓνα θερμὸ δάκρυ στὸν τάφο τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς ἑταίρου Μιχάλη Ν. Παπᾶ, πού τὴν ἀποχαιρέτησε πάνω στὸν ἀνθὸ τῆς νεότητος του. Ὁ καλὸς μας φίλος γεννήθηκε στὴν Κάρυστο, στὰ 1882 και πέθανε στὴν Ἀλεξάνδρεια στὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1914. Ἦτανε διπλωματοῦχος μηχανικὸς τῆς École Centrale τοῦ Παρισίου.

Ἐχει ἐνώσει τόσο σφιχτὰ τοὺς ἑταίρους τῆς ὁ εὐγενικὸς σκοπὸς τῆς «Νέας Ζωῆς» πού ἡ φιλία τους, — γιὰ τοὺς πρὸ πολλοὺς ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μαθητικὰ ἀκόμα χρόνια, — ἔχει πάρει τὸ ξεχωριστὸ ἐκεῖνο σημάδι πού βάνει ἀπάνω τῆς ἡ σφραγίδα τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ ὁ χαμὸς ἐνὸς συντρόφου μας μᾶς ἀφαιρεῖ κἀτι πολὺτιμο ἀπὸ τὸ χαρούμενον ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, μᾶς κλέβει μὴ συμπαθητικὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ ἀρμονικὸ μας ταίριασμα. Οἱ καρδιές μας ὁμως ξεύρουν πάντα νὰ φυλάγουν ἓνα χρυσὸ θρονὶ γιὰ τὴ μνήμη τῶν ἀγαπημένων τους.

Ὅχι λιγώτερη λύπη δοκιμάζομε γιὰ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ καλοῦ μας φίλου Στέλιου Περδιγάκη—ἔσβυσε μόλις 29 χρονῶ—πού γιὰ πολὺν καιρὸν ἦτανε ἑταῖρος τῆς «Νέας Ζωῆς».

ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΤΕΤΑΡΤΕΣ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

Ἀπὸ τὸν περασμένο χειμῶνα ἡ «Νέα Ζωή» καθιέρωσε σύστημα πρὸ στενῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν μελῶν καὶ τῶν φίλων τῆς μιά φορά τὴν ἑβδομάδα, τὸ ἀπόγευμα.

Στὶς συγκεντρώσεις αὐτές, τὶς «Φιλολογικὲς Τετάρτες», ποὺ γινόντανε στὸ κέντρο τῆς, ἔδινε περισσότερὴ ζωνρότητα ἢ παρουσία καὶ τῶν διαλεχτῶν συνεργατῶν καὶ φίλων τῆς «Νέας Ζωῆς» ποὺ ἀπὸ τοὺς πρὸ ταχτικoὺς ἦταν ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς κ. Κ. Π. Καβάφης.

Διαβαζότανε κάτι δημιουργικὸ ἢ ἀπὸ μελέτες, γινότανε κάποια ἀνακοίνωση ἢ ριχνότανε μιά γνώμη πάντα γιὰ πράγματα σχετικὰ μὲ τοὺς κύκλους τῆς σκέψης. Πάνω σ' αὐτὰ εὐρυνότανε ἡ συζήτηση ποὺ μὲ τὴν ὄχι σπάνια σύγκρουση τῶν γνωμῶν ἔπαιρνε ἓνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον.

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

Ἐξῶρα ἀπὸ τὶς «Φιλολογικὲς Τετάρτες» ὁ Σύλλογός μας διωργάνωσε καὶ μιά σειρά ἀπὸ διαλέξεις, ποὺ γίνηκαν ὅλες μπροστὰ σὲ λίγο μὰ διαλεχτὸ καλεσμένο κόσμο, τὸν κόσμο ποὺ ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γιὰ τὰ γράμματα καὶ ποὺ δίνει πάντα ἓνα ξεχωριστὸ τόνο σὲ μιά φιλολογικὴ αἴθουσα.

Γιὰ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ὀμιλίες αὐτές, ποὺ ἄρρεσαν πολὺ, γιατί ὅλες ἦσαν καὶ εὐσυνείδητα δουλεμένες καὶ μὲ περισσὴ φροντίδα παρουσιασμένες, γίνεται λόγος πρὸ μπροστὰ. Ἐδῶ ἀναφέρουμε μονάχα πῶς ἡ Εἰσαγωγή στὸ «Κοινωνικὸ μας ζήτημα» ποὺ εἶνε τυπωμένη σ' αὐτὸ τὸ τεύχος, χρησίμεψε στὸ συγγραφέα, τὸ φίλο μας κ. Γ. Σκληρό, γιὰ θέμα μᾶς ἐπιτυχημένης διάλεξης.

ΔΗΛΩΣΗ

Τὸ διπλὸ αὐτὸ φυλλάδιο κανονικὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε κυκλοφορήσει ἀπὸ τὸν περασμένο Γεννάριον. Ὡς τόσο ἡ κατάστασις ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν μεγάλο Πόλεμον καὶ ποὺ εἶχε τόσο δυνατό ἀντίτυπον καὶ στὴν πνευματικὴν ἀκόμα κίνηση τῆς Εὐρώπης δὲν μᾶς ἄφησε κ' ἐμᾶς ἀνεπηρέαστους. Ἐτσι κυριευμένοι κ' ἐμεῖς ἀπὸ μιὰν εὐλογὴ ἀνησυχία καὶ νευρικότητα, ἀναγκασθήκαμε νὰργοπορήσουμε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Περιδικίου μας.